UZUN YÜRÜYÜŞ

Aylık süreli yaygın
SOSYALİST
DERGİ
SAYI: 70
FİYATI: 2YTL.

www.uzunyuruyus.com
EYLÜL 2005

Bir "Öcü"nün Geri Dönüşü!

Bir Kez Daha Ulusal Sorun Üzerine
Derya ALADAĞ

Son Gelişmeler Üzerine
Musa ŞAHİN

Yüzyıl Boyunca Latin Amerika'ya ABD Saldırıları
Çeviri: Sibel ÖZBUDUN

Savaş ve Barış Hukuku Üzerine
Ragıp ZARAKOLU

Karanlık Aklın Şövalyeleri-2
Eren CAN

Derin Dondurucuda Bekletilen İdeoloji-1
Hasan CEM

Türk Tarihinin Eleştirel Bir Tahlili
Bayram KAYA

Savaşa Karşı Her Daim Barış mı?
Ozan VELİ

Felsefe Dersleri(!): (Hegel)
Haşmet ZEYBEK

Nazım Hikmet İçin
Temel DEMİRER

Brecht ve Tiyatrosu
Ertan MELSİM

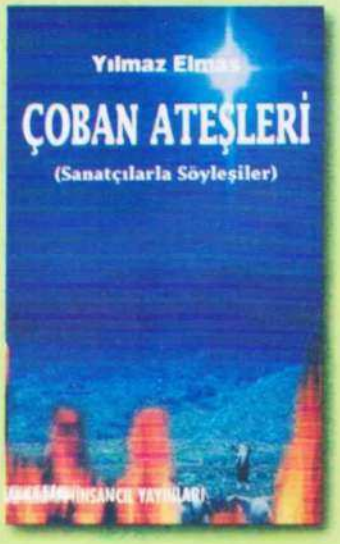

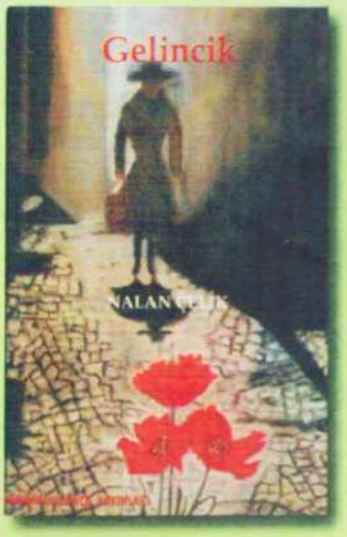

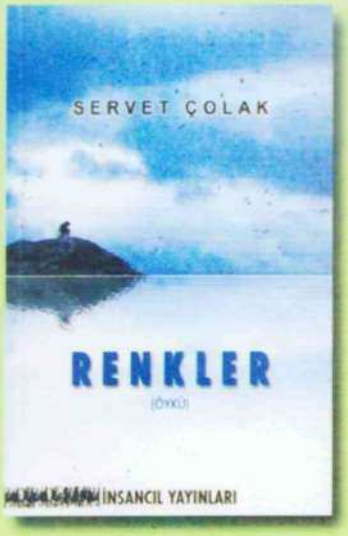

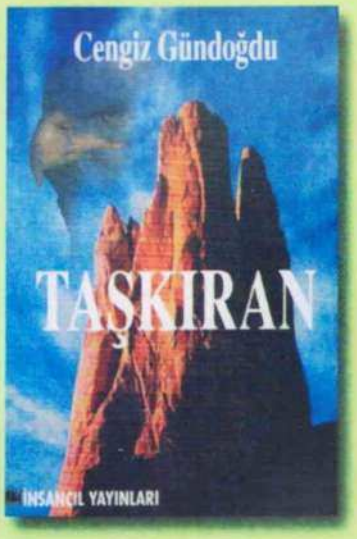

İnsancıl Yayınları

Küçükparmakkapı, İpek Sok.
Zafer Han No: 10 Beyoğlu/İST
Tel: (0212) 249 80 19

MERHABA;

Hazan mevsimin ilk ayındayız. Sizlerle yeni bir sayı ile buluşmanın sevincini çoşkusunu yaşıyoruz.

Uzun bir zamandan beri dergi peryodunu düzenleme çabamızı bu sayımızla birlikte bir düzene oturtmuş bulunuyoruz. Kuşkusuz bu çabamızın sürekliliğini sağlamada, siz yazar, okur ve dostlarımızın desteklerinin önemi büyüktür.

Bu yönlü destekleriniz, gerek periyodunun düzenliliği, gereksede zengin, öğretici, nitelikli bir yayın için önemlidir. Her okur, yazar ve dostlarımız derginin takipçisi, dağıtımcısı olma sorumluluğuyla ve bilinciyle haraket etmelidir. Özellikle yazınsal anlamda katkıda bulunmak isteyen yazar arkadaşların yazılarını her ayın 20 ile 25 tarihleri arasında bize ulaştırmaları önemlidir.

Bu sayfadan fazla söz söylemek "adetten" değildir.

Safını devrimden, sosyalizmden yana belirleyenlerin önünde duran görevlerin sayısı az değildir. Bu görevler karşısında Adana'lının deyimiyle "Allahım şaştı" şaşkınlığıyla hareket etmekte devrimcilerin işi değildir. Sık sık tekrarlanan kimi dogma kalıplardan sıyrılıp, hayata hasta bir ayın solgun ışıkları gibi değil, devrimci diyalektik bir tarzdan beslenerek canlı, dinamik bir ışık seli olma bilinciyle hareket etmelidir.

Öğrenen ve öğretici olunmalıdır.

Bu görev ve sorumluluk bilinciyle yeni bir sayıda buluşalım!

Avusturya İrtibat: B. KAHRAMAN
Enns gasse 21/33 1020 Wien AVUSTURYA
İsviçre irtibat: MUSTAFA KORU
Grabmatt Weg 14 3176 Neuene gg Bern
Tel: 0041 0317415986
İsveç irtibat: MUSTAFA ÜLKER
Tel: 0046 737 293 343
Almanya İrtibat: NURİ ASLAN
Florstadter Str 16
60385 Frankfurt Am Main
Tel: 0049 694 699 92 06
Fransa İrtibat: Ali HIDIR
Tel: 0033 0679811683

TOHUM BASIM YAYIN GÖSTERİ VE ORGANİZASYON LTD. ŞTİ. adına
Sahibi ve Yazışleri Müdürü: M. Ali VARIŞ
Adres: İstiklal cad. Büyük Bayram Sokak No: 19 K: 3
Beyoğlu / İSTANBUL
TEL/FAX: (0212) 251 05 61
uzunyuruyus@netbulmail.com
Baskı: BERDAN Matbaacılık

BANKA HESABI: Mehmet Ali VARIŞ- İŞ BANKASI
TL/1011 1519452 Beyoğlu şubesi
EURO/Mark/ 3246817
İsviçre. Frangı/ 3246836
EURO/Vakıflar Bankası-Beyoğlu/026-4032973

UZUN YÜRÜYÜŞ

EYLÜL 2005 **SAYI: 70**
Fiyatı: 2.000.000 TL (KDV Dahildir)

İÇİNDEKİLER

SUNU.....01
UZUN YÜRÜYÜŞ'TEN.....02
Bir Kez Daha Ulusal Sorun Üzerine-I.....05
DERYA ALADAĞ
Son Gelişmeler Üzerine.....10
MUSA ŞAHİN
Yüzyıl Boyunca Latin Amerika'ya ABD Saldırıları.14
SİBEL ÖZBUDUN
Savaşa Karşı Her Daim Barış mı?.....17
OZAN VELİ
Karanlık Aklın Şövalyeleri-II.....19
EREN CAN
Savaş ve Barış Hukuku Üzerine.....23
RAGIP ZARAKOLU
Eğitim Sorunu ve Felsefe-Teoriyle İlişkisi Üzerine....28
HÜSEYİN MUTLU
Nâzım Hikmet İçin.....34
TEMEL DEMİRER
Felsefe Dersleri(!)-Hegel.....39
HAŞMET ZEYBEK
Sıkı Felsefeci: Nermi Uygur.....44
KİRVE KALENDER
Brecht ve Tiyatrosu.....47
ERTAN MELSİM
Türk Tarihinin Eleştirel Bir Tahlili.....50
BAYRAM KAYA
Derin Dondurucuda Bekletilen İdeoloji.....54
HASAN CEM
Ne İçin İktidar(!?).....61
ERTUĞRUL YILMAZ
"Bencil Gen".....63
DURSUN YILDIZ

Bir "Öcü"nün Geri Dönüşü...

İhtiyar **Marks**, çiğer ağrısı, baş ağrısı ve romatizma sancıları altında yazmaya başlarken ***Das Kapital***'i, *"Söz veriyorum ki, bunun acısını burjuvazi çok çekecek!"* demişti.

Marks'ın çektiği bedduayı anlayan burjuvazi, o gün bu gündür **Karl Marks**'ı mezara gömer gömer durur. Kolay unutulsun diye, burjuva toplumunun ve kilisenin reddedip lanetlediği adli suçlulara ve *"aşağılık insan türleri"* ne ayrılmış Highgate mezarlığına gömüldü o.

Lakin **Karl Marks**'tı onun adı, modern burjuva toplumunun ve liberal entelleküel-teorik alemin öcüsü... mezarında uyuyup kalmaz, dünyayı bir hayalet gibi dolaşırdı. Zaten kendisi, *"Avrupa'da bir hayalet dolaşıyor..."* cümlesiyle başlatmıştı ***Komünist Manifesto***'yu. **Marks**'ın bahsettiği bu hayalet, bizzat **Marks**'ın kendisiydi galiba. Çok geçmeden, hayalet gibi bir heykeli dikildi mezarı başına. Mezarından çıkmıştı sanki; ve sadece Avrupa'yı değil dünyayı dolaştı... İnsanlığın üçte ikisi, onun flamasını taşıyıp, siper, barikat ve daha değişik savaş mevzilerine yerleşti; başarılarını göğsümüzde madalya, yanlışlarını ise ayağımızda pranga olarak taşıdığımız devrimler gerçekleştirdi...

Ve yenildi istisnasız tüm devrimler; kapitalizme değil, ayaklarında pranga olarak taşıdıkları liberal kavram ve motiflerine yenildiler... Ama sonuçta bir şekilde *"yenilgi"* ydi işte; ve **Karl Marks** bir kez daha gömülmeye çalışılacaktı mezarına. Azralin elinden son anda kurtulmuş canavar misali saldırdılar **Marks**'ın büstlerine. *"İdealist"* **Georg Wilhelm Friedrich Hegel**'in büstlerine hiç dokunulmayacak; ve *"mutlak ben"* den demlenen **Johan Gottlieb Fichte**'nin kilerde unutulan tozlu büstleri cilalanıp parlatılarak, sosyal akademilerde **Marks**'tan boşalan yerlere yerleştirilecekti. **Marks**'ın, bir tek Humboldt Üniversitesi'nin girişine yazılı sözü kaldı, *"Aslolan, dünyayı değiştirmektir!"* diye.

"Sosyalist" leri bile rahatsız etmeye başlayan bu uygunsuz söz, tam silinmek üzereyken o girişten, **Karl Marks**, yeniden hortladı galiba. Pazar liberalizminin kalemşörü **Prof. Starbatty**, yıllardır, başta artı-değer teorisi olmak üzere, **Marks**'ın bütün tezlerinin yanlışlığını anlatıyordu kuzu kuzu dinleyen öğrencilerine. Şimdilerde ise sadece yakınıyor, öğrencilerine söz geçiremiyor diye. Çünkü **Prof. Starbatty**'in deyimiyle, karşısında artık *"Chiliastler"* oturuyor; yani tanrının yeryüzündeki cennetine inanan romantik öğrenciler, yani **Karl Marks**'ın öğretisini yeniden keşfedenler... Sadece öğrenciler olsa neyse, **Wall-Street-Manager**'in biri bile, *"Borsada geçirdiğim her gün, biraz daha,* **Karl Marks***'ın ne kadar haklı olduğunu görüyorum"* demişmiş.

"Bunda şaşılacak ne var?" diyor **Oskar Negt**, *"Tarihin ironisidir bu: Sermaye ilk defa şimdi, aynen* **Karl Marks***'ın tarif ettiği gibi işlemeye başlamıştır. Sermaye, hiçbir zaman şimdiki kadar özgür olmadı."*

Jacques Derrida, Marks'ın mezarından yeniden çıkışına şaşmayanlardandır. Şöyle diyor: *"Tarihin sonuna geç kalmak mümkün müdür? Bu soru aktüeldir. Ciddi bir sorudur bu, çünkü bizi, tarihte neler olduğunu ve olanların hangi adı hakkettiğini -Hegel'den beri yaptığımız gibi- bir kez daha düşünmeye zorlamaktadır. Tarihin sonunun mu, yoksa liberal tarih kavramının sonunun mu geldiğini sormak zorundayız."* Öyle ya, kim bilir belki de kapitalizmin onurlarının, yani liberalizmin türlü türlüsünün dibe vuruşunun başlangıcını yaşıyorduk. Nitekim **Derrida**, *"Tarihin son trenini kaçırmış felan değiliz. Tam zamanında işin başındayız"* diyor ve devam ediyor: *"İnsan, geleceğine geri dönmeye ve* **Marks***'ı kabullenmeye hazırdır. Fakat tehlikeye dikkat!"* Hangi tehlike acaba?..

Almanya'da iktidar olan partinin başkanı, geçenlerde **Marks**'ın doğduğu evi ziyaret etti, **Marks**'ın büstüne sarılarak medyaya poz ve kapitalistler için *"Çekirgeler sürüsü!"* diye demeç verdi. Neo-liberalizmin şaşmaz şövalyesi olan Almanya Başbakan'ı ise, **Oskar Negt**'in "**Kant** ve **Marks**" adlı

üniversite kariyerinin final konuşmasındaydı ve bol alkışladı anlatılanları. Hangi dağda bir kurt öldü?.. bilinmez ama, Avrupa sosyal akedemilerinde *"Marksizm"* konulu derslerde enflasyon başlamış bu günlerde...

Marks'ın, Proudhon, Lasselle, Bakunin gibi dost-karşıtlarına karşı zehir zemberek öldürücü polemiklerini yazdığı (**Marks**, dostlarını vurmayı çok severdi) Londra'nın Clerkenwell semtindeki kütüphanede, şimdi **Engels** ve **Lenin**'in portreleri asılı, ortasında **Karl Marks**... Kütüphanenin yöneticisi **Tish Collins**, *"Yıllardır ıssızdı burası, artık bitti sandık. Ama insanlar talep etmeye başladılar ve biz, hiç planlamadığımız halde atölyelerden ısmarlamak zorunda kaldık"* diyor. Atölyelerden ne ısmarlamışlar dersiniz? Aynen; kalem üstünde **Marks** resmi, fincan üstünde **Marks** resmi, mektup açacağı üstünde **Marks** resmi ve alçıdan **Marks** büstleri. *"Küçük büstü 15 Pfund'a, 20 santim oaln büyüğünü ise 40 Pfund'a satıyoruz, iyi para kazanıyoruz"* diyor **Tish Collins**. Bunda şaşılacak ne var ha?! Para kazanmayı eleştiren **Marks**'a *"iyi"* bir mezar yerini bile çok gören İngiliz burjuvazisi, yıllardır mezar ziyaretçilerine bilet kesiyor. Resim çekmek için ekstra para ödemeniz lazım.

Küçüğü 15, büyüğü 40 Pfund'a satılan alçıdan **Marks** büstleri, kapitalizmin iktisadi krizine derman olur mu?.. emin değiliz ama, hortlayan **Marks**'ı, **Marks**'la vurmaya çalıştıklarına kuşku yok. Daha doğrusu Marksizme karşı **Karl Marks**'ı keşfetmişe benziyorlar. Pek çok liberal sosyal akademisyene inanacak olursak, politikacı **Marks** ile teorisyen **Marks**'ı biribirinden ayırmak gerekiyormuş. Dahrendorf'un deyimiyle, birincisi; doğuda tecrübe edildiği üzere (ki, biz orada *"devlet kapitalizmi"* adlı liberalizmden başka bir şey tecrübe etmemiştik) tam bir felaketmiş. İkincisi ise; dolu dolu ve oldukça enteresan bir teorik anlatı. **Prof. Starbatty** de, yapılan bir ankete göre yarısından biraz fazlası **Marks**'ın öğretisinin doğruluğuna ve sosyalizmin aslında iyi bir şey olduğuna inanan Almanları (her ne hikmetse artık, yine de sağcılara oy veriyorlar) uyarıyor: "**Marks**'ı *politikaya bulaştırırsanız, Doğu Almanya'ya geri dönersiniz."*

Bir gazetecinin, "**Marks**, *hiç Doğu Almanya gibi bir sosyalizm tarif etmiş midir?"* sorusunu ise *"Yok, tarif etmedi"* diye cevaplamak zorunda kalan **Prof. Starbatty** şöyle devam ediyor: *"Aslında* **Marks**, *geleceğe dair uygulanabilir hiç bir tarifte bulunmamıştır. Sadece kapitalizmi analiz edip eleştirmiş ve birkaç ütopik özlemini ifade etmiş. Onun analiz ve eleştirilerinin doğru olduğunu varsaysak bile, hiç bir şeye yaramaz. Çünkü nasıl bir politik devlet ve nasıl bir iktisat modeli kurulacağına dair uygulanabilinir öneriler sunmuyor."*

Profesör aklı işte, ancak bu kadar olur... Devlet ve iktisadı kökten reddeden bir öğretiden *"Nasıl bir devlet ve nasıl bir iktisat?"* ın cevabını istiyor. Azrail'e, *"Canımı almaya geldiğine göre, nasıl bir yaşam vaad ediyorsun?"* diye sormak gibi bir şey...

Liberal **Starbatty**'in saçma sapan sorusunu, saçma sapan bir *"Marksist"* olan **Jürgen Habermas** adlı sosyal filozof karşılardı ancak. *"Aşırı radikal bir Marksist"* olduğu gerekçesiyle, Horkheimer tarafından ***Frankfurt Sos-***

yal Akademisi 'nden sepetlenen **Habermas,** daha sonra bu akademiye başkan olmuş ve ***68 Hareketi*** için *"solcu faşistler"* deyimini kullandığı için, ***Frankfurt Akademisi*** 'ndeki Marksist öğrencilerce hırpalanıp tekrar sepetlenmişti dışarıya... İşte bu *"aşırı radikal Marksist"* **Habermas, Marks**'ın teorik kavramları ve düşünce ufku düzleminde, demokrasiyi demokratikleştirerek, humanist kapitalizme varmak gerektiğini söylüyor.

"Demokrasiyi demokratikleştirmek" neyin nesidir?.. bilmiyoruz ama, demokrasiyi demokratikleştirmek için, demokrasinin totaliter olması gerekir ki, totaliter bir demokrasiyi demokratikleştirmek prensiben imkansızdır. Nitekim, **Habermas**'ın kelime hokkabazlığına karnı tok olan **Starbatty** şöyle karşılık veriyor: "**Jürgen Habermas**, *kapitalizmi evcilleştirmek istediğini söylüyor. İyi de, nasıl başaracak bu işi? Kapitalizm, bir kavramdır. İnsan, bazı insanların vahşi eylemine mani olup, onları evcilleştirebilir. Bu mümkündür. Ama bir kavramı evcilleştiremezsiniz."* Eğer **Marks,** yaşayıp da tanık olsaydı bu polemiklere, muhtemelen, **Habermas** için *"budala"*, **Starbatty** için ise *"neyin ne olduğunu iyi anlamış kafası aydın bir düşünür"* derdi galiba.

Her neyse artık; dünya alem, yaklaşık on yıl önce **Marks**'a yeniden cenaze merasimi düzenlerken, ***Uzun Yürüyüş***, *"İnadına Marksim!"* diyerek başlamıştı yayın hayatına. O gün bu gündür, **Starbatty** vari dostların şu öldürücü suallerine maruz kalırız:

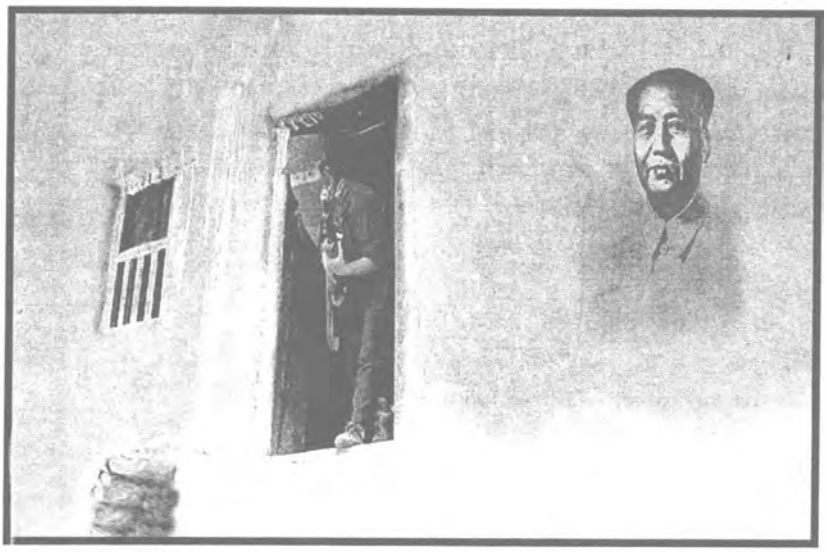

"Programınız ne sizin? Nasıl bir devlet, nasıl bir iktisat modeli kurmak istiyorsunuz ve çalışan yığınlara neler vermeyi vaad ediyorsunuz?" Şimdilik sözümüzün sonuna yaklaşmışken, on yıllık bir gecikmeyle de olsa, dostlarımızın suallerini cevaplayarak boynumuzun borcunu ödeyelim:

Üzgünüz, ama maalesef; bize böylesi sualler soran her kim varsa, elinin avucunu yalamakla yetinmek zorunda kalacaktır. Çünkü zırnık yok bizde, hiç kimseye hiçbir şey vermeyeceğiz. Ne sizleri 51 yaşında emekliye ayıracağız, ne sizi ücretli doğum iznine ayıracağız, ne nurtopu gibi çocuklarınıza ücretsiz kreşler açacağız. Yanlış dünya görüşleri, eksik insan anlayışları, çarpık ve mistik burjuva-liberal kavramlar düzleminde sunulan böylesi tozpembe ilüzyoner politik programlarla ilgili değiliz biz. Budalaların işine burnumuzu sokmaya hiç niyetimiz yok...

Biz, geleneksel sol hareketin sınırları dışında, köktenci ve radikal entellektüel-teorik ve pratik kavga mevzimizi almakla ilgiliyiz. Sermayeye ait kategoriler olan *"çalışma ve ücret toplumu"*nu, çalışma ve para fetişizmini, politik fetişizm ve politik illüzyonları, pazar demokrasisi totalitarizmini, kapitalizmin onuru olan liberalizmi ve de postmodern dalavereleri, kısacası; para, meta, sermaye ve pazarın sosyal düzenini eleştirmekle ilgiliyiz.

Kendi kendini amaç edinen, çalışma, ücret ve tüketim sisteminin çarkını kırmaya mücadele etmek, hiçbirinize bir şey vermeyi vaad etmez. Kızmayın ama, biz, *"çalışma-ücret-tüketim"* döngüsünde devinen dünya görüşlerinize düşmanız.

Böylesi dünya görüşleriniz elbette bu dünyanın gerçekliğiyle örtüşürler. Ne var ki, ihtiyar **Marks,** *"Avrupa'da bir hayalet dolaşıyor..."* demişti. İşte biz, o hayaletlerdeniz. Bu dünyanın gerçekleri, hiç ırgalamaz hayaletleri. Hayaletler derler ki: *"Gerçek olan bu dünya yanlıştır. O halde onu değiştirmenin zamanıdır şimdi!.."*

Bir Kez Daha Ulusal Sorun Üzerine-I

Derya ALADAĞ

Ulusal Sorun, bir dizi önemli sorun gibi komünistlerin ciddi bir biçimde ele almak zorunda oldukları program ve güncel politikalarının bir parçasıdır.

Bu durum, tamamen nesnel koşulların önümüze koyduğu bir sorumluluktan kaynaklanmaktadır. Bu nesnel koşullara rağmen, ülkemizde sol ve devrimci grupların konuya yaklaşımı yavan ve tek yönlüdür. Bu sakatlık, sadece ulusal sorunla ilgili değil kuşkusuz, hemen hemen diğer sorunlarda da görülmektedir. Bu durumun aşılması için önümüze başka bir görev çıkmaktadır: Sorunun doğru kavranması ve yanlış kavrayış tarzlarına karşı amansız bir ideolojik mücadele. Kuşkusuz, devrimci bir perspektif ve konuya ilişkin eğitim faaliyeti olmadan yanlış inanç ve egemen sınıf etkisinden uzak, doğru bir hat oluşturmak veya doğru bir hattın devamı, geliştiricisi durumunda bulunmak zordur.

Ulusal sorunun diğer sorunlardan daha hassas bir özellik göstermesi, somut düzeyde halkların karşılıklı tutumunu-konumunu ortaya koyan bir nitelik taşımasından ötürü olduğu kadar, aynı zamanda kendini sol olarak tanımlayan birçok grubun gerçek pozisyonunu belirleyen turnusol kâğıdı vazifesi görmesiyle de ilgilidir.

Çünkü bu sorundaki tutum ve genel perspektifler, sadece komünistlerin değil, devrimci ve demokratların da konumsal özelliklerini belirlemeye yarayan bir temeldir. **İşçi Partisi**'nin karşı-devrimci özelliğinin önemli bir bölümü bu konudaki tutumundan kaynaklanmaktadır. Keza **TKP**'nin bu konudaki politikalarıda **İşçi Partisi**'nden geri kalır bir yanı yoktur.

Biz burada ağırlıklı olarak **Kaypakkayacı** gelenekten gelen grupların yaklaşımını ve sığlığını ele alacağız. Bunu yaparken, **Sınıf Teorisi** üzerinden eleştirel bir değerlendirmeye başlamamız, **Sınıf Teorisi**'nin siyasal ve teorik sorunlara ilgisi ve bu yönlü nispeten olumlu çabalarından kaynaklıdır!

Sınıf Teorisi'nin ilk sayısından başlamak üzere *'programatik'* sorunlara dair yazılar yayınlanmakta: Bu yazıların bir kısmı **MKP**'nin programı, diğerleriyse programın sonradan açımlanması niteliğinde.

'Ulusal Sorun' a ilişkin 9. sayıda çıkan değerlendirme bu yazılardan bir tanesi ve aynı zamanda **Sınıf Teorisi**'nin sorunu ne kadar kavradığının da ipuçlarını veriyor.

MKP, *I. Kongresi* 'nden bu yana birçok konuda olduğu gibi, ulusal sorun konusunda da ciddi iddialarda bulunmakta, geçmişe eleştirel yaklaşmaktadır. Ama ne yazık ki, bu iddialarla ortaya serilen gerçek arasında önemli bir mesafe var.

Bu mesafenin temelinde; iddiaların-düşüncelerin somut gerçek ve tarihsel gelişim dinamiğinden kopuk, soyut, sadece formülasyonlar düzeyinde ortaya konması ve sonra da bu formülasyonların açıklanması yönteminde yatmaktadır. Yöntem, falan tarihteki bir formülasyonun aktarılması ve devamında sayfalarca zahmete değer bu formülasyonun kendi gelişim seyrinden kopuk, soyut açıklamalarına dayanan genellemelere dayanıyor.

Bu formülasyonların öne sürüldüğü tarihsel koşulların daha sonraki toplumsal süreç içinde aldığı haller ve ek gerekçeler üzerinde ve de aynı biçimde formülasyonları (denebilecekse ilkeleri) ortaya koyanların sonradan onlara diyalektik olarak atfettikleri farklı anlamlar üzerinde ise hiç düşünülmemekte; Lenin, Stalin ve diğerlerinin deneye dayalı olarak kendi dönemlerinin tarihsel olgularını göz önüne alarak teorinin ilk oluşum dönemlerinde ifade ettikleri, ama zamanla, ya terk ettikleri ya da farklılaştırdıkları bazı önermelere çakılıp kalınmaktadır. Metafizik genellemeler veyahut teoriyi metafizik düzeyde bir yere sabitleyip onun etrafında dönüp dolaşmak asıl marifet olmaktadır.

Öyle ki; federalizme karşı gerekçeler sıralanırken, aktarılan pasajlardan federalizmin kabul edilemeyeceği şeklindeki düşünce savunulmaktadır. Federalizmi mahkûm ettirdikleri aynı Lenin ve Stalin'in sonraki yıllarda federalizmi savundukları ve programlaştırdıklarından ise hiç bahsedilmemekte; dolayısıyla, yanılsama ortaya çıkmaktadır.

Daha konunun başında, konu yanlış tanımlanmakta ve genel perspektif ezen ulus hareketine yönelik bir güzergâh üzerinden açımlanmaktadır.

Ulusal sorunla sınıfsal sorunun karşılaştırılmasında ve bu temeldeki bağın açıklanmasında izlenen benzer yol, aynı sığlığı doğurmakta ve tarihsel gelişim sürecinin dıştalanmasına neden olmaktadır. Ezber üzerine kurulu anlatımlar... Toplumsal pratiğin ıskalanması ve tarihsel gelişim sürecinin inkârı...

Ulusal kurtuluş meselesinin sınıfsal kurtuluş mücadelesiyle bağı ve çeşitli tarihsel kesitlerde ifade ettiği içerik üzerindeki kafa karışıklığı ve mekanik kavrayış tarzı, sorun özgülünde ulusal sorun mu, yoksa sınıfsal sorun mu esas diye bir ikilemeye neden olmaktadır. Kuşkusuz **Marks,** bu ikilik üzerinde yorum yaparken, *Avrupa Sosyal Demokrasisi*'nin somut durumundan yola çıkarak, Avrupa işçi sınıfı için bir program öneriyordu.

Yani bu program, **İrlanda** ve **Hindistan** gibi ezilen-sömürge ülke işçi sınıfı için değildi. **İrlanda**'nın kurtuluşu, **İrlanda** işçi sınıfının değil, **İngiliz** işçi sınıfının mücadelesine bağlanıyordu. **Marks,** *"Ulusal sorun ikincildir"* derken de; İngiltere'deki devrimi, sadece **İrlanda** parçasında daha muazzam bir öncelliğe sahip olması itibariyle değil, aynı zamanda devrimin öngünlerinin beklentisi içindeydi. **Avrupa** veya **İngiltere** devrimin beşiğiydi. Ezilen-sömürge uluslarda durum daha geriydi. Dolayısıyla, parça, bütüne bağlıydı. Egemen uluslardaki devrim, ezilen ulusların kurtarıcısı olacaktı. Tabii ki, böylesi koşullarda ulusal sorunun sosyalist devrimin (Ulusal sorunun sınıfsal sorunla bağı ve tali durumu) bir parçası olması anlaşılırdır. Keza, **Rusya**'da aynı özellikler göstermektedir.

Sorunu, **Avrupa** ve **Rusya** özgülündeki göreceli duruma benzer biçimde ikisinden birini tercih etme pozisyonuna düşürmek, gelinen seviye itibariyle olguyu açıklamaya yetmemektedir.

Arkadaşların mantık silsilesine göre; ezilen ulusun, ulusal kurtuluş mücadelesi yürütmesi doğal olarak sınıfsal kurtuluş mücadelesinin önüne geçmesi gibi algılanacaktır. Çünkü bu mücadele emek sorunuyla, diğer bir ifadeyle *"parça bütünle"* çeliştiğinde, *"parça bütüne feda edilmek"* zorunda kalınacaktır.

Konjöktürel etkiyi bir yana koyarsak; devrim, sınıfsal kurtuluş mücadelesi, neyin toplamı, hangi toplumsal koşulların, hangi dinamiklerin, hangi bileşenlerin ittifakı sonucu gerçekleşen-gerçekleşebilen bir realitesi olarak görülüyor? Biz bu olguları ezen ve ezilen ulusa aynı biçimde, aynı ölçüde indirgeyebilme keyfiyetine sahip miyiz? Ezen ulus emek hareketi ile ezilen ulustaki ulusal (ve sınıfsal da diyelim) hareketini nasıl birleştireceğiz? Veya bunlar arasındaki ittifaklar nasıl, hangi koşul ve sınıfsal olgularla gerçekleşecektir? "Devrim" dediğimiz şey, herhalde dümdüz gelişen, kendi başına homojen bir şey olmasa gerek!

Devrim dediğimiz olgu, ister demokratik ister sosyalist olsun, çok uluslu bir ülkede, ezen ve ezilen ulusta iki farklı işlev ve iki farklı görev yerine getirecektir. Ezen ulusta, demokratik veya sosyalist bir işlevi yerine getiren devrim ezilen ulusta aynı zamanda ulusal bir görevi yerine getirir ve getirmek zorunda. Çok uluslu bir ülkede birleşik bir devrim, eğer ezilen ulusta ulusal kurtuluş temelinde bir devrim niteliği taşımıyorsa, orada UKKT'nın herhangi bir biçimde gerçekleştirilmesinin olanağı da ortaya çıkmamış demektir. Böyle bir olanağı yaratmayan bir devrim de devrim değildir.

Ulusal sorun ekseninde, ulusal kurtuluş mücadelesine ve bu yöndeki bir programa alerji nereden geliyor? Neden ulusal kurtuluş programı veya ulusal kurtuluş temelindeki toplumsal talepler, demokratik devrimin (amiyane deyişle, sınıfsal sorunun) karşısına konuluyor ve bir tercih derekesine indirgeniyor? Söz konusu ettiğimiz sorun özgülünde ulusal talepler, ezilen ulusun ulusal kurtuluşu dahil olmak üzere toplumsal kurtuluş temelindeki talep ve istemler, demokratik devrimin en temel ve somut parçaları değil midir?

"Ulusal kurtuluş" ve *"sınıfsal kurtuluş"* ülke ve ulusların tarihi somut çizgileri anılmadan nasıl oluyor da karşı karşıya getirilebiliniyor?

"Ulusal mı yoksa sınıfsal mücadele mi? Komünist partisi için elbette ki sınıfsal kurtuluş mücadelesi olacaktır." (Sınıf Teorisi 8 s.y 26)

Bir ülkedeki KP, mücadele ve mücadele programını nesnel gerçek ve olgulara dayandırır. Nesnel gerçek ve olgulardan bağımsız, sübjektif niyete göre ne bir program oluşturabilir ne de bir mücadele biçimi geliştirebilir.

Peki, ulusal sorunda, **Sınıf Teorisi**'nin *"elbette ki sınıfsal kurtuluş mücadelesi"* derken tarihi olgu ve nesnel gelişim sürecini ne kadar dikkate almıştır; daha doğrusu hiç dikkate almış mıdır?

Bir tarihi kesitte, çeşitli kombinezonların ifadesi olarak dile getirilen bir şeyi, kendi tarihi gelişim

seyrinden bağımsız, hangi kesit ve somutluklarda nasıl bir anlam içermesi gerektiğine dikkat etmeden ve bu durumu, genelde ezen ulusun bakış açısına dayandırmak objektif olarak sosyal şovenizmdir.

Yarı-sömürge ülkenin koşullarında dahi milli görevlerin, milli devrimin somut bir gerçeklik olduğu vurgulanırken, sömürge-ezilen bir ulusun milli devrim ve taleplerinden bahsedilmesinin ise milliyetçilik olarak algılanması hangi bakışın ürünüdür?

Bu şu demektir: Eğer ezen ulusların kendileri bir ilhakla veya buna benzer bir bağımlılık biçimiyle karşılaşırlarsa, bu uluslar bağımsızlık (milli) mücadelesi yürütmelidirler. Bu mücadele, bahsi geçen koşullarda bir zorunluluktur. Eğer Irak işgale uğrarsa, Araplar ulus olarak ulusal kurtuluş mücadelesi vermelidir. Bu doğru, gerekli ve zorunludur. Böylesi bir durum, meşru bir hakkın, görevin zorunlu olarak kullanılmasıdır. Burada, sınıfsal kurtuluş mücadelesi, ulusal kurtuluş mücadelesinin önüne bir tercih olarak geçirilmez, tersine ulusal mücadele ile sınıfsal mücadele iç içe ve birbirine yedirilmiştir.

Bu kavrayış tarzında bir yanlışlık yoktur. *Aması var:* Geçmişte Kürt ulusu Arap gericiliğine ve Saddam diktatörlüğüne karşı ulusal bağımsızlık mücadelesi verdiği zaman ise, Arap ulusu için yapılan değerlendirmeler Kürt ulusu için pek geçerli olmaz. Burada, ulusal kurtuluş ile sınıfsal kurtuluş karşı karşıya getirilir ve şu önerilir: Kürt emekçileri Irak halkıyla birleşik örgütlenmesi gerektiği için, sınıfsal kurtuluş mücadelesi vermelidirler, aksi tutum bölücülük ve milliyetçilik olur, sosyal kurtuluşu baltalamak olur, sınıfsal kurtuluşun önüne ulusal sorunu geçirmek olur. Keza **Lenin**, *"ulusal sorun sınıfsal soruna bağlıdır"* demiştir vs. vs. biçiminde bir dizi gerekçe yaratılır.

1920'lerde Türkiye ilhak amaçlı işgal edildiğinde, ulusal kurtuluş mücadelesi gerekliydi; çünkü ekonomik ve siyasi bağımsızlığı gasp edilmişti. Ekonomik ve siyasi bağımsızlığı olmayan bir ülke-ulus sömürge veya ezilen bağımlı durumdadır. Bu uluslarda sınıfsal baskının yanında işgal veya ilhaktan ötürü bir de ulusal baskı vardır. Bu tür uluslarda sınıfsal mücadele kadar ulusal mücadele de önem taşır. Ulusal ve sınıfsal biçimler birbirinin içinde mevcutturlar. Sınıfsal mücadele ulusal mücadele içinde gelişir veya gerçekleştirilir; tersinde de, ulusal mücadele sınıfsal mücadele içinde anlam bulur denilebilir. Bu tip durum ve somutlarda bu kapsamları birbirini dışarılayacak biçimde ele almak ne kadar yanlış ise, çokuluslu ülkelerde ezilen bağımlı uluslarda da aynı şeyi yapmak yanlıştır.

Eğer Türkiye, 1920'lerdeki savaşla bugünkü *"yarı-sömürge"* durumuna gelmemiş olsaydı, Türkiye herhangi bir emperyalist ülkenin veya Yunanistan'ın sömürgesi, ezilen bağımlı ulusu durumunda kalsaydı, Türkiye'de ulusal kurtuluş programı veya mücadelesi olmayacak mıydı? Böylesi bir program-mücadele sınıfsal kurtuluş mücadelesini dıştalayacak mıydı?

Kuşkusuz, Türkiye'nin böyle bir durumda olması koşulunda, kimsenin ulusal bir programa itirazı olmazdı. Tersine, Türkiye emekçileri ve komünistleri böylesi bir programı zorunlu görürdü. Türk ulusunun da her ulus gibi egemen eşit olma hakkı ve komünistlerin bunu sınıfsal bir mücadeleyle, yani sınıfsal bir kurtuluşla da tamamlama gerçekliği ve sorumluluğu sanırız itiraz gerektiren bir konu olmazdı.

Herhangi bir ulus veya o ulusun emekçi yığınlarının diğer bir ulus veya o ulusun ezilen yığınlarına göre (ulusal sorunda bağıntısında) bir ayrıcalıkları yoktur. Ve herhangi bir ayrıcalık yaratma girişimi ve defaktolarına da komünistler karşıdır. Ama ne yazık ki, çokuluslu ülkelerde, çoğu kez egemen ulusun devrimcileri-komünistleri bu ayrıcalıklardan uzak durmaz. Tersine bu ayrıcalıklardan nasibini alarak, ruhu ona göre şekillenir. Hatta ezilen sömürge ulusların devrimcileri de bu hareketlerden belli oranda şekillenir. Egemen ulusa reva görülen, ezilen sömürge ulusa reva görülmez!

Türkiye ve Irak örneğimizde; koşullar eşit olmak üzere her iki durumda da, ilhak koşullarında neden Arap ve Türkler veya bu uluslar için ulusal bir mücadele dıştalanmıyorken ve bu ülkelerde varsa komünist hareket, bu hareketin öncelikli görevlerinden biri ulusal kurtuluş sorunu iken; aynı şey, bu ulusların egemen oldukları ve ezdikleri ezilen-bağımlı ulusta bir toplumsal olgu ve görev olarak kabul edilmiyor? Açıktır ki, niyet ne olursa olsun, egemen ulusla ilgili sergilenen doğru politik hat, ezilen bağımlı ulus için esirgeniyor.

İşin doğrusu, sol hareketlerimizin önemli bir bölümünde ezen-ezilen ulus ayrımı doğru anlamda argüman haline getirilmemiştir. Bunun için, bu uluslar arasındaki ayrım ve farklılıklar, keza bu uluslardaki

sınıfların durumları, birbiriyle bağları bilince çıkarılmamıştır. Bu ayrım kavranmadığı için de, kantarın topuzu hep egemen ulusun manevi şekillenmesine doğru çekmektedir.

Dolayısıyla, Amerikan işgaline karşı Arap direnişçiliğine atfedilen değerlendirmeler, Arap gericiliğine karşı Kürt ulusu ve direnişi hakkında da yapılmaz. Aynı durum Türkiye koşullarında ulusal sorun için de geçerlidir.

Burada ilhakların bir nevi içselleştirildiği; dolayısıyla, kısmen kabul edildiği ortaya çıkıyor. Çünkü eski ilhaklar, uzun süre statükolar yaratmıştır. Bu statükoların gizli bir kabulü söz konusudur. Irak'ın işgale uğraması ile Irak yönetiminin Kürdistan'ı ilhak etmesi ilkede aynı şeydir. Sadece Kürdistan'ın ilhakı eski bir olgu, Irak'ın işgali ise yeni bir olgudur. Irak halkının, Irak Arap ulusunun ABD işgaline karşı mücadelesi ne kadar doğal ve kaçınılmaz ise, Arapların başka ulusları ezme politikalarına karşı, baskıya uğrayan ulus ve azınlıkların da onlara karşı mücadelesi o kadar kaçınılmaz nesnel bir olgudur. Arap burjuvazisinin ve gericiliğinin bir kısmının ABD işgaline direnişi meşru ve haklıdır; ama Kürtlerin kendi kaderlerinin tayin etmesine karşı çıkarlarken de gericidirler.

Bu ikili karakter onların somut olarak karşılaştıkları durumla ilgilidir. Aynı durum, ters bir açıdan (egemen ulus olmama) Kürtler hakkında da yapılabilinir. Kürt devrimci ve komünistlerinin de, hem kendi kaderlerinin tayininden yana olmak, dolayısıyla üst sınıflarının bu yönlü eğilimlerinden yararlanmak ve hem de kendi burjuvazisinin gerici eğilimlerine karşı durarak, ABD işgaline karşı Arap halkıyla bütünleşmek gibi görevleri vardır.

Arap sosyalist ve devrimcilerinin bu durum karşısındaki tavırları da ikilidir: Bir yandan, işgale karşı kendi burjuvazisi ve gericiliğinden bağımsız olarak ulusal bir mücadele yürütmek, dolayısıyla bu sınıfların durumundan yararlanmak; diğer yandan ise bu sınıfların tekrar egemen olma çabalarına da karşı durarak, enternasyonalistler olarak ezilen bağımlı ulusun kaderleri hakkında saygılı olma zorunlulukları ve onlarla da bütünleşme görevleri vardır.

Burada ezen ve ezilen ulus ayrımı önem taşıyor. Ezilen tüm sömürge-ezilen bağımlı ulusların proletaryası, komünistleri, kendi uluslarının içinde bulundukları mevcut durumdan vazife çıkartırlar. Ekonomik ve siyasi ilhak altında bulundukları için, ulusal bağımsızlık perspektifli kurtuluşu dışlamazlar. Çünkü böylesi bir programı ezilen-sömürge ulusun burjuvazisine havale etmek devrimi burjuvaziye havale etmek demektir. Devrim, ister ezen ulusla eşgüdümlü gelişsin, isterse ezilen parçada ayrı olarak gelişsin; her iki halde de ulusal kurtuluş perspektifi göz ardı edilecek bir sorun değildir. Yeter ki, ezilen ulus proletaryası ve komünistleri, kendi ulusal burjuvazisiyle aralarına fark koysunlar.

Ezilen sömürge ulusun kendi koşullarının farklılığından ötürü özel bir programa (ulusal bir programa) sahip olması, komünistler açısından reddedilecek bir sorun değildir. Bilakis, savunulması gereken ve uluslararası gelişmeler incelendiğinde, bunun neden böyle olması gerektiği Marksizm'in görüş açısından anlaşılır bir konudur.

Birleşik bir devrim, bu devrimden menfaati olan tüm sınıf ve ulusların genel kurtuluş programını içerir. Ezilen ulus, kadın, toprak, köylülük, işçi sınıfı vb. birçok grubun talepleri böylesi bir devrimin kapsamı içindedirler. Hangi sorunun hangi aşamada etkin veya öncelikli rol oynayacağı ise genel, somut toplumsal tarihi koşulların tayin ediciliğine bağlıdır. Ama ulusal meselede, devrim ister ezen ulusta ister ezilen ulusta, isterse de birleşik-eşgüdümlü gelişsin, parçada ulusal bir devrim karakteri taşır.

Aynı biçimde çokuluslu ülkelerde, ezilen sömürge ulusun proletaryası, diğer ulus proletaryasıyla enternasyonal ittifakta bulunarak birleşmiş olması, onun kendi ulusal kurtuluş programından vazgeçip, bunu, kendi burjuvazisine havale edeceği anlamına gelmez.

Ulusal sorun, ezilen-sömürge ulusun burjuvazisi için ne kadar yakıcı bir sorun teşkil ediyorsa, o ulusun ezilen yığınları, yani işçi ve köylü sınıfları için daha önemli bir sorun teşkil eder. Çünkü bu yığınlar hem ulusun çoğunluğunu teşkil etmekte hem de çifte baskı altındadırlar.

Sınıf baskısına karşı sınıf ödevleri, ulusal baskıya karşı da ulusal kurtuluş ödevleri vardır. Kimse, ezilen sömürge ulusun ezilen yığınlarının (sınıf baskısına karşı sınıf ödevlerinde duyarlılık eğilimi geliştirirken) ulusal baskı karşısında ulusal kurtuluş ödevlerinde duyarsızlık oluşturma hakkına sahip değildir. Lenin, bu tür bağımlı ulusların önündeki somut görevlere ilişkin şöyle der:

"...Böyle ulusların önünde nesnel olarak genel-ulusal görevler,

hem de demokratik görevler, yabancı tahakkümünün yıkılması görevleri durmaktadır." (**Ulusal ve Sömürgesel Ulusal Sorun Üzerine**, s. 442)

Ulusal mücadele ile ilgili bir program, ezilen ulusun emekçilerine, ulusal baskı karşısında ulusal görevler önermediği zaman, objektif olarak böylesi bir ilgisizliğin gelişmesinde rol oynar ve dolayısıyla, sosyal şoven bir mahiyet taşır. Çünkü **Sınıf Teorisi, Partizan** gibi birçok çevre, ulusal kurtuluş ödevlerinin gündemleştirilmesini milliyetçi bakış açısının ürünü olarak görmekteler.

Ezilen ulus işçi sınıfı ve köylülüğünün ulusal baskıya karşı görevlerinin yok sayılması, birçok nedenin yanında ulusal çelişkinin kabul edilmemesi ve yanlış kavranmasından kaynaklanmaktadır. **Partizan** ve **Sınıf Teorisi**'nin, ulusal çelişki yerine formüle ettiği şey, *"ezilen ve ezen ulus burjuvazisi arasındaki çelişki"* dir. Ulusal çelişkiyi, bu tür tali bir çelişkiye indirgeyen bir düşünce sisteminde elbette ki, ezilen ulusun kurtuluş programı olamaz. Ama böyle bir şeyin ne Marksizm'le alakası vardır ne de toplumsal gelişmenin gerçekleriyle...

Özgür Gelecek ve **İşçi Köylü** dergilerinde de uzun zamandan beri aynı yaklaşımın daha koyu tonlarına tanık olduk. Bu düşünce sisteminden Marksizm'in bir karikatürü dahi çıkmaz. Düşünün bir! Kaypakkaya'nın Kemalizm'den nasıl koptuğunu, Kürt ulusal meselesini nasıl temel bir biçimde ortaya koyduğunu, bu konuda nasıl cüretkâr davrandığından bahsedeceksiniz! Ama çeyrek asrı geçen bir tecrübeye rağmen ulusal çelişmeyi telaffuz edebilecek bir cüretkârlığa ulaşamayacak kadar da problemli olacaksınız! Kaypakkaya'nın ulusal soruna ilişkin hayli ileri ve devrimci karakter taşıyan öğretisine rağmen, bugün daha gerilere meyleden bir kısım takipçilerinin umumi vaziyeti hiç de (bu planda) iyi görünmüyor...

"Ulusal sorun" dan bahseder etmez, aslında girdiğiniz alan *"ulusal çelişme"* nin fiiliyatta kabulüdür. *"Ulusal sorun"* dan anlaşılması gereken, ulusal tahakküm ve buna karşı somut durum ve bundan kaynaklı görevlerdir. Ezilen bir ulusta ulusal görevleri, sadece burjuvazinin ilgi alanında bırakmak hiçbir komünistin akıl işi değildir.

Rus Komünistlerinin, ulusal sorunla ilgili bir tartışmasında, Lenin, kendi programlarına atfen; *"Bu program, Polonya proletaryasını, sosyalizmden önce gerçekleştirilmesi olasılığı son derece küçük de olsa, özgür ve bağımsız Polonya Cumhuriyeti'ni kendi şiarı yapmasını asla dışlamaz (abç)"* (**Ulusal ve Sömürgesel Ulusal Sorun Üzerine**, s. 29, İnter Yayınları) diyordu.

Ulusal sorunda, bu sorunla ilgili görevler ezen ve ezilen ulusta farklıdır. Bu farklılık aynı hedefe kilitlenmiş olsa da ayrım çizgilerinin kavranması Komünist hareket için ilkesel bir önem taşımaktadır. *"Ulusal sorunun emek sorununa bağlı"* olarak elè alınması, tarihsel koşulların ürünü ve aynı zamanda parçada ulusal görevlerin yerine getirilmesine engel değildir. Bir devletin sınırlarını kendine temel alarak birleşik bir örgütlenme içine girmek, ezilen ulusal parçada ezen ulusunkinden daha yüksek bir devrimci durumun yokluğunda, ezen ulustaki sınıf hareketinin ve programının ağırlığının ortaya çıktığı ülkelerde dahi, Lenin'in yukarıdaki ifadesiyle sömürge ezilen ulusun proletaryasının, Komünist hareketinin ulusal kurtuluş taleplerini savunması gerekir. Ezilen sömürge ulusta, ulusal kurtuluş sınıfsal kurtuluş perspektifiyle ele alınabilir...

Bunun sayısız örnekleri vardır; Vietnam, Çin vs... Ulusal kurtuluşun da bir sınıf tabiatı ve yönelimi vardır. Bu kurtuluş mücadelesindeki sınıf ve hareketlerin kendine özgü hedefleri, beklentileri ile proletaryanın hedef ve beklentileri aynı olmak zorunda değildir. Bu sınıflar, zaman zaman ittifak içinde bulunsalar da hedefler açısında farklılık içinde olmaları işin doğası gereğidir. Burjuvazinin milliyetçi emel ve politikasına karşı, proletarya ondan bağımsız enternasyonal bir politika ile kurtuluş ve birleşik eylemi pekâlâ bağdaştırabilir.

Burada sorun; ezilen ulus proletaryasının, daha doğrusu, ezilen ulus komünist hareketinin bu tür görevlerin üstesinden gelip gelemeyeceğinden ziyade, ulusal görevlerin, ezilen ulus komünist hareketinin önünde çözülmesi gereken bir sorun olarak ele alınıp alınamayacağına ilişkindir. Buna ilişkin boş inanç ve olumsuz tutuma karşı yine Lenin, bir vesileyle şöyle der: *"...sosyalist bakış açısından, ulusal baskı koşulları altında ulusal kurtuluşun görevlerini görmezlikten gelmek tamamen yanlıştı."* (abç) (**Ulusal ve Sömürgesel Ulusal Sorun Üzerine,** İnter yay. s. 241)

(Devam Edecek)

Son Gelişmeler Üzerine

Musa ŞAHİN

Kürt ulusal hareketi ve bölgedeki her gelişme süreci (gerek duraklama, gerileme, tasfiye gerekse de ilerleme vs.) toplumun tüm sınıf ve sınıf katmanlarını yeniden değerlendirme yapmaya, politika üretmeye zorlamaya yöneltmektedir. Özellikle Türk egemen sınıfları, sürecin her anını, gelişmenin izleyebileceği seyri etraflıca değerlendirmektedir. Her anın, sürecin kritiğini yapmakta, sürecin gelişimine yön veren, etki yapan politikalar geliştirmektedir. Stratejik hedefine uygun taktik politikalar şekillendirirken, özelllikle toplum üzerinde yönlendirici olma, sivil toplum örgütlerine çeşitli kurum ve kuruluşlarına, "aydın"lara yön verme, harekete geçirme esasıyla hareket etmektedirler. Devlet, tüm ideolojik baskı ve yönlendirme aygıtlarını başarıyla devreye sokabilmekte, yönlendirici olmada etkili olmaktadır.

Gelişmeler karşısında devrimci hareket oldukca etkisiz kalışının ötesinde adeta gelişmenin peşinden sürüklenmektedir. Misyonundan uzaklaşmış bir pratik içinde bulunmaktadır. Sürecin karekterini çözme becerisini göstermenin uzağındadır. Özellikle sürecin karakterini çözümleyemediğinde gelişmelerin nasıl bir seyir izleyeceğini de tahmin edememektedir. Sürecin, karakterine uygun politikalar geliştiremeyen devrimci ' hareket, kendi dogmalarının genel tekrarından öteye geçememekte, sürecin peşinden sürüklenmektedir. Sürecin değerlendirilmesinde politikalar geliştirilmesinde, önemli yetmezlik ve eksikler taşısa da devrimci özgürleşmeciler daha iyi bir yerde durduğunu söylemek abartı olmayacaktır. Sürece müdahale etme, güç ve yeteneğine sahip değilse de, süreci tanımlamada, tavır belirlemede diğer çevrelere görece daha iyi bir noktada durduğu belirtmek gerek. Gelişmenin her evresinin karakterini anlama, karekterine uygun düşen siyaset izleme çabası verilirken, Kürdistan'daki devrimci/ulusal devrimci birikimleri ve kazanımları sahiplenmesi, korunması, geliştirilmesi ve devrimci çözümün anahtarına dönüştürülmesi yönelimini esas almaktadır. Yine ulusal hareketin devrimci damarının diri tutulmasında, geliştirilmesinde eleştirel devrimci bir yönelim içinde olmaktadır. Bugünde bu yönelimi sürdürmektedir.

Kürt ulusal hareketi devrimci çözüm ve mücadele tarzı yerine evrimci/reformcu çözüm ve mücadele biçimini benimserken, silahlı gücünü, gerilla mücadele tarzını, taktik bir mücadele aracı olarak elinde tutmaktadır. Evrimci/reformcu tarzın hayat bulmasında Türk egemen sınıflarını çözüme zorlanmasında bir araç olarak görürken, Türk egemen sınıfları inkar, topyekün imha politikasını tırmandırdığı, Öcalan üzerinde tecridin yoğunlaştırıldığı süreçlerde de gerilla mücadele tarzı devreye sokulmaktadır. Silahlı gücünü taktik mücadele aracı olarak elinde tutarken, Türk egemenlerinin izlediği taktiklere/siyasete bağlı olarak kimi zaman pasif, kimi zaman saldırı ve yeni gerilla tarzı biçiminde devreye sokmaktadır.

Ulusal hareket, silahlı gücünü gerilla mücadele tarzını taktik olarak devreye soktuğu her süreçte Türk egemen sınıfları topyekün imha sayasetini, devlet terörünü tırmandırmaktadır. Bütün güç ve araçları devreye sokmakta pervasızca teröre başvurmaktadır. Bir yandan askeri imha operasyonlarını yoğunlaştırıp-yaygınlaştırırken, diğer yandan ideolojik aygıtlarını devreye sokarak, Kürt ulusal hareketini yönlendirme, siyaseti üzerinde etkili olma taktiği izlemektedir. Sivil toplum örgütlerini çeşitli kurum ve kuruluşları, aydınları devreye sokarak Kürt ulusal hareketinin silahsızlaştırmaya, askeri gücünü, devrimci dinamiklerini tavsiye ederek sistem içine çekme, sistemle uyumlu hale getirme işlevini oynuyor.

Türk egemen sınıfları, ulusal hareketin evrimci/reformcu tarzına, çözüm yönelimine karşı uyguladığı/uygulayageldiği siyaset tarzı hep imha, inkar siyaseti olmuştur.

Bugün de bu imha siyaseti yeniden ivme kazanmıştır. Topyekün imha siyasetinin yoğunlaştırılması, Kürt ulusal hareketini pasif savunma durumundan aktif savunma, aktif savunmadan da taktik saldırılar geliştirmesine etken oldu. Topyekün imha saldırılarına karşı ulusal hareketin yeni taktik saldırılar (mayınlama vb.) geliştirmesi, Türk egemen sınıflarını, sınıf güçlerini telaşa sürükledi. Genelkurmay başkanı "sınırlandırılmış yetkilerle terörle mücadele etmek zorunda bırakıldık", "silahlı kuvvetler terörle mücadelede yalnız bırılmamalı, herkes üzerine düşeni yapmalı" diyerek topyekün imha siyasetine ivme kazandırdı. Bir süre sonrada Emniyet Müdürlüğü'nden açıklama geldi. Onlarda; ellerinin, kollarının bağlandığını, yasaların yeniden düzenlemesi gerektiğini ortaya koydular. Böylece şövenizm, militarizm topyekün harekete geçti.

Kürdistan'ın her yanında imha operasyonlarına girişildiği süreçte, sivil toplum örgütleri siyasi parti ve bazı çevreler "aydın"lar vs. çatışma ortamından duydukları rahatsızlıkları dillendirmeye başladılar. Ülkenin içine girdiği barış ortamının sabote edildiğini, demokratikleşme sürecinin tehlikeye girdiğini, "düşük yoğunluklu savaş" ortamına sürüklendiğini, bu sürecin AB sürecini olumsuz etkilediğini-etkileyeceğini, Türk-Kürt çatışma ortamına doğru sürüklendiğini toplumun provake edildiğini vb. gibi endişeler dile getirildi. Tüm bu endişelerin dile getirilmesi; TC.'nin bölgede giriştiği imha operasyonlarından, uyguladığı terörden, ortamın provake etmesinden duyulan rahatsızlığı kapsamıyordu. Endişeler, ulusal hareketin taktik olarak gerilla mücadele tarzına başvurması yarattığı rahatsızlıktı. Ardısıra 150 "aydın" imzasını taşıyan bildiri kamuoyuna açıklandı. Bildiride önerilen tek şey PKK'ye "silahlı eylemlere önkoşulsuz son verme" çağrısıydı. Bir süre sonra belirli kürt çevrelerinden, kendilerine Kürt "aydını" diyenlerden bu çağrıya destek geldi. Onlarda PKK'nin ön koşulsuz olarak silahlı eylemlere son vermesini istiyorlardı. Bu çağrılar üzerine demokratik Kürt parti ve kurumlarından da açıklamalar geldi. Çağrılar olumlu bulunmakla birlikte eksik olduğu açıklanıyor ve devlete de operasyonların durdurulması çağrısı yapılmalıdır deniyordu.

Çağrılardaki esas içerik; Kürt ulusal hareketinin, Kürt ulusunun devrimci dinamiklerinin tasfiyesine yöneliktir. Reformcu parti ve çevreler bu çağrıya destek verdiler. Kimi reformcu güçler, Türk egemen sınıflarının kıskaca alma haraketinin destekcisi, kimileri de savunucusu durumuna düştüler.

Sermaye medyasının köşe başını tutan kimi yazarları "aydın"ların çağrısını alkışlamakla kalmadılar, Kürt ulusal hareketine karşı yeni bir alternafin yaratılması çağrısını yaptılar. Sistemle uyumlu olan ve olabilecek kesimlerin harekete geçirilmesi, önplana çıkarılması ve muhatap alınması tavsiyelerinde bulundular.

Başbakan T. Erdoğan'ın Diyarbakır gezisi öncesi "aydın"ları temsilen bir gurupla görüştü. Görüşmede "aydın"lar kamuoyuna açıkladıkları bildirideki görüşlerini Başbakana iletmişlerdi. Görüşme sonrasında Başbakan; "Kürt sorunu benim sorunumdur" açıklaması "aydın"larda, sivil toplum örgütlerinde büyük sevinç ve umut dalgası yaratmıştı. Daha önceki dönem başbakanlarının Kürt sorununun kabül edişleri unutulmuştu. Dahası düne kadar Kürt sorununu gündeme getirenlere "düşünmezsen böyle bir sorun olmaz, Kürt sorunu sanal bir sorundur" diyenin Başbakan T. Erdoğan olduğu unutulmuştu.

Tarih hafızasındaki yoksunluk geçmişi hatırlatmıyordu. Devletin tüm erkanıyla topyekün imha hareketi, kıskaç operasyonu sürdürdüğü bir dönemde, Başbakanın Kürt sorununu kabul eden sözleri bir aldatmaca, daha doğrusu imha operasyonunun farklı bir biçimde uygulanmasından başka bir anlam taşımadığı görülmüyordu.

Başbakanın; "Kürt sorunu benim sorunumdur, her büyük devlet hata yapabilir" sözleri, Kürt sorununu çözme yaklaşımının anlam ve içeriği Diyarbakır konuşmasından daha aleni olarak anlaşıldı. Başbakan "Tek millet, tek bayrak, tek devlet"in esas alınarak sorunun çözüleceğini ifade ediyordu. Başbakanın sözlerinde; savaşımla kazınılan, fiili duruma dönüşen bazı gerçekliklerin görünürde kabulünden öteye gitmeyen bir çözüm ve sorunu kabullenme vardı.

Kürt sorununun varlığını dünya alem görmüş kubullenmişken, Türk egemen sınıfları ve bazı siyasal çevreler gerçeği inkardan gelme yaklaşımını sürdürmektedir. MHP'den CHP'ye uzanan şövenırkçı çevreler Başbakanın Kürt sorununu kabul eden açıklamasıyla koro halinde ayağa kalktılar.

MGK Ağustos ayı toplantısında TC'nin kuruluş felsefesinin temel alınması vurgulandıktan sonra "ulusun bağımsızlığını, tümlüğünü, ülkenin bölünmezliğini... hukuk deleti olan Cumhuriyeti korumak cumhuriyet hükümetlerinin öncelikli hedefi sayılmıştır." Yukarıda özetlediğimiz siyaset esas alınmıştır. TC'nin kuruluş felsefesi Anadolu coğrafyasında yaşıyan Kürtleri ve diğer azınlıkları boyunduruk altına alma ve Türkleştirme felsefesidir. TC.'nin kuruluşundan bugüne yaşama geçirilen felsefe budur. MGK toplantı sonuçları oy birliğiyle alınmıştır. Hükümet sözcüsü ve yetkili bakanların yaptığı açıklamalar AKP'nin MGK siyaset belgesini esas aldığını göstermektedir.

Tayyip Erdoğan hükümetinin AKP'nin Kürt sorununu çözme yaklaşımı süregelen TC. felsefesinin dönemin koşullarına uygun olarak hayata geçirilmesidir. T. Erdoğan'nın Diyarbakır konuşmasında ortaya koyduğu yaklaşım; tek millet içinde Kürtleri eritmek, Türk gömleğini Kürtlere giydirmek, bayrak devlet egemenliği altında Kürtler üzerindeki boyunduruğu devam ettirmek felsefesidir.

Kürt sorununun varlığına vurgu yapmak, Kürtleri aldatma taktiğini içermektedir. Bir yandan topyekün savaş stratejisi imha siyaseti uygulanırken, diğer yandan Kürtleri ulusal devrimci bilinç ve silahlarından arındırma taktiklerinin uygulanmasıdır. Diyarbakır gezisi öncesi Kürt sorununu gündeme getirilmesi bu taktiğin bir yansımasıdır. "Kürt sorunu benim sorunumdur" diyen başbakan Diyarbakır gezisinde hiç bir Kürt kurumuyla görüşmemesi, seçilmiş belediye başkanlarını ziyaret etmemesi bunun göstergesidir.

Başbakan'ın Diyarbakır gezisinden sonra Kürt halkına karşı topyekün imha savaşı daha da tırmandırılması tesadüfü değildir. DEHAP, DTH ve diğer Kürt kurumlarına peşpeşe soruşturmalar açıldı. Yurtdışı yasakları kondu. Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanı hakkında soruşturma açıldı vb. İmha operasyonlarına katliamlara hız veren TC. Kürtlere karşı sokaklarda linç girişimleri örgütlemekte, diğer yandan da topyekün imha savaşı stratejisi ekseninde DEHAP, DTH ve diğer Kürt kurumları üzerinde ideolojik baskı ve yönlendirme siyaseti uygulamaktadır.

Yoğun baskıya tabi tutulan Kürt örgütlerinin ulusal hareketen bağımsızlaşması hedeflenirken, aynı zamanda bu Kürt örgütlerinin ulusal hareketi silahsızlandırmada, devrimci dinamiklerini çürütmede rol almaları için yönlendirilmeye zorlandırılmaktadır.

T. Erdoğan'nın Diyarbakir gezisi öncesi yaptığı açıklama üzerine PKK/Kongra-Gel yaptığı değerlendirmede bunun Kürt sorununu çözülmesine yönelik atılacak bir adımın başlangıcı olarak gördüklerini, çözüme fırsat tanımak içinde bir ay eylemsizlik kararı aldıklarını kamuoyuna açıkladırlar. MGK toplantısı ve sonrası gelişmeler üzerine yapılan değerlendirmede ise, MGK'nın savaş konseptini uyguladığını Kürt sorunun çözümü yönünde atılan adımları engellediği belirtildi.

PKK ve çeşitli siyasal çevreler Kürt sorununa yaklaşımda hükümetle ordu / MGK arasında çelişki olduğu, çelişkinin giderek büyüdüğü yönünde değerlendirmeler yapılmaktadır. Gelinen sürece kadar AKP hükümetinin devletin genel yaklaşımı/politikası dışında geliştirdiği, ortaya koyduğu bir siyaseti yoktur. AKP'nin Kürt sorununa yaklaşımda yeni bir siyasi tavır ortaya koymadığı ve devletin / MGK'nın savaş konseptine uygun bir pratik sergilediği ortadadır. O halde aralarında ciddi bir çelişkiden söz etmek pek gerçekci gibi görülmemektedir.

Ulusal hareket, uzun bir zaman diliminden bu yana sürekli zikzaklar çizen tutarsız bir siyasal rotada ilerliyor. Gelişmeleri doğru değerlendiremiyor. Kendi özgücüne, devrimci dinamiklerine, dayanarak bir çözüm siyaseti ortaya koymuyor. Çözümün esasını kendi dışındaki siyasal güç ve odaklarda buluyor. Evrimci/reformcu siyasetini bu temel üzerine kuruyor.

ABD ve diğer emparyalist güçleri hedefleyen devrimci bir tarz ortaya koymuyor. ABD'nin Büyük Ortadoğu Projesi'ne karşı tavır almıyor.

Tersine, geliştirdiği evrimci/reformist siyaseti ABD'nin Ortadoğu siyasetiyle çeşitli yönleriyle çakışıyor. Keza AB'ye umut bağlayan, Türkiye'nin AB'ye girmesiyle Kürt sorunun çözüleceğini varsayan bir siyasal eğilimde taşıyor. AKP'nin ABD'yle uyumlu politika izlemesi PKK'ye umut vermiş gibi gözüküyor. ABD ve AB'nin Kürt sorununa yaklaşımını sorunun demokratik çözümünü getirmeyeceği görülemiyor.

ABD ve AB'nin bölgesel çıkarları açısından Kürt sorununu ele almaları fiili olarak Kürtlere olanaklar sunuyor. (Güney Kürdistan'da olduğu gibi). Fiili olarak doğan doğacak olanaklardan yararlanmasını yadsımıyoruz. Böylesi olanaklardan yararlanarak Kürtlerin ulusal demokratik haklarının tanınması, geliştirilmesinde araç yapılması gereklidir. Bu mevcut durumdan (Kürtlerin şu anki realitesinden) daha iyi ve ileri bir adım teşkil eder. Bağımsız duru politikalarla fiili durumlardan yararlanmak ile ABD ve AB'nin bölgeye dair politikalara umut bağlamak iki varklı şeydir.

Ulusal hareket, Ortadoğu ve Kürdistan'daki somut durumu ve gelişmeleri, güç dengelerini doğru değerlendirecek devrimci siyaset ve çözüm üretecek yeteneği gösteremiyor.

Kendi bağımsız politik yönelimini geliştiremiyor. İçinde bulunduğu sıkışmışlık, siyasetini belirlemede önemli rol oynuyor. ABD, AB ve TC'nin ablukası altında / baskılanmasında kendi yönünü tayin edemez duruma düşüyor. Ulusal hareketin içinde bulunduğu bu durum giderek reformcu-evrimci çizgiye gömülmesine ve sistem içine kayan bir rotaya girmesinde rol oynuyor.

Keza başta ABD emperyalizminin Büyük Ortadoğu Projesi'ne (BOP) uygun çıkarları doğrultusunda Kürdistan ve Türk coğrafyası üzerinde oynadığı oyunlardan birisi Türk-Kürt çatışmasını provake ederek zemin yaratmaktır. Bu zeminden beslenerek bölgeye kendisine haklı müdahale etme kuşullarını yaratmak istemektedir. Derin devlet bu provake ortamının uygulayıcısı olarak işlev görmektedir. Son süreçte geliştirilen Kürt emekçilerine karşı linç etme girişimleri bunu bir yansımasıdır.

Devrimci harekete düşen önemli görevlerin başında bu tür provakosyun oyunlarıyla yaratılmak istenen Türk-Kürt çatışma zeminini deşifre etmek, halkların kardeşliğini ön plana çıkartan siyaseti pratikleştirmektir.

Ulusal hareketin kuşatma altına alındığı, yönünü tayin etmede belirsizlikler içine girdiği bu dönemde, ulusal hareketin devrimci-demokratik muhtevasına sahip çıkmak, birikimlerini, devrimci değerlerini korumaya yöneltmek, desteklemek bugünün önemli bir görevidir. Ulusal harakete eleştirel yaklaşırken, onu olumlu yönde etkileyen, sistem içi çözümlerden uzaklaştıracak, Kürt ulusunun ulusal demokratik taleplerini geliştirecek, devrimci yolda ilerlemesini sağlayacak seyaseti geliştirmek bugünün önemli görevlerinden birisidir!..

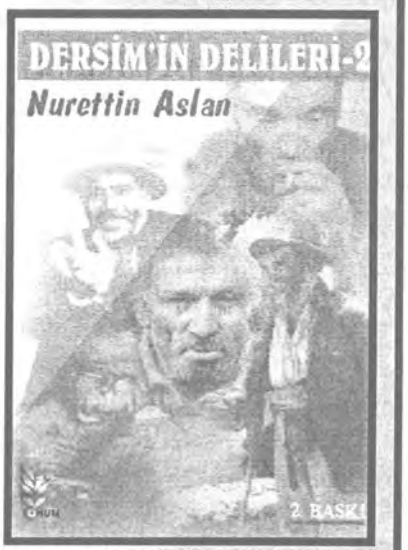

DERSİM'İN DELİLERİ-2
Nurettin ASLAN

Sanat Yolu-1
YATILI OKULDAN GEÇEN YOL
Aşkın AYRANCIOĞLU

İsteme Adresi:
Tohum Yayıncılık
Büyük Bayram Sok. No: 19/3
Beyoğlu-İST. Tel: (012) 251 05 61

Yüzyıl Boyunca Latin Amerika'ya ABD Saldırıları[1]

LUİS SUÂREZ

"ABD özgürlük adına kıtaya (Latin Amerika) musallat olup eziyet etmeye yazgılı gözüküyor." [2]

1900: Adayı 1898'de askerî işgalin ardından ABD Porto Riko halkına *Foraker Antlaşması* 'nı dayatarak ulusu resmen bir ABD sömürgesine dönüştürdü.

1902: ABD, adayı sözüm ona İspanyol-Amerikan Savaşı (1898) sonrasında işgal eden ABD askerî güçleri çekme koşulu olarak Küba Cumhuriyeti'ne kötü şöhretli *Platt Yasası* 'nı dayattı. Bunun sonucunda Küba, bir ABD protektorasına dönüştü. Yasa bir ABD deniz üssünün kurulduğu Guantanamo üssünün temellükünü de öngörmekteydi.

1903: ABD Deniz Kuvvetleri "ABD çıkarlarını koruma" gerekçesiyle önce Honduras, ardından da Dominik Cumhuriyeti'ne çıkarma yaptı. Aynı yıl ABD kuvvetleri Panama'yı işgal ederek Kolombiya Cumhuriyeti'nden ayrılmasını sağladı. ABD bunun ardından sahte Panama Cumhuriyeti'yle "müzakere masasına oturup" Panama kanal bölgesinin denetimini ele geçirdi.

1905: Roosevelt Corrolary kisvesi altında ABD birlikleri Dominik Cumhuriyeti'ni işgal edip, Dominik Hükümeti'nin Avrupa ve ABD'li kreditörlere olan borcunu garanti altına almak için gümrük yetkilerinin denetimini üstlendi.

1906: ABD silahlı kuvvetleri, kuklası Başkan Tomas Estrada Palma'nın talebi üzerine bir kez daha Küba'yı işgal etti. Ülke 1909'a dek işgal altında kaldı.

1907: Honduras ile Nikaragua arasındaki çatışmaların patlak vermesi üzerine, ABD deniz kuvvetleri, her iki ülkedeki ABD çıkarlarını savunmak amacıyla Trujillo, Cieba, Puerto Cortés, San Pedro ve Choloma kentlerini işgal etti.

1909: ABD birlikleri Nikaragua'yı işgal edip 1925'e dek burada kaldı.

1912: ABD birlikleri, başkanlık seçimleri sürecinde Panama'ya, Renkli Halklar Bağımsız Hareketi'nin ayaklanmasını kanlı biçimde bastırılmasını desteklemek üzere Küba'ya ve bir kez daha Honduras'ta Puerto Cortés'e müdahale etti.

1914: ABD Deniz Kuvvetleri Haiti'de Port au Prince Ulusal Bankası'nı yağmaladı; Dominik Cumhuriyeti'ne çıkarma yaptı ve 1910 Meksika Devrimi'nin halkçı ve antiemperyalist ilkelerine muhalefet eden gerici güçleri desteklemek üzere Meksika'da Veracruz kentini işgal etti.

1915: ABD birlikleri, ABD karşıtı konumuyla tanınan Rosalvo Bobo'nun Başkan olmasını engellemek amacıyla Haiti'yi işgal etti. Bu işgal Ağustos 1934'e dek sürdü; Haiti halkının silahlı direnişini kırmak için vahşi önlemlere başvuruldu. Direniş cacólar tarafından örgütlenmişti; başını bir ABD deniz subayı tarafından öldürülene dek Charlemagne Peralte çekiyordu.

1916: Dominik Cumhuriyeti'ne bir çıkarma daha yapıldı. Gavillero'ların halk direnişi kan ve ateşle boğuldu. Ülke 1925'e dek askerî işgal altında kaldı. ABD Donanması 1930'da Rafael Leonidas Trujillo'yu iktidara getiren polis kuvvetlerini eğitti.

1917: ABD deniz piyadeleri muhafazakâr Başkan Mario GarcÌa Menocal'in emperyalizm yanlısı hükümetini güçlendirmek üzere Küba'ya çıktı. Menocal Liberal Parti'nin Chambelona ayaklanmasıyla karşı karşıyaydı. Aynı yıl, General Pushing yönetiminde 10.000 ABD askeri Pancho Villa'nın önderliğindeki halk kuvvetlerini bastırmaya yönelik bir "cezalandırma" müdahalesiyle Meksika topraklarına girdi.

ABD birlikleri Panama, Honduras ve Guatemala'ya müdahale etti.

1924-1925: ABD birlikleri ABD'li United Fruit ve Coyumel şirketlerinin provoke ettiği Honduras iç savaşına müdahale etti. Aynı dönemde ABD'li bir serüvenci, Panama'da bulunmuş eski bir görevli olan Richard O. March, "Tule Cumhuriyeti"ni kurarak Panama'yı bölmeye kalkıştı. Bu başarısız girişimin sahibi bir ABD savaş gemisine bindirilip ABD'ye gönderildi.

1926: ABD Donanma Kuvvetleri Adolfo DÌaz'ın ABD yanlısı hükümetine karşı liberal ayaklanmayı bastırmak üzere Nikaragua'ya çıkarma yaptı. Augustino César Sandino bu askerî istilaya

karşı zaferle sonuçlanan bir direnişin başını çekti. Nikaragua halkına karşı vahşice baskı önlemlerine karşı Sandino'nun "Çılgın Küçük Ordusu"nu alt edemeyen ABD 1932 sonunda Anastasio Somoza GarcÌa yönetimindeki Millî Muhafızları eğitti.

1932: ABD savaş gemileri, "ABD çıkarlarını zedeleyecek bir kargaşayı önlemek" üzere Salvador'un liman kenti Acajutla'ya girdi. Bu destek sayesinde diktatör Maximiliano Hernandez, Farabundo MartÌ önderliğindeki isyanı bastırmak amacıyla 30.000 kişiyi katletti.

1933: Franklin Delano Roosevelt'in (1933-45) ilan ettiği "iyi komşuluk politikası"na rağmen, General Somoza -Managua'daki ABD elçisinin talimatlarıyla- "özgür insanların generali" Augustino César Sandino'nun öldürülmesini emretti. Uzun süreli Somoza hanedanı ABD'nin koruması altında böylece kuruldu. Aynı yıl boyunca ABD Küba'ya ambargo uygulaması başlattı ve kana susamış diktatör Gerardo Machado'yu devirip yerine Dr. Ramón Grau San MartÌn yönetimindeki geçici hükümeti geçiren halk ayaklanmasını denetim altına almak için müdahale tehdidinde bulundu.

1934: ABD çeşitli diplomatik manevralarla, Çavuş Fulgencio Batista önderliğindeki, Dr. Ramón Grau San MartÌn'in geçici hükümetini deviren darbesini desteklemek üzere Küba adası çevresinde yeni bir güç gösterisinde bulundu. Havana'daki ABD elçisinin desteğiyle Batista, halk önderi Antonio Guiteras'ın idamını ve yeni kurulan kukla hükümete karşı düzenlenen genel grevin kanlı biçimde bastırılmasını emretti.

1935: Yüzyıl başından itibaren Porto Riko'yu işgal eden ABD birlikleri Borinquen halkının bağımsızlık mücadelelerini şiddetle bastırdı. Rio Piedras'da bir katliam gerçekleşti.

1937: ABD işgal kuvvetleri Ponce kentinde Porto Riko'nun ABD sömürge yönetiminden bağımsızlığını talep eden kitlesel halk gösterilerini şiddetli bir biçimde bastırdı.

1938: ABD ve Britanya tekelleri, Washington'un işbirliğiyle, Lazaro Cardenas'ın egemen hükümetinin ulusun petrol kaynaklarının millîleştirilmesi kararı karşısında Meksika'ya ekonomik ambargo uygulamasını başlattı. Mexico City'deki ABD elçiliği istikrarsızlığı körükleyip nihaî olarak halkçı, ulusalcı hükümeti devirmeye yönelik başarısız bir askerî darbe girişimi dahil pek çok konspirasyona dahil oldu.

1944: ABD deniz piyadeleri Buenos Aires limanını işgal edip hükümeti Nazi-faşist Almanya, İtalya ve Japonya mihver devletleriyle diplomatik ilişkileri kesip onlara savaş ilan etmeye zorladı. Albay Juan Domingo Perón 1943'deki askerî devrimden sonra göreve gelen bu hükümette başat bir rol oynadı.

1947: ABD'nin baskısıyla tüm Latin Amerika hükümetleri kötü şöhretli Amerikalar-Arası Karşılıklı Yardım Antlaşması'nı imzaladı. Bu antlaşma, Washington'un "komünizmi kuşatma stratejisi" doğrultusunda oluşturduğu tüm siyasal-askerî paktlara -Kuzey Atlantik Paktı Örgütü (NATO), Güneydoğu Asya Paktı Örgütü (SEATO) ve Merkez Paktı Örgütü (CENTO)- model oluşturacaktı.

1948: ABD baskısıyla kurulan Amerikan Devletleri Örgütü (OAS) kurumsallaştı. Örgütsüz Bogotazo halk ayaklanması ve halk önderi Jorge Eliecer Gaitan'ın öldürülmesini izleyen acımasız baskılarda Kolombiya halkının döktüğü kanla lekelendi.

1950: ABD silahlı kuvvetleri Porto Riko bağımsızlığı için 30 Ekim ayaklanmasını bastırdı. ABD aynı zamanda o gün bugündür bu Karayip adasının demir yumruklu sömürge yönetimine dekor oluşturan kötü şöhretli Birleşik Özgür Devlet'i Haziran 1952'deki kurulmasını sağladı.

1954: OAS'ın utanç verici desteğiyle düzenlediği Başarı Hârekatı'nda ABD Guatemala'da Jacobo Arbenz'in halkçı-ulusalcı hükümetine karşı bir paralı asker istilası başlattı. İstila Panama Kanal Bölgesi'nde üslenen ABD uçaklarının doğrudan desteğinin yanı sıra, El Salvador, Honduras ve Nikaragua'daki askeri diktatörlüklerce de desteklenmekteydi. Arbenz'in istifasının ardından kurulan Albay Carlos Castillo Armas yönetimindeki kukla hükümet Guatemala halkına karşı kanlı bir bastırma hareketine girişti.

1955: Buenos Aires'deki ABD elçisinin doğrudan desteğiyle Juan Domingo Perón'un anayasal hükümeti kanlı bir darbeyle devrildi. ABD ve Britanya donanmaları Arjantin Deniz Kuvvetleri'ne hükümet binası ve Plaza de Mayo'yu bombaladığı cephaneyi sağlamıştı.

1958: Fulgencio Batista hükümeti Pentagon'un desteğiyle, İsyan Ordusu'nu püskürtmeye yönelik devasa askerî bir hârekat başlattı. Bu saldırının başarısızlığa uğramasının ardından, Washington ve

Havana'daki ABD elçiliği, seçim çağrısı ve bir darbe girişimi dahil olmak üzere Küba Devrimi'nin zaferini önlemeye yönelik çeşitli oprerasyonlar gerçekleştirdi. 1 Ocak 1959'da Fidel Castro'nun 26 Temmuz Hareketi'nin çağrısıyla düzenlenen devrimci genel grev Washington'un komplosunu başarısızlığa uğrattı.

1961: ABD Hükümeti Küba'da Domuzlar Körfezi çıkartmasını finanse etti ve örgütledi. Küba Devrimi'ni yıkmaya yönelik bu girişim 72 saat içerisinde çöktü. Bunu aylar boyu Küba'ya karşı caniyane saldırılar ve karşı-devrimci şiddet izledi. Washington Küba'nın OAS'tan çıkartılmasıyla sonuçlanan bir dizi girişim başlattı.

1962: Başkan Kennedy, Küba halkı ve hükümetinin ulusal egemenliklerini savunmaya yönelik Sovyet silahlarını bulundurmasını engellemeyi hedefleyen Küba'nın askerî abluka altına alınmasını onayladı. Bu çatışma dünyayı Ekim ayında Küba Füze Krizi olarak bilinen, nükleer çatışmanın eşiğine getirecekti.

1964: Başbakan Cheddi Jagan yönetimindeki Guyana İlerici Halk Partisi hükümeti Washington ve CIA destekli bir dizi ekonomik ve siyasal manevranın sonucunda devrildi. Aynı yıl, ABD silahlı kuvvetleri Kanal Bölgesi'nde Panama egemenliğini talep eden öğrenci protestosunu şiddetle bastırdı. Benzer biçimde, Kolombiya hükümeti, Pentagon desteğiyle, Komünist Parti'nin 1950'lerden bu yana güçlü bir etki sergilediği Marquetalia, Rio Chiquito, El Pato ve Guayabero "bağımsız cumhuriyetleri"ni ateşle bastırmaya yönelik Latin Amerika Güvenlik Operasyonu'nu tamamladı.

1965: OAS desteğiyle 42.000 ABD askeri Albay Francisco Caamaño Deñó yönetimindeki halkçı ve anayasal hükümeti devirmek için Dominik Cumhuriyeti'ne müdahale etti. İşgal, anayasal güçlere karşı baskıları sürdüren bir kukla hükümetin kurulmasına yol açtı.

Washington'un emirleri üzerine Ernesto Che Guevara ile gerilla grubundan başka arkadaşları Bolivya'da katledildi. Bu cinayete CIA ajanlarının katıldığı bilinmektedir.

1970: Şili Kongresi'nin Halk Birliği önderi Salvador Allende'nin seçim zaferini onaylamasını önleme yönündeki bir girişimde, Santiago de Chile'deki CIA istasyonunun yakın eşgüdüm ve desteğiyle, Şili Ordusu'nun komutanı General Rene Schneider suikaste kurban gitti. Aynı yıl Tupac Amaru Kurtuluş Hareketi Montevideo'daki ABD elçiliğini ve CIA danışmanlarını -kötü şöhretli Dan Mitrione dahil- Uruguay'daki devrimci hareketlere yönelik baskılara katılmakla suçladı.

1972: El Salvador'daki halk ayaklanmasının kanlı biçimde bastırılmasında ABD dış politikası ve güvenlik kuruluşlarının rolü, açığa çıkmıştır. Ayaklanma Salvador oligarşisinin önde gelenlerinden Albay Armando Molina'nın seçim sahteciliğine tepki olarak patlak vermişti. Askerî eylemi Pentagon önderliğindeki Orta Amerika Savunma Konseyi (Honduras, Guatemala, El Salvador ve Nikaragua) desteklemişti.

1973: Washington ve CIA'nin dahil olmasıyla Şili'nin anayasal başkanı Salvadore Allende bir darbeyle 11 Eylül günü katledildi. Bu, General Augusto Pinochet'nin uzun süreli diktatörlüğünün (1973-1990) başlangıcı olacaktı. Aynı yıl Uruguay'da ABD desteğiyle faşist benzeri bir askerî diktatörlük kuruldu.

1979: Anastasio Somoza'nın Nikaragua'daki diktatörlüğü, Washington, Pentagon ve (Panama Kanal Bölgesi'nde konuşlanmış) ABD Güney Komutanlığı'nın sağladığı lojistik destekle Sandinista Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin (FSLN) önderliğindeki halk ayaklanmasını vahşice bastırdı. Buna ve ABD'nin Somoza'ya kapsamlı iktisadî ve askerî desteğine rağmen, Sandinista Devrimi 19 Temmuz'da zafere ulaştı.

1980: ABD tarafından örgütlenen ve Washington'un cömertçe desteklediği Nikaragua karşıdevrim kuvvetleri Honduras'taki üslerden operasyonlara başladılar. Ronald Reagan ve George Bush'un yönetimlerince Nikaragua halkına karşı yürütülen on yıllık "kirli savaş"ta 30.000'e yakın Nikaragualı öldürüldü.

1982: Washington ve Şili askerî diktatörlüğü Thatcher hükümetinin Arjantin'in Malvinas Adaları üzerindeki Britanya sömürge yönetimini sürdürme girişimine destek verdiler.

1983: Başbakan Maurice Bishop ve Grenada Devrimi'ne katılan başka kişilerin kuşkulu bir cinayete kurban gitmesinin ardından, ABD silahlı kuvvetleri küçük Grenada adasını istila etti. Aynı yıl, Karayip İnisiyatifi adı altında Beyaz Saray ve Pentagon Karayip Havzası'nda, özellikle de Orta Amerika ülkelerinde yoğun bir militarizasyon gerçekleştirdi. Bu El Salvador ve Guatemala'daki, her iki ülkede 300 bin kişimine neden olan askerî diktatörlüklerin güçlenmesi ve ömrünün uzamasını sağladı.

(Devamı 18. sayfada)

Savaşa Karşı Her Daim Barış mı?

Ozan VELİ

En koyu karanlık
En parlak yıldızların azasıdır.

Savaş denildiğinde, ürpertiler sarmıyorsa içinizi; orda tuhaf olduğu kadar, insan aklının sınırlarını uçuran açmazlar var. Gövdesine mızrağı yiyen boğanın canhıraş kükreyişini, soluyuşunu, saldırışını izleyen binlerce insan zevkten çıldırıyorsa, orda doğal sayılamayacak bir şeyler var demektir!

Dünyanın seyirci insanları savaşlara öylesine alıştırıldı ki; Irak'ta yüzlerce kişinin bir bombayla öldürüldüğünü; dolu dizgin akıp giden hayatın sıradan günlük gereksinimlerini dinlercesine dinliyoruz. Akıllıyla aptal arasındaki iki cümlelik mesafeyi çoktan karıştırmış vaziyette, haykel bakışlı sessizliğimizi sevip, biramızı yudumluyor, lokmamızı yutuyor, rahat rahat uyuyoruz!

Uyumak, her zaman savaşın gerçek sahiplerinin işine yarıyor. Irak'a demokrasinin ve özgürlüğün nasıl geldiğini kısa sürede unutup; ruhsal alandaki karmaşamızı büyüterek gerçek yaşamın karmaşasını görmez olduk. İşgal öncesi Irak'ı unutup hep birlikte El-Kaide'ye odaklandık. Amerikan postallarının Iraklı çocukların boğazında, hamile kadınların göbeklerinde ne aradığını sormayacak kadar bulanıklaştı zihnimiz. Utanmayı dahi beceremeyecek kadar zavallıyız!

Savaşın nedeni olanlar, çoğu zaman gizlenmeyi başırırlar. Önde seyirciler, sahnedeki aktörün ateş ettiği adayı tutmakla yetinirler. Çocukların çığlıkları, yanmış ceset parçaları, anaların feryatları saçılır seyircilerin üzerine. Herkes suskun ve tepkisizdir. Olan biten her şey ekranını sanal alemindedir. Sanal hayat öylesine yerleşmiştir ki benliğine seyircinin, gerçeği ayrıştırmak olanaklı değildir. Brezilyavari pembe dizileri izlerken gösterdiği dikkat ve itinanın, duyarlılığının binde birini dahi bulamazsın seyircilerde.

Dünyayı kendi çöplüğüne çevirenlerin yasaları, ahlakı ve kültürel hegomanyası, kendi 'yüce' çıkarlarını tüm insanlığın çıkarları yerine koyup, savaşları güncel hayatın zorunlulukları sayıp, insanı alıklaştırmaın en iyi araçları halini aldılar. On bir Eylül'de Londra'da başka yerlerde katledilen masum sivillerin gerçek katillerinin kimler olduğu; gerçek nedenlerinin neler olduğu, asla öğrelimemeyecek şekilde alalandıkça; kültürel işgal pekiştirildikçe, insanlığın avcıları giderek büyüyeektir.

Egemen jargon her nede olursa olsun; aylak osuruğunca havayı zehirlemekte; sisli, kabuslu, pusatlı saltanatlar oluşturup savaşı kadermişcesine dayatmaktadır. Büyük efendileri taklit eden küçük külhanvari kahyaları yürüyüşlerine caka iliştirip bu saltanatın emir erleri gibi çalışmaktalar. Bu kader değil elbette; iktisadi çarkın 'emin' ve egemen ellerde olmasının kaçınılmazı.

Türkiye ekseninden bakıldığında; 'siz yoksunuz', 'hiçsiniz', 'sözdesiniz', 'hizmetçisiniz' diye sürüp giden mırıldanmalar karşı olan şeyi yok etme mantığını öylesine içselleştirmiş ki, bahar asiti misali her düşünüş biçimini yakıp gitmektedir. 'Medeni dünya' dedikleri ve tapındıkları AB standartları dahilinde dahi ele alındığında kullanım süresi çoktan bitmiş ve günlük yaşamın sıradanlığına karışmış kimi 'demokrasi kırıntıları'nı; meydan muharebesinde kaybedilen büyük savaşların sonuçlarıymışcasına zoraki yutan, yuttuğunu sindiremeyen ilkelikler; savaş istemlerinden hiçbir zaman vaz geçmemekteler.

Savaş; fikrin, bilimin, kültürün, insanlaşmanın gerçekleşemediği koşullara uygun mücadele yöntemidir. Ne var ki, savaşın gerçek nedenleri ve onun asıl sorumluları hep gizli kaldığından, teslimiyeti red eden direniş ve savunma; suçu savaşı üreten gerçek nedenlermişçesine ekrana çizilmekte, asıl aktörler; 'güzel ve zengin G-8'ler - yani geberten sekizler- bir araya gelip, insanlığın nasıl 'kurtardıklarının' reçetelerini yazmak.

Bu reçeteler, sadece 'güzel ve zengin geberten sekizler' için değil, dünyanın tüm efendileri için

tek çaredir. Ve geçerlidir. Irak'ta yeni bombalar yağacak, işgaller koyulaşacak, yağmalara yeni adlar takılacak, stratejiler kurulacak vs. vs.

Savaş, hegomonik ilişkilerin, kapitalizmin yağmanın kaçınılmazı iken; 'barış'ın sesi elbette cılız olaçaktır. Silahların patlamaması, işgallerin olmaması düzeyinde yüzeysel 'barış'ların olanaklı olması, savaşın gerçek nedenlerini ortadan kaldırmıyor. Yok etmenin, inkarın, imhanın talanın, dengesizliğin olduğu her koşulda; 'barış'ı tesis ettik demek, sadece kocaman bir yalan değil, aynı zamanda önemli bir maniplasyon biçimidir.

Yine de siyasi argümanlar dahilinde, savaşların halklara mal ettiği acılara karşı etkin biçimde 'barış'tan yana tavır koymak; bir demokratik hak değil, insan olmanın da zorunluluğudur. Bu her coğrafyada farklı çözümler ve farklı yöntemler içerecektir. Irak'ta barışın adı, işgale derhal koşulsuz son vermek; çektirilen acıların hesabını sormaktır.

Türkiye'de barış; inkarın, imhanın, yok saymanın sarıp sarmaladığı ilkelliklerin terk edilerek; iradesini, ben varım, beni kabul et ve tam hak eşitliği düzleminde demokratik bir ilişki kur benimle, diyerek ortaya koyan bir halkın; ölümden, kayıplardan, sürgünlerden bıkmış sesine kulak vermektir. Nedenler üzerine durmayıp; onun etkisi, şunun bağı, diğerinin tavrı vb. söylemlerle; savaşa gerekçe oluşturanlar, hiç bir zaman 'barış'ı tesis edemezler.

Ancak kimi 'dış güçler' onları geçici bazı anlaşmalara zorlar, geçici kimi düzenlemelere imza attırır, orada bir Beyaz Saray'a çağırıp hizaya sokar ve bu oyun böyle sürüp gider. Bütün hesap kitap büyük efendilerin bölgesel çıkarlarına tabidir.

Birde bunun yanında 'ulusçuluk', 'üç dünyacılık' eğilimlerinden beslenip; dünya işçilerinin demokrasi için mücadelesini 'emperyalist ekonomizme' hibe eden halkların siyasal kazanımlarını hiçleştiren; acılarla kavrulmuş halka 'savaşmalısın' nasihatları çekmekten öteye geçip, somut güncel siyasalar üretemeyen sosyalist cenahın kimi sesleri var ki, hayatın gerçeği karşısında sloganvari tınlamalardan öteye geçemiyor.

Her hangi bir toplumsal gelişmenin yükselişinin belirlenemediği durumda; düşünüşünü yüksek tutmaya çalışmak; ancak, o devingenliği çok iyi anlamakla olanaklı olabilir. Anlamak, aynı zamanda onun kazanımları yanında yer tutmak anlamına gelir. Nihai barış koşullarının olmadığını bilenler; her kesimden daha tutarlı biçimde 'barışı' istemeli, hatta onun savaşçısı olmalıdır. Önemli olan 'barış' ortadan kaldıran nedenleri doğru anlamak, yeterince açıklayabilmek, tüm insanlığın 'barış'ının nerde ve nasıl kazanılacağını izah edebilmektir.

Savaşa karşı barış; savaşlara dur diyecek büyük direnişlerle birlikte hep gündemde olmalı; halkların kazanımlarının korunması ve geliştirilmesine tabi kılınmalı; acıların daha çok büyütülmesini isteyen savaş tellalarına karşı, pratöner görevi üstlenmelidir. Geçrek barışa, ancak bir dizi alt evreden geçerek varılabilir!

1989: Panama'daki sivil ve askerî yetkeleri hem siyasal hem de iktisadî açıdan istikrarsızlaşma yolundaki çeşitli girişimlerin ardından ABD birlikleri kıstağı istila ve işgal etti ve binlerce sivili öldürerek Guillermo Endera kukla hükümetini tesis etti.

1992: Küba Devrimi'ne karşı uzatmalı iktisadî ve siyasal savaşının bir parçası olarak Washington ablukayı sıkılaştıran *Torricelli Yasası*' nı geçirdi.

ABD birlikleri Bill Clinton yönetimince (1993-2000) ilan edilen demokrasi ve serbest piyasanın genişlemesi adına, (BM Güvenlik Konseyi desteğiyle) Haiti'ye askerî müdahale düzenledi. ABD, ilan edilmiş hedeflerinin yanı sıra, anayasal olarak seçilmiş başkan Jean Bertrand Aristide'in devrilmesine yol açan kanlı 1990 darbesini izleyen askerî hükümetlerin işlediği suçlara dokunulmazlık güvencesi sağlamıştı.

1996: Başkan Clinton Kongredeki gerici unsurların ve Miami'de üstlenmiş Kübalı-Amerikalı terörist grupların hazırladığı *Helms-Burton Yasası*'nı ilan etti. Bu yasa ABD'nin Küba ablukasının erişimini genişletmeye ve ABD-dışı şirket ve ülkeleri Küba'yla ilişkilerini kesmeye zorlamaya yönelikti.

2000: Başkan Clinton, Kongre desteğiyle Kolombiya Planı'nı onayladı. Bu Plan, uyuşturucu ticaretiyle mücadele kisvesi altında, Kolombiya gerillalarının kaynaklarını ve daha da önemlisi taban desteğini yok etmeye yönelikti.

Dipnotlar:

1) "U.S. Agrssion Against Latin America", One Hundred Red Hot Years, Big Moments of the 20th Century, Radical History, Ocean Press, Melbourne, New York, 2003, ss. 7-14. Türkçesi: Sibel Özbudun.2) Simon Bolivar

Çeviren: Sibel ÖZBUDUN

Karanlık Aklın Şövalyeleri-II

Eren CAN

Dört ayak üzerinde Laviathan'dan liberalizme- ya da *"insanların doğuştan gelen haklarının cenneti"* ne;

Otoritarist **Thomas Hobbes,** *"gündüzleri tanımadıklarına, geceleri ise herkese havlayan insan"*dan ***"Laviathan"***a varmıştı. *"Havlamak", "Eylem nedir?"* sorusunun-, ***"Laviathan"*** ise *"Sosyal düzen nedir?"* sorusunun karşılığıydı. Yani *"yararlılık ilkesi"* gereği kendi şahsi çıkarları doğrultusunda eyleyen insanlar, canavar gibi bir despota boyun eyerek sosyal düzene ererlerdi.

İyi güzel de, şu çıkarları gereği herkese havlayan insanlar ne diye bir canavara boyun eyip özgürlüklerinden feragat ederler acaba? *"Çünkü"* diyordu **Hobbes,** *"yaşama hakkı bütün diğer haklardan önce gelir!"* Eyvallah... ama, *"yaşama hakının önceliği"* denen şey, sadece **Hobbes**'in beyninin derinliklerinde boş yere devinen bir normdur, neyin nasıl olduğunun teorik açıklaması değil. Ki, rivayete göre, vatan, millet ve Sakarya'yı kurtaran **Mustafa Kemal**, *"Ya ölüm, ya istiklal!"* demişti hani. O halde, **Hobbes**'in normatif maximinin bütün kurtlarca paylaşıldığı pek kuşkuluydu.

Ayrıca, **Hobbes**'in normatif maximinin *"doğruluğu"* na **Rousseau**'nun yaklaşık şöylesi enteresan bir itirazı vardır: Hani şu altın kafes içinde *"vatanım, vatanım"* diye öten bülbülü serbest bırakmışlar da, gidip kuru bir dikene konmuşmuş. Çünkü bülbülün vatanı -daha doğrusu, doğası- altın kefes değil, kuru dikendi. O garip bülbül, altın kefes içinde bedevadan garanti edilmiş bir yaşam sürmekten değil, kuru diken üstünde kurda kuşa yem olmaktan mutlu olurdu. Nitekim **Rousseau**, *"yararlılık ilkesi"* gereği biribirilerini boğazlayan kurt insanların, doğaları içinde, garanti edilmiş rahat bir yaşam sürdüklerinin söylenemeyeceğini, ama doğaları içinde daha mutlu bir yaşam sürdüklerinin söylenebileceğini söylemişti. Eğer daha mutlu bir yaşam sürmek herkesin yararınaysa, bu durumda, "yararlılık ilkesi"nden (utilitarizm) **Hobbes**'in ***"Laviathan"*** ına varmak mantıken imkansızdı galiba.

İşte otoritarist **Hobbes**'in liberal oğulları (otoritarizm ile liberalizm arasındaki farkı idrak etmekte güçlük çekiyorum), babalarının sosyal teorisini yaklaşık böyle vuracaklardı. Yani, doğaları gereği biribirilerinin kurdu olan insanların, ***"Laviathan"*** da garanti edilmiş bir sosyal yaşam sürmekten değil, kurt kanunlarıyla işleyen para ve pazar düzeni içinde özgürce kurda kuşa yem olmaktan mutlu olacaklarını söylüyorlardı. *"Yararlılık ilkesi"* nden ancak kapitalizme varılırdı, bir başka sosyal düzene asla!

İnsanın, kurt kanunlarıyla işleyen kapitalist sosyal düzende boğazlanmaktan mutlu olacağı savı, pek çoğunuzun garibine gitmiş olabilir. Fakat kapitalizmin *"Özgürlük-Eşitlik-Kardeşlik"* denen liberal hukuk anlatısını içerdiğini unutmayın. **Kant**'ın deyimiyle, bunların hepsi, insanda doğuştan a priori olarak varolan düşünce ve yaşam kalıplarıydılar. Yani insan, doğuştan *"Özgürlük-Eşitlik ve Kardeşlik"* e koşullanmıştı. Tanrının hangi budala kulu, eşit, özgür ve kardeşçesine bir yaşam sürmek istemezdi ki?

Nitekim **Karl Marks**, kapitalizme dair liberal hukuk anlatısını şöyle onurlandıracaktı: *"Sınırları içinde emek-gücü alım ve satımın sürüp gittiği bu alan, aslında, insanın doğuştan varolan haklarının tam bir cennetidir. Burada egemen olan yalnızca, Özgürlük, Eşitlik, Mülkiyet ve Bentham'dır. Özgürlüktür, çünkü, metanın, diyelim emek-gücünün hem alıcısı hem satıcısı yalnızca kendi serbest iradelerinin etkisi altındadır. Serbest taraflar olarak sözleşme yaparlar ve vardıkları anlaşma, ortak iradelerinin hukuki ifadesinden başka bir*

şey değildir. Eşitliktir, çünkü biribirileriyle basit meta sahipleri olarak ilişki içine girerler ve eşdeğeri eşdeğerle değişirler. Mülkiyettir, çünkü taraflar, kendi malı olan şeyler üzerinde tasarufta bulunur. Ve Bentham'dır, çünkü her iki taraf da yalnız kendisini düşünür. Bunları biraraya getiren ve ilişki içine sokan tek güç, bencillik, kazanç ve özel kişisel çıkardır. Herkes yalnız kendini düşünür, kimse geri kalana kulak asmaz, ve böyle yaptıkları için de, şeylerin önceden düzenlenmiş uyumu gereği ya da kadiri mutlak ve takdiri ilahi ile hepsi de, herkesin mutluluğu ve yararı adına, kendi karşılıklı çıkarları adına elbirliği ile çalışırlar."

Sanırım dikkatli okurun gözünden kaçmamıştır; **Karl Marks**, liberalizm cennetinin kapısına yazılmış önemli bir hukuk şiarı olan *"kardeşlik"* i onurlandırmayı ıskalamış. Aslında anlayan için hiç de ıskalamamıştır, çünkü bencillik, kazanç ve özel kişisel çıkar gücünce hareket ettirilen emek-gününün satıcısı (yani işçi) ile satın alıcısının (yani kapiatlistin) elbirliği yaptığından, yani kardeşçe işbirliği yaptığından bahsediyor. Fakat **Marks**'ın *"kardeşlik"* i onurlandırmayı ıskaladığını sansak dahi problem değil, çünkü işçi sosyalistleri, **Marks**'ın onurlandırmayı ıskaladığı *"kardeşlik"* i layıkıyla yerine getirmişlerdir. Örneğin **Paris Komünarları,** Alman *"kardeş"* lerine şöylesi bir bildiriyle hitap etmişlerdi:

"Alman Halkına! Alman ulusunun sosyalistlerine!

(...)Fransız Cumhuriyeti, adalet adına, sizden, ordunuzu Ren nehrinin karşı kıyısına geri çekmenizi talep etmektedir. Aksi taktirde kanımızın son damlasına dek savaşıp, sizlerin ve bizlerin kanını nehir gibi akıtacağız. (...) Ren'in arkasına geri gidin! (...) Yaşasın Dünya Cumhuriyeti!"

Eh... Fransız sosyalist işçi kardeşlere cevap vermek gerekirdi. Nitekim Alman işçi sosyalisti şair **Heinrich Lerch**, *"Orman gibi kardeşçesine..."* diyen şu bizim **Nâzım Hikmet**'e dilini ısırtırcasına, Fransız işçi kardeşlerine şöyle karşılık verecekti:

"Fransız arkadaşım benim,
seni iyi vurdum!
Seni öldürdüğüm için kızma bana:
Ben senin kardeşinim ha, ben senin yoldaşın;
her ikimiz de tanrının akıttığı
kanda muradımıza erdik.
Bu böyle olmak zorunda. Ot
ve ağaç gibi yetişir insanlık,
ışığı elde etmek ister;
iki eşit ağaç birarada olmaz,
biri diğerine gölge yapar."

İnsanlık, ot ve ağaç gibi mi, yoksa kurt ve köpek gibi mi yetişirdi?.. bilmem. Fakat **Karl Marks**'ın, *"Eğer dostum* **Heinrich Heine** *kadar cesur olabilseydim, kendisi için, 'burjuva budalalığın dehası' derdim"* diye bahsettiği **Jeremy Bentham,** *"Özgürlük-Eşitlik-Kardeşlik"* hırkasını giyinen modern İngiliz hukukunun yazarıydı; ve **Engels**, **Bentham**'ın liberal hukuk anlatısı için, *"Sanki bir hayvanat bahçesini anlatıyor"* demişti. *"Sanki"* si biraz fazlaydı galiba, çünkü daha sonra bu anlatıyı kurcalayan **Foucault, Bentham**'ın liberal hukuk anlatısının Londra'daki bir hayvanat bahçesinde yapılan gözlemlere dayandığını belgeledi.

Zaten liberal **Bentham**, babası **Hobbes** misali boşboğazlık yaparak açıktan, insanlara *"köpek"* diyor ve onları *"yararlılık ilkesi"* doğrultusunda havlatarak liberalizme varıyordu. Ki, *"Köpeğin doğası havlamak mıdır?"* diye soran **Marks, Bentham** ve sosyal teorik anlatısı için şöyle not düşecekti: *"... sıradan burjuva zekasının, yavan, ukala ve boşboğaz kahini, darkafalılar şahı* **Jeremy Bentham... Martin Tupper** *ozanlar arasında ne ise,* **Bentham** *da filozoflar arasında odur. Bunların her ikisi de, olsa olsa, İngiltere'de imal edilebilirdi. (...)* **Bentham,** *katıksız bir İngiliz ürünüdür. Bizim filozof* **Christian Wollf** *da dahil, böylesine harcıalem bir şeyle, böylesine kendine güvenle çalım satmak hiçbir devirde hiçbir ülkede görülmemiştir. Yararlılık ilkesi,* **Bentham***'ın bir buluşu değildir. O, yalnızca,* **HelvÈtius** *ile başka Fransızların espri ile söylediklerini kendi can sıkıcı anlatımı ile yinelemekten başka bir şey yapmamıştır. Köpeğe neyin yararlı olduğunu bilmek için, köpeğin*

niteliğinin incelenmesi gerekir. Bu niteliğin kendisi, yararlılık ilkesinden çıkarılamaz. (...) **Bentham**, *bu işi, kısa yoldan çözümlüyor. Kupkuru bir saflıkla, modern bir bakkalı, özellikle İngiliz bakkalı normal bir insan olarak alır. Bu acaip normal insana ve onun dünyasına yararlı olan her şey, mutlak yararlıdır."*

Yararlılık ilkesince havlamaktan *"Özgürlük-Eşitlik-Kardeşlik"*e, -**Marks**'ın deyimiyle, *"insanın doğuştan gelen haklarının cenneti"*ne-, daha doğrusu kurt kanunlarıyla işleyen kapitalist sosyal düzene, *"para"* denen meret üzerinden varılıyordu. *"Yarar"* denen şey *"iktisadi yarar"* dı. Yani *"para"*, yaşama hakkının vizesiydi ve de onun devinimi rastgele/tesadüfü değildi. *"Paranın devinim yasaları"*, paranın peşinden havlayan insanların rastgele/tesadüfü havlamasına müsade etmiyordu. Paranın peşinden havlayan insanlar, paranın melodisini seslendiriyorlardı. Böylelikle de, herkes kendi şahsi çıkarını kollayıp gözettiği halde, ortaya bir eylem düzeni çıkıyordu; yani meta, para, sermaye ve pazarın düzeni...

Bentham, Ricardo, Mill, Smith, Locke ve daha pek çok diğer yeni çağ liberal sosyal filozoflarının *"iktisat bilimcisi"* olarak anılışlarının sebebi budur. Sosyal felsefe ilk defa, iktisad incelemelerinden *"Sosyal düzen nedir?"* in sırrına ermişti. Daha doğrusu, *"para"*, insanın insanlığının ölçütü olmuştu. Nitekim, **Bentham** liberali, **Marks**'a cevap verircesine şöyle kükreyecekti: *"Oldukça duygusal olup başkalarının acısını duyumsayan bir dostuma, paraya endeksli bir dili konuşarak ateşkes ilan etmek istiyorum. Ben, bunu mecburen yapmaktayım, ve insanlığı, mecburen bunu yapmaya davet ediyorum. Termometre, dışarının hareretini ölçme enstrümanıdır; barometre, hava basıncını ölçme enstrümanıdır. Her kimki bu enstrümanların göstergelerinin doğruluğuna güvenmiyor, ya başka enstrumanlar bulmak ya da doğa bilimlerine elveda etmek zorunda. Para, acı ve hazın miktarını ölçme enstrümanıdır. (...) O yüzden hiç kimse, çalışmalarımızda her şeyi parayla ölçtüğümüze şaşıp kızmasın. Biz bilim yapıyoruz."*

Sözlük veya ansiklopedilerde, *"liberalizm"* kavramının karşılığı *"anti-totaliter"* dir. Liberallerin karşı durduğu *"totalitarizm"* in ne anlama geldiğini ise **Hans-Joachim Lieber** liberali, ***"Totaliter Egemenliğin Teorisi"*** adlı yapıtında şöyle izah ediyor:

"1. Bir kişi veya azınlığın hükmettiği yığın hareketinde, yığınlar tarafından prensiben kontrol edilemeyen mutlak politik hükümdarlık. Merkezi yapıdaki bu bürokratik hükmetme mekanizması -'perfekt kurumlaşama' *olarak sadece kendini üretip varetmeye motiflidir- hükmetme talebini reel olarak gerçekleştirme araçlarına sahiptir.*

2. Bu tarzda, merkezi olarak elde tutulup kumanda edilen politik erk sistemi, kaygısız ve sınırsızca, bütün toplumsal yaşam alanlarına uzanır (örneğin aile, spor, seyahat, komşuluk, işyeri, dernekler). Bütün bu toplumsal yaşam alanlarını, egemenlik ve planlama ağına dahil ederek, politik erk tarafından hükmedilmeyen hiçbir toplumsal davranış ve ilişki alanı bırakmaz."

Keza, ***Bartelsmann Ansiklopedisi*** 'nde totolitarizmin tarifi şöyle yapılmaktadır: *"Totaliter, her şeyi kapsam alanına alıp hükmeden, farklılaşan fikirlere ve yaşam biçimlerine tahammül etmeyen; liberalizmin tersi."*

Anlaşılan, şu bizim liberaller, çok hoş insanlardı ve başta otoritarizm ve totalitarizm olmak üzere, bütün politik kötülüklere karşıydılar. Eh... insanın doğuştan gelen haklarının cennetinin bekçiliğini yapanlardan başka bir şey de beklenmezdi herhalde. Yani gerçekliği olmayan, masal ve hikayelerden ibaret kötülüklere karşı olmak; işte liberalizmin en kayda değer marifeti budur. Öyle ya, bu dünyaya şimdiye dek, *"bir kişi veya azınlığın"* bütün yaşam alanlarına hükmünü imkanlı kılan hiçbir merkezi-bürokratik politik erk sistemi gelmemiştir ve gelmesi prensiben imkanlı değildir.

Elbette bu dünya, imparatorluklara, büyük despotik hükümdarlara ve tarikat ağalarına evsahipliği yapmıştır. Fakat bunların hiçbiri toplumsal yaşamın tüm

alanlarına hükmedememiştir. Yani sanıldığı kadar totaliter değillerdirler.

Hani bir söz vardır, *"Ağası karşısında elpençe saygı duruşunda bulunan köylü sessizce osurur"* diye; işte hiç ama hiç bir ağa, köylünün osuruktan protestosunu engelleyemezdi. **Dadaloğlu**'nun deyimiyle; ferman, Padişah'ın olabilirdi ama dağlar isyancılarındı. İsyan edip dağlara çıkamazsanız bile, **Robert Kurz**'un deyimiyle, en azından iç emigrasyona kaçıp, osurarak protesto ederdiniz ferman sahiplerini. İsyanı meşrulaştıran masal ve hikayeler icad edip anlatırdınız çocuklarınıza, işin dalaveresini yapardınız. *"Güney ABD'de plantasyon köleleri tarafından yaratılan dalavereci masallarında, kesinlikle bu vardır.* 'Dalaverecinin en büyük zevklerinden biri' *diyor bir tarihçi,* 'güçlü düşmanından çaldığı yiyeceği yemekti.' *Efendiler ve köleler yerine hayvanları kullanan bu öyküler sürekli anlatılırdı; ve insanın kendi efendisinden çalmasının sadece affedilmekle kalmayıp övüldüğü bir karşı koyma kültürünü meşrulaştırmaktaydılar."* (**Davit McNally**)

Hükümdarın malını hayali ve dolaylı olarak çalmaktan zevk almayı, hagi despot hükümdar engelleyebilir? Bunu başaran bir hükümdar daha anasından doğmadı. Bunu başarmak prensiben imkansızdır. Hal böyle olunca, masal ve hikayelerde yapılan dalaverelerle başlayan isyan, şarkılara, türkülere, marşlara sirayet eder, kuşaktan kuşağa birikir. Ve günü gelir, dağlara, siperlere, barikatlara sirayet eder; hayallerle başlayan isyan, reel olarak dışavurur. Bir kişi veya azınlığın merkezi-bürokratik politik erk mekanizması, doğası gereği hantaldır; en azından hayali dalavereler kategorisine giren toplumsal yaşam alanlarına yeterince ve zamanında hükmedemez.

Ya peki, liberal baylarımızın dilini konuşarak *"bilim"* yaptıkları *"para"* adlı hükümdar?.. Osurarak parayı protesto eden kaç insan vardır bu dünyada? Greve giden işçiler, parayı mı protesto ediyorlar acaba?

Hayır hayır; *"Para"* adlı hükümdar, insanların iç emigrasyonuna bile hükmeder. **Lieber** liberalinin bahsettiği, olası tek reel totaliter hükümdar *"para"* nın ta kendisidir. Toplumsal yaşamın tüm alanlarına,.. aile, spor, seyahat, komşuluk, işyeri ve derneklere... masallara, türkülere, dalaverelere hükmeder. Genç kızların hayalindeki delikanlının süsüdür o. Moruk kadınlar paralıylarsa eğer, delikanlıların prensesi oluverirler. Eskiden halkımız ona *"elin kiri"* derdi.

Şimdilerde ise *"alnımızın teri"* oluverdi. Hazın ölçüsü ve yaşamanın vizesidir o... Merkezidir o, hem de dünya çapında. Banka, borsa, pazar vs. şeklinde kocaman bir bürokratik mekanizmadır o. Felanca borsada işsiz kalan para öksürünce, yamalı şalvarıyla şu çoban Haso, kıçından zıpkın yemiş gibi yerinden sıçrayıp ağlamaya başlar. Hazın olduğu kadar, acının da ölçüsüdür o...

Bu böyle olduğu için, yani para, serbest alan bırakmayıp, olası bütün yaşam alanlarına total hükmettiği için, sevgili liberaller, paranın dilini konuşarak *"sosyal bilim"* yapabiliyorlar. İşin burasını iyi kötü anladık da, yahu şu liberal sosyal teorisyenlerin anti-totaliterliğini bir türlü anlayamıyoruz. Bu dünyada reel olan bir tek totaliter hükümdar vardır, o da, *"bir kişi veya azınlık"* değil, *"para"* nın ta kendisidir ki, şu bizim *"demokrat"* liberaller, bir tek onun demokrasisine karşı değildirler. Bu işe aklı eren biri varsa, bana da anlatsın lütfen!

Görünen o ki, *"liberalizm"* anlatısı, koca bir sahtekarlıktan ve felsefe sözlüklerine, bilim ansiklopedilerine, akademilere ve sosyalist hareket de dahil olmak üzere politik hareketlerin söylem ve pratiklerine sirayet etmiş reel bir komediden ibarettir. Ama insanı neşelendiren bir komedi değil, faşizme, sosyal faşizme, neo-liberal küresel imparatorluğa varıp insanlığın anasını ağlatan bir komedi. Ki, *"insanın doğuştan gelen haklarının cenneti"* nden *"faşizm"*, *"sosyal faşizm"*, *"işçi sosyalizmi"* ve *"demokrasi"* adlı cehennemlere- ve en sonu, olası en büyük cehennem olan neo-liberal küresel imparatorluğa varmanın sosyal teorik serüvenini bir başka sefere karınca kadarınca işlemeye çalışacağım.

Savaş ve Barış Hukuku Üzerine

Ragıp ZARAKOLU

Her ne kadar, ünlü Hegelci savaş filozofu **Clausewitz**, *"savaş, politikanın başka araçlarla devamıdır"* diye dursun, bu hüküm **Türkiye Cumhuriyeti** toprakları üzerinde geçersizdir. Savaşın devamı savaştır, hatta *"topyekün savaştır"*. Savaş, ancak devletin mülküdür, bölüşülmez! Savaşmak, ancak onun imtiyazıdır. Savaşmaktan anlaşılan da, yoketmektir, soyunu kurutmak, ocağına incir dikmektir.

Savaş bilimi, savaş sosyolojisi, her ne kadar, savaşın sadece devletler arası gelişmediği, aynı zamanda, iç savaş, ayaklanma gibi durumların da savaş tanımı altında toplandığını, ayrıca sömürgeciliğe ve işgale karşı da toplumsal içerikli savaşların varolduğunu belirtir.

Ama bunlar sadece başka coğrafyalar için geçerlidir, burada sökmez!

Biz de ise, resmi/militer söylemle, olsa olsa eski deyimle *"şekavet"*, *"eşkiyalık"*, *"anarşistlik"*, *"teröristlik"* sözkonusu olabilir ancak.

Her on yılda bir, sistem her ekonomik ve siyasal krize girdiğinde militarizm topluma, toplumun *"düşman"*, *"iç düşman"* diye tanımladığı kesimlerine savaş ilan eder. Temel haklar ve özgürlükler askıya alınır, bir savaş durumunda olduğu gibi.

Ama işin bir püf noktası vardır. Onun da aşılması gerekir ki, o da insani ya da insancıl hukuk dediğimiz, savaş hallerini de hukuk zeminine dayandırmaya çalışan kurallardır.

Türkiye, çatışma döneminde insan hakları hukukunu sık sık askıya aldığı gibi, insancıl hukuku da yok saymıştır.

Resmi söyleme göre, 1984-1999 yılları arasında yaşanan olay, bir savaş durumu değil, sadece *"terörizmle mücadele"* dir.

Resmi söylem, siyasal, toplumsal alanda olduğu gibi, militer alanda da kendini *"inkâr"* üzerine oturtur. Nasıl Kürtler *"yok"* ise, daha sonra *"Kürt sorunu yok, terör sorunu var"* ise, bir *"savaş hali"* de yoktur.

Oysa Türkiye 1984-99 yılları arasında adı konmamış, *"de facto"* (fiili) bir savaş durumu yaşamıştır. Bir yıldır da, barış çağrıları ile yüz yüze kalan bir *"düşük yoğunluklu savaş"* hali yaşamaktadır. Bugünler de ise, bunun *"topyekun savaş"*a dönüşmesi istenmektedir.

Topyekûn savaş'ın sonucu ise, bir iç savaş benzeri durumlarda ancak, toplumsal gruplar arası gerginliklerin atışmaya dönüşmesi, linçler, pogromlar* olacaktır.

Bütün bunlar, bu tip yönelimler ise, insalcıl hukuk açısından bir *"savaş suçu"* oluşturmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti, devletler arası savaşların hukuğunu oluşturan, 12 Ağustos 1949 tarihli **Cenevre Sözleşmesi**'ni onaylamakla birlikte, 1977'de benimsenen ve sömürgeciliğe ve ırkçılığa karşı, iç savaşlar, ayaklanma ve gerilla savaşlarında uygulanacak savaş hukuku ilkelerini belirleyen ***Ek Protokolü*** bugüne kadar onaylamamıştır.

1984-1999 yılları arasında Türkiye'nin ilk kez bu kadar kapsamlı olarak yüzyüze kaldığı gerilla savaşı durumu, savaş hukukunun bu alanını dıştalayarak, basit bir asayiş sorunu, eşkiya ile mücadele kapsamında yürütülmüştür.

Bu durum aslında, **Osmanlı** yönetiminin **Makedonya**'da yüzyüze kaldığı düzensiz, gerilla savaşlarından beri takınılan tavrın bir devamıdır. Balkanlardaki olayın, siyasi boyutu reddedilip, basit bir *"eşkiyalık"* olayı olarak tanımlanmıştı. Bu durumda, özü politik olan bir atışmanın politik boyutunun inkârı, aynı zamanda sorunun çözümsüzlüğünü de beraberinde getirmiştir.

Osmanlı'nın bu hatalı tavrı bugün inatla devam ettirilmektedir. Gerilla olayı *"eşkiyalık"* olarak tanımlanır. Bu toplumsal bir ayaklanmaya dönüşürse de, *"isyan"* diye tanımlanır, her türlü yöntem mübah kabul edilerek, bu isyan *"tedip"* olunurdu (bastırılırdı).

1915 yılında ise *"Ermeni Sorunu"* radikal biçimde, *"yoketmecilik"*le halledilmiş oldu.

1925, 1930, 1938'de yaşananlar, resmi söylem ile, bazı *"şaki"*lerin, dış güçlerin tahrikleri ile başlattıkları isyanlardan ibarettir. Bunların hiç bir siyasal zemini olmadığı gibi, ezme/yoketme dışında bir *"çözüm"* arama da beyhudedir.

Başbakan Erdoğan'ın *"Kürt sorunu"* sözünü etmesi, bunun için militarist çevreleri hayli rahatsız etmiştir. Kürtlerin varlığını kabul etmek, üstelik bir de *"sorun"* olduklarını söylemek, pandoranın kapağını açabilir. Bu kapağın açılmasına ise asla izin verilmemelidir.

Kürtlerin toplumsal bir grup olduklarını kabul etmek, ardından onların haklarını gündeme getirecektir. Çok uluslu bir devlet olan Osmanlı İmparatorluğu'nun mirası olan Kürt *"realitesi"*, bu imparatorlukta yaşayan halkların şu ya da bu biçimde kullandıkları *"kendi kaderini tayin etme"* hakkını anımsatabilir.

Kürtlerin ayrı bir etnik grup, bir ulus ya da halk olduklarının kabulü, olayı ister istemez uluslararası hukuk alanına taşıyacaktır ki, bu da **Ankara**'nın en büyük kâbusudur.

Onun için 30 yıldan beri inanılmaz bir inkârcılık savaşı verilmiştir. Önce Kürtlerin varlığının inkârı, bu olanaksız olunca da, bunu haklarının inkârı izlemiştir. Bu *"Kürt saplantısı"* yüzünden Türkiye birçok uluslararası sözleşmeye on yıllar boyunca imza atmaktan imtina etmiştir (kaçınmıştır). Bunlardan biri de, **Cenevre Konvansiyonu**'nun ***1 Nolu Protokol***'üdür. Bu protokol, sadece devletler arasındaki çatışmaları değil, ayaklanma ve gerilla savaşı hallerini de düzenlemektedir. Ve bütün tarafları insancıl hukuka uymaya çağırmaktadır. Bunun en önemli amacı ise, sivillerin bu tür çatışmalar sırasında korunmalarının sağlanmasıdır. Ve bu düzenlemeler, 1984-99 yılları arasında defalarca ihlal edilmiştir. (Bu konuda bakın: ***("Savaş ve İnsan, Türkiye'ye Silah Transferleri ve Savaş Hukuku İhlalleri"***, HRW Raporu, Belge Yayınları 1996.)

Geçtiğimiz hafta, uzun yıllar BM nezdinde Türkiye Büyükelçisi olan **Gündüz Aktan,** Kürt gerillaları *"taraf"* olarak kabul etmenin önemli bir sakıncası olmadığı şeklinde ilginç bir yorumda bulundu. Ona göre, Türkiye insancıl hukuk yerine, insan hakları sözleşmeleri çerçevesinde kalarak, sivillerin yeterince korunmamasına neden olduğu gibi, AİHM'de de mahkumiyet üzerine mahkumiyet almıştı.

Elbette, emekli büyükelçi, ABD'nin yeni geliştirdiği hukuk dışı yaklaşım ile, *"hukuk dışı savaşçı"* tanımlaması kullanarak **Cenevre Savaş Konvansiyonu'**nu ve diğer uluslararası düzenlemeleri askıya almasından da cesaret alıyor. (Ama bu tutum aynı zamanda Irak işgalini hukuksuz kılıyor). Ama üzülmesin, böylesi *"askıya almalar"* konusunda, Türkiye hayli deneyimli ve öncülük bile yapmış bir ülke.

Aslında bu yaklaşım da, aslında Osmanlı'nın, sorunları siyasal olarak çözme yerine *"çürüterek"* kurtulacağını sanma yaklaşımının bir yansıması değil mi? Ve bu yaklaşım, onların en büyük korkusu olan, *"iç sorunların"*, *"dış"* müdahalelere olanak ve gerekçe sağlamıyor mu?

Cenevre Sözleşmesi'nin 1979 protokolüne göre, *"çatışan tarafın komutanı"* konumunda bulunan **PKK** Başkanı Abdullah Öcalan, halen diğer siyasal tutuklulardan ayrı olarak, tek başına bir ada da tutuluyor. Eğer, belirtildiği gibi, basit bir *"terör suçlusu"* olsa, olağan bilmem ne tipi hapishanelerde tutulması gerekmez mi?

İmralı'daki durum, *"de facto"* **Cenevre Konvansiyonu** protokolünün kabulü anlamına gelmektedir. Ama ancak örtülü olarak.

Oysa bir şeylerin adını koymak, bence kangrenleşen *"sorun"*ların çözümü doğrultusunda atılmış önemli bir adım sayılmalı.

Ad konduktan sonra, siyasetin de, savaşın da daha *"kurallı"* hale gelmesi mümkün olabilir.

Bu ise, *"politik çözüm"* ün de kapısını aralayacaktır.

"Olmayan" bir sorunun, çözümü de olmaz.

Ve çözümsüzlük ilelebet devam eder.

Aşağıda, 1977 tarihli **Cenevre Sözleşmesi Protokolü**'nden bazı örnekler vereceğiz:

94. Uluslararası Çatışmaların Kurbanlarının Korunmasına İlişkin, 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelcri'ne Ek Protokol (Protokol I)

Silahlı Çatışmalarda Uygulanacak Uluslararası İnsancıl Hukukun Yeniden Onaylanması ve Geliştirilmesi İçin Diplomatik Konferans tarafından 8 Haziran 1977'de kabul edilmiştir.

YÜRÜRLÜĞE GİRİŞ TARİHİ:
95. Madde uyarınca 7 Aralık 1978

BAŞLANGIÇ

Protokol 'e imza koyan seçkin taraflar,

Halklar arasında barışın hüküm sürdüğünü görmeyi içtenlikle istediklerini *açıklayarak,*

Her devletin, uluslararası ilişkilerinde, Birleşmiş Milletler Anayasası'na uygun olarak, başka bir devletin egemenliğine, toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığına karşı veya Birleşmiş Milletler'in amaçlarına aykırı düşen başka bir tarzda tehdide ya da kuvvete başvurmaktan kaçınmakla yükümlü olduğunu *anımsayarak,*

Silahlı çatışmaların kurbanlarını koruyan hükümlerin onaylanıp geliştirilmesinin ve bunların uygulanmalarını pekiştirmeyi amaçlayan önlemler alınmasının yine de gerekli olduğu *inancıyla,*

Bu Protokol'de ya da 12 Ağustos 1949 tarihli **Cenevre Sözleşmeleri**'nde yer alan hiçbir şeyin, herhangi bir saldırı eylemini ya da Birleşmiş Milletler Anayasası'na aykırı başka herhangi bir

kuvvet kullanımını meşrulaştıran ya da buna yetki veren bir anlamda yorumlanamayacağını *ifade ederek,*
12 Ağustos 1949 tarihli **Cenevre Sözleşmeleri**'nde ve bu Protokol'de yer alan hükümlerin, silahlı çatışmanın niteliğine ya da kökenine veya çatışmaların taraflarınca savunulan ya da onlara atfedilen nedenlere dayalı hiçbir olumsuz ayrım yapılmaksızın, bu hükümlerle korunan herkese her koşulda eksiksiz olarak uygulanması gerektiğini de *yeniden vurgulayarak,*
Aşağıdaki hususlarda *görüş birliğine varmışlardır:*

KISIM I
GENEL HÜKÜMLER

Madde 1. Genel ilkeler ve uygulamanın kapsamı
1. Protokol'e imza koyan seçkin taraflar, her koşulda bu Protokole saygı göstermek ve saygı gösterilmesini sağlamakla yükümlüdürler.
2. Bu Protokol'ün ya da başka uluslararası anlaşmaların değinmediği durumlarda, siviller ve savaşanlar, yerleşik geleneklerden, insanlık ilkelerinden ve kamu vicdanının gereklerinden doğan uluslararası hukuk ilkelerinin koruması ve yetkisi altındadırlar.
3. Savaş kurbanlarının korunması konusunda 12 Ağustos 1949 tarihli **Cenevre Sözleşmeleri**'nin tamamlayıcısı olan bu Protokol, adı geçen Sözleşmelerin ortak 2. Maddesinde değinilen durumlar için geçerlidir.
4. Halkların,. Birleşmiş Milletler Anayasası"yla ve Devletler Arasında Dostça İlişkilere ve İşbirliğine İlişkin Uluslararası Hukuk İlkeleri Bildirgesi'yle kendilerine tanınan kendi kaderini tayın hakkını, **Birleşmiş Milletler Anayasası** uyarınca kullanarak sömürgeci egemenliğine, yabancı işgaline ve ırkçı rejimlere karşı mücedele etmekte oldukları silahlı çatışmalar, bir önceki fıkrada değinilen durumlar kapsamında yer alır.

Madde 2. Tanımlar Bu Protokol'de sözü edilen
(a) "Birinci Sözleşme", "İkinci Sözleşme", "Üçüncü Sözleşme" ve "Dördüncü Sözleşme" terimleri, sırasıyla, **12 Ağustos 1949** tarihli Karadaki Silahlı Kuvvetlerde Yaralıların ve Hastaların Durumunun İyileştirilmesi Hakkında Cenevre Sözleşmesi 'ni; 12 Ağustos 1949 tarihli Denizdeki Silahlı Kuvvetlerin Yaralı, Hasta ve Kaza Geçirmiş Mensuplarının Durumunun İyileştirilmesi Hakkında Cenevre Sözleşmesi 'ni; 12 Ağustos 1949 tarihli Savaş Tutsaklarına Uygulanacak İşlemlere İlişkin Cenevre Sözleşmesi'ni ve 12 Ağustos 1949 tarihli Savaş Zamanında Sivil Kişilerin Korunmasına İlişkin Cenevre Sözleşmesi'ni; "Sözleşmeler" terimi ise 12 Ağustos 1949 tarihli dört Cenevre Sözleşmesi'ni topluca ifade etmektedir; savaş kurbanlarının korunması bağlamında,
(b) "silahlı çatışmalar için geçerli uluslararası hukuk kuralları", çatışmaya katılanların taraf oldukları uluslararası anlaşmalarda silahlı çatışmalar için geçerli olmak üzere konulmuş bulunan kuralları ve silahlı çatışmalara uygulanabilecek, genel olarak kabul edilmiş uluslararı hukuk kuralları ile ilkelerini ifade eder;
(c) "Koruyucu Güç", çatışmanın taraflarından birisinin belirlediği, diğer tarafın da benimsediği, çatışmaya taraf olmayan. Sözleşmeler ve bu Protokol uyarınca Koruyucu Güç olarak kendisine verilecek görevleri yerine getirmeyi kabul eden tarafsız ya da başka bir devleti ifade eder;
(d) "Yedek" terimi, 5. Madde uyarınca Koruyucu Güç'ün yerine hareket eden bir kuruluşu ifade eder.

Madde 3. Uygulamanın başlangıcı ve bitimi
Her durumda geçerli olan hükümleri yadsımaksızın,
(a) Sözleşmeler ve bu Protokol, bu Protokol'ün 1. Madde'sinde sözü edilen herhangi bir durumun başlamasından itibaren geçerlidir;
(b) Çatışmanın taraflarının topraklarında askeri harekatlar genel olarak bittiği zaman, toprak işgallerinin olması durumunda ise işgal sona erdiği zaman Sözleşmeler'in ve bu Protokol'ün uygulanması sona erer; ama her iki koşulda da nihai olarak salıverilmesi, yurduna dönmesi ya da tekrar yerleştirilmesi daha sonra gerçekleşen kişiler bu hükmün dışındadır. Bu durumdaki kişiler, nihai olarak salıverilinceye, yurtlarına dönünceye ya da tekrar yerleştirilinceye kadar Sözleşmeler'in ve bu Protokol'ün ilgili hükümlerinden yararlanmaya devam ederler.

Madde 4. Çatışan taraflarının hukuksal durumu
Gerek Sözleşmeler'in ve bu Protokol'ün uygulanması, gerekse bunlarda öngörülen anlaşmaların sonuçlandırılması, çatışan tarafların hukuksal durumunu etkilemez. Ne bir toprağın işgal edilmesi ne de Sözleşmelerin ve bu Protokol'ün uygulanması, söz konusu toprağın hukuksal durumunu etkiler.

BÖLÜM III. KAYIP VE ÖLÜ KİŞİLER

Madde 32. Genel ilke
Bu Protokol'e imza koyan seçkin taraflar, çatışan taraflar ve Sözleşmeler ile bu Protokol'de sözü edilen uluslararası insancıl örgütler, bu Kısım'daki hükümleri uygularken, esas olarak, ailelerin akrabalarının akıbetini öğrenme hakkını gözeterek hareket ederler.

Madde 33. Kayıp kişiler
1. Koşullar elverişli olur olmaz ve en geç, fiili düşmanlıkların sona ermesinden itibaren, çatışan tarafların her birisi, karşıt tarafın kayıp olduğunu bildirdiği kişiler hakkında araştırma yapar. Karşıt taraf, bu aramaları kolaylaştırmak için böyle kişilerle ilgili bütün bilgileri verir.
2. Önceki fıkra gereğince bilgilerin toplanmasını kolaylaştırmak için, çatışan tarafların her birisi. Sözleşmeler ve bu Protokol uyarınca daha uygun biçimde dikkate alınamayacak kişilerle ilgili olarak, aşağıdakileri yapar:
(a) Düşmanlıklar ya da işgal sonucunda iki haftadan uzun süre alıkonulmuş, hapsedilmiş ya da başka biçimde tutsak edilmiş veya alıkonulduğu sırada ölmüş böyle kişilerle ilgili olarak Dördüncü Sözleşme'nin 138. Maddecinde belirtilen bilgileri kaydetmek;
(b) Düşmanlıklar ya da işgal sonucu olarak başka koşullarda ölmüş olan böyle kişilere ilişkin bilgilerin aranmasını ve kaydedilmesini, mümkün olan en geniş ölçüde kolaylaştırmak ve gerekirse yerine getirmek.
3. Birinci fıkra gereğince kayıp olduğu bildirilen kişilere ilişkin bilgiler ve böyle bilgi istekleri ya doğrudan doğruya ya da Koruyucu Güç veya Uluslararası Kızılhaç Komitesi Merkezi İzleme Ajansı veya ulusal Kızılhaç (Kızılay, Kızıl Aslan ve Güneş) Dernekleri aracılığıyla iletilir.
Bilgilerin Uluslararası Kızılhaç Komitesi ve onun Merkezi İzleme Ajansı aracılığıyla iletilmediği durumlarda, çatışan tarafların her birisi, bu bilgilerin Merkezi İzleme Ajansı'na da verilmesini sağlar.

4. Çatışan taraflar, savaş yapılan alanlarda ölüleri aramak, kimliklerini belirlemek ve kaldırmak için kurulacak ekiplerle ilgili düzenlemeler konusunda anlaşmaya varmaya çaba gösterirler; gerek varsa, bu görevler karşıt tarafın kontrolündeki bölgelerde yerine getiriliyorken bu ekiplere karşıt tarafın personelinin eşlik etmesi konusunda da düzenlemeler yapılır. Bu ekiplerin personeli, yalnızca bu görevleri yerine getirdikleri sırada saygı görür ve korunur.

Madde 34. Ölenlerin kalıntıları

1. İşgalle ilgili nedenler yüzünden ya da işgal veya düşmanlık nedeniyle gözaltındayken ölen kişilerin ve düşmanlıklar nedeniyle öldükleri ükenin uyruğu olmayan kişilerin kalıntılarına saygı gösterilir ve kalıntılarının ya da mezar yerlerinin Sözleşmeler ve bu Protokol uyarınca daha uygun biçimde dikkate alınamayacağı durumlarda, böyle kişilerin hepsinin mezar yerleri, Dördüncü Sözleşme'nin 130. Maddesinde belirtildiği gibi saygı görür, korunur ve işaretlenir.

2. Düşmanlıklar sonucunda ya da işgal veya gözaltı sırasında ölmüş kişilerin mezarlarını ve belki, kalıntılarının bulunduğu başka yerleri topraklarında barındıran Protokolün seçkin tarafları, koşullar ve karşıt taraflar arasındaki ilişkiler elverişli olur olmaz, aşağıdaki amaçlarla anlaşmalar yaparlar:

(a) Ölmüş kişilerin akrabalarının ve resmi mezar tescil bürolarının temsilcilerinin mezar yerlerine erişimini kolaylaştırmak ve bu erişimle ilgili pratik düzenlemeler yapmak;

(b) Bu tür mezar yerlerini sürekli olarak koruyup devam ettirmek;

(c) Ölmüşlerin kalıntılarının ve kişisel eşyalarının, ülkeleri tarafından istendiğinde ya da ülkeleri itiraz etmezse, akrabalar tarafından istendiğinde ülkelerine iadesini kolaylaştırmak.

3. Bu Madde'nin 2. fıkrasının (b) ya da (c) bendinde öngörülen anlaşmalar yoksa ve söz konusu ölülerin ülkeleri böyle mezar yerlerinin korunması ve bakımıyla ilgili masrafları karşılamaya yanaşmıyorsa, topraklarında mezar yerleri bulunan Protokol'ün seçkin tarafı, ölülerin kalıntılarının ülkelerine iadesini kolaylaştırmayı önerebilir. Böyle bir önerinin kabul edilmemesi durumunda, bu Protokol'e imza koyan seçkin taraf, önerinin yapıldığı tarihten itibaren beş yıl sonra ve ilgili ülkeyi usulüne göre bilgilendirerek, mezarlıklar ve mezarlara ilişkin kendi yasalarında öngörülen düzenlemeleri benimseyebilir.

4. Bu Madde'de sözü edilen mezar yerlerini topraklarında barındıran Protokol'ün seçkin tarafına, ancak,

(a) 2 (c) ve 3 no.lıı fıkralar uyarınca ya da

(b) mezardan çıkarmanın acil bir kamusal zorunluluk olması halinde, örneğin tıbbi ya da soruşturma gerektiren durumlarda, kalıntıları mezardan çıkarma izni verilir. Böyle bir izin alan Protokol'ün seçkin tarafı, kalıntılara her zaman saygılı davranır ve kalıntıları mezardan çıkarma amacını ve tekrar konulması düşünülen yerin ayrıntılarını ölünün anayurduna bildirir.

KISIM III
SAVAŞ YÖNTEMLERİ VE ARAÇLARI SAVAŞÇI VE SAVAŞ TUTSAĞI STATÜSÜ
BÖLÜM I. SAVAŞ YÖNTEMLERİ VE ARAÇLARI

Madde 35. Temel kurallar

1. Herhangi bir silahlı çatışmada, çatışan tarafların savaş yöntemlerini ya da araçlarını seçme hakkı sınırsız değildir.

2. Aşırı zarara ya da gereksiz acılara neden olacak nitelikteki silahların, mermilerin ve savaş maddeleri ve yöntemlerinin kullanılması yasaktır.

3. Doğal çevreye yaygın, uzun süreli ve ağır zarar vermeyi amaçlayan ya da böyle bir zarar vermesi beklenebilecek savaş yöntemleri ya da analarının.kullanılması yasaktır.

Madde 40. Can Bağışlama

Hiç kimsenin sağ kalmayacağını emretmek, hasmı bununla tehdit etmek ya da bu esasa dayalı düşmanlıklar sürdürmek yasaktır.

Madde 41. Hors de combat bir düşmanın güvencesi

1. *Hors de combat* (savaş dışı kalmış) olarak tanınan ya da koşullara göre öyle tanınması gereken bir kişi, saldırı hedefi yapılamaz.

2. Bir kişi,

(a) Hasım tarafın elindeyse;

(b) Teslim olma niyetini açıkça ortaya koyarsa;

(c) Yaralanma ya da hastalık nedeniyle kendinden geçmiş ya da başka bir şekilde aciz kalmışsa, bu durumların herhangi birisindeyken düşmanca bir eylemden uzak durması ve kaçmaya kalkışmaması koşuluyla, hors de combat'dır.

3. Savaş tutsağı olarak korunma hakkı bulunan kişiler, Üçüncü Sözleşme'nin III. Kısmı'nın I. Bölüm'ünde öngörüldüğü biçimde boşaltılmalarını önleyen olağandışı savaş koşulları altında hasım tarafın eline düştükleri zaman, salıverilirler ve güvenliklerini sağlamak için mümkün olan bütün önlemler alınır.

Madde 42. Hava araçlarında bulunanlar

1. Zor durumdaki bir hava aracından paraşütle atlayan hiç kimse, inişi sırasında saldırı hedefi yapılamaz.

2. Zor durumdaki bir hava aracından paraşütle atlayan kişi hasım tarafın denetimindeki bölgeye indiğinde, düşmanca bir eyleme girişeceğiaçıkça belli olmadıkça, saldırı hedefi yapılmadan önce o kişiye teslim olma fırsatı verilir.

3. Hava birlikleri bu Madde'nin koruması altında değildir.

BÖLÜM II. SAVAŞÇI VE SAVAŞ TUTSAĞI STATÜSÜ

Madde 43. Silahlı kuvvetler

1. Çatışan bir tarafın silahlı kuvvetleri, ilgili taraf hasım tarafın tanımadığı bir hükümet ya da otorite tarafından temsil ediliyor olsa bile, astlarının davranışlarından dolayı ilgili tarafa karşı sorumlu olan bir komuta altındaki bütün örgütlü silahlı güçlerden, gruplardan ve birimlerden oluşur. Bu silahlı kuvvetler, *inter alia,* silahlı çatışma için geçerli uluslararası hukuk kurallarına uyulmasını sağlayacak bir iç disiplin sistemine tabidir.

2. Çatışan bir tarafın silahlı kuvvetlerinin mensupları (Üçüncü Sözleşme'nin 33. Madde'si kapsamındaki tıbbi personel ve din görevlileri dışında kalanlar) savaşçıdırlar, yani düşmanca eylemlere doğrudan katılma hakkına sahiptirler.

3. Çatışan bir taraf, paramiliter ya da silahlı yasa uygulayıcı bir kuruluşu silahlı kuvvetlerine dahil ederse, diğer çatışan taraflara bunu bildirir.

Madde 44. Savaşçılar ve savaş tutsakları

1. Madde 43'te tanımlanan bir savaşçı, hasım tarafın eline düşerse, savaş tutsağı olarak işlem görür.

2. Bütün savaşçılar, silahlı çatışma için geçerli uluslararası hukuk kurallarına uymakla yükümlü olmasına karşın, bu kuralların çiğnenmesi, 3. ve 4. fıkralardaki hükümler hariç, bir savaşçıyı

savaşçı olma hakkından ya da, düşman tarafın eline düşerse, savaş tutsağı olma hakkından yoksun bırakmaz.
3. Düşmanlıkların etkilerinden sivil nüfusun korunmasına katkıda bulunmak için, savaşçılar, bir saldırıda bulunurken ya da saldırı hazırlığı niteliğindeki bir askeri operasyon yaparken, kendilerini sivil nüfustan ayrı tutmakla yükümlüdürler. Bununla birlikte, düşmanlıkların niteliği gereği, silahlı bir savaşçının kendisini bu şekilde ayrı tutamayacağı durumlara silahlı çatışmalarda rastlandığı gerçeği göz önünde tutularak, böyle durumlarda savaşçı,
(a) her askeri girişim sırasında ve
(b) katılacağı bir saldırının başlatılmasından önceki bir askeri mevzilenmeye girerken düşman tarafından görülebildiği sürece silahını açıkta taşıması koşuluyla, savaşçılık statüsünü korur.
Bu paragrafın gereklerine uyan eylemler. Madde 37'nin 1 (c) fıkrasında ifadesini bulan hıyanet fiili kapsamında sayılmaz.
4. Fıkra 3'ün ikinci cümlesinde belirtilen gerekleri yerine getirmediği sırada hasım tarafın eline düşen bir savaşçı, savaş tutsağı olma hakkını kaybeder; ama yine de. Üçüncü Sözleşme'nin ve bu Protokolün savaş tutsaklarına tanıdığı korunmayla her bakımdan eşdeğerde olan korunma bu savaşçıya da sağlanır. Bu korunma, işledikleri bir kabahat nedeniyle yargılanıp cezalandırılmaları durumunda Üçüncü Sözleşme'nin savaş tutsaklarına tanıdığı korunmalarla eşdeğerde korunmaları kapsar
5. Saldırıya ya da saldırı hazırlığı niteliği taşıyan bir askeri operasyona katılmadığı sırada hasım tarafın eline geçen bir savaşçı, önceki etkinliklerinden dolayı savaşçılık ve savaş tutsaklığı haklarını kaybetmez.
6. Bu Madde, Üçüncü Sözleşmenin 4. Maddesi uyarınca herhangi bir kişinin savaş tutsağı olma hakkına zarar vermez.
7. Bu Madde, çatışan bir taralın düzenli, üniformalı silahlı birimleri için belirlenmiş üniformanın savaşçılarca gitmesiyle ilgili olarak devletlerin genel kabul gören uygulamalarını değiştirme amacı gütmez.
8. Birinci ve İkinci Sözleşme'nin 13. Madde'sinde sözü edilen kişi kategorilerine ek olarak, çatışan bir tarafa ait silahlı kuvvetlerin bu Protokol'ün 43. Madde'sinde tanımlanan bütün mensupları, bu Sözleşmeler uyarınca, yaralanırlarsa ya da hasta olurlarsa veya İkinci Sözleşme uyarınca, denizde ya da başka sularda kaza geçirirlerse korunma hakkına sahiptirler.

KISIM IV
SİVİL NÜFUS

BÖLÜM I. DÜŞMANLIKLARIN ETKİLERİNE KARŞI GENEL KORUNMA

ALT BÖLÜM 1. TEMEL KURAL VE UYGULAMA ALANI

Madde 48. Temel kural
Sivil nüfusa ve sivil nesnelere saygı gösterilmesini ve bunların korunmasını güvence altına almak amacıyla, çatışan taraflar, her /aman. sivil nüfus ile savaşçıları, sivil nesneler ile askeri hedefleri birbirinden ayırırlar ve buna uygun olarak, operasyonlarını yalnızca askeri hedeflere karşı yöneltirler.
2. Sivil nüfus, bütün sivil kişilerden oluşur.
3. Sivil tanımına uymayan bireylerin sivil nüfus içinde varlığı, o nüfusun sivil niteliğini ortadan kaldırmaz.

Madde 51. Sivil nüfusun korunması
1. Sivil nüfus ve sivil bireyler, askeri operasyonlardan kaynaklanan tehlikelere karşı genel korunma altındadırlar. Bu korunmaya geçerlilik kazandırmak için, diğer ilgili uluslararası hukuk kurallarının eki olan aşağıdaki hükümlere kesinlikle uyulur.
2. Gerek sivil nüfus, gerekse sivil bireyler saldın hedefi yapılamaz. Birinci amacı sivil nüfusa gözdağı vererek yıldırmak olan şiddet eylemleri ya da tehditleri yasaktır.
3. Siviller, düşmanca eylemlerde doğrudan doğruya yer almadıkça, bu Bölüm'de sağlanan korunmadan yararlanırlar.
4. Ayrım gözetmeyen saldırılar yasaktır. Ayrım gözetmeyen saldırılar şunlardır:

(a) Belirli bir askeri hedefe yönelik olmayan saldırılar;

(b) Belirli bir askeri hedefe yöneltilmesi imkansız olan bir savaş yöntemi ya da aracı kullanılarak yapılan saldırılar ya da

(c) Etkileri bu Protokol'ün gerektirdiği biçimde sınırlandınlamayan bir savaş yöntemi ya da aracı kullanılarak yapılan; sonuç olarak da, askeri hedefleri ve sivilleri ya da sivil nesneleri ayrımsız olarak vuracak nitelik taşıyan saldırılar.

5. Başkalarının yanı sıra, aşağıdaki saldırı tipleri, ayrım gözetmeyen saldırı sayılacaktır:

(a) Bir kentte, kasabada, köyde ya da sivilleri veya sivil nesneleri benzer yoğunlukta barındıran başka bir alanda bulunan birbirinden açıkça uzak ve farklı birçok askeri hedefi tek bir askeri hedef gibi gören yöntemlerle ya da araçlarla yaplan bombardıman saldırısı;

(b) Beklenen somut ve dolaysız askeri avantaja oranla aşırı kaçacak ölçüde kazayla sivil can kaybına, sivillerin yaralanmasına, sivil nesnelerin hasar görmesine ya da bunların hepsine birden neden olabilecek saldırılar.

6. Misilleme yoluyla sivil nüfusa ya da sivil halka karşı saldın düzenlenmesi yasaktır.
7. Belli noktalarda ya da alanlarda sivil nüfusun ya da sivil bireylerin varlığı ya da hareketleri, özellikle askeri hedefleri saldırılardan korumak ya da askeri operasyonlara kalkan, destek ya da engel görevi yapmak çabasıyla, bu noktaları ya da alanları askeri operasyonlardan bağışık hale getirmek için kullanılamaz. Çatışan taraflar, sivil nüfusun ya da sivil bireylerin hareketlerini, askeri hedefleri saldırıdan korumayı ya da askeri operasyonlara kalkan görevi yapmayı amaçlayacak bir biçimde yönlendiremezler.
8. Bu yasakların çiğnenmesi, çatışan tarafları, Madde 57'de öngörülen ihtiyati önlemler alma yükümlülüğü de dahil olmak üzere, sivil nüfusla ve sivillerle ilgili yasal yükümlülüklerinden kurtarmaz.

(*) *Pogrom,* Rus Çarlık gericiliği döneminde, Yahudilere yönelik düzenlenen kıyımlar, 1896'da ilk demokratik Ermeni istemleri yükseldiğinde, Abdülhamit, Anadolu'da benzeri katliam ve saldırıları taklit edecek, daha sonra ünlü Hamidiye Alayları'nı, Rus Çarlığı'nın kitle eylemliklerini bastırmada kullandığı ünlü Kazak Alayları'nı kopya ederek kuracaktı.

Eğitim Sorunu ve Felsefe-Teoriyle İlişkisi Üzerine-4

Hüseyin MUTLU

Diyalektik tarihsel materyalist felsefenin özü üzerinde eğitim siyasasını hayata geçirmeyen Türkiye devrimci hareketi, komünist insanın karaktersel özelliklerini kendi bünyesinde geliştirip içselleştirmemektedir. Bu gerçeklik, kendi bünyesinde egemen düşünce tarzını, alışkanlıklarını parçalamanın önüne set çekmektedir. Bireyleri özgür gelişim sürecine, etkin özne olmaya yöneltememekte, teşvik edememektedir. Egemen alışkanlıklar,düşünce sistemi kendiliğinden kendini üretmeyi sürdürmektedir.

Oysa, Lenin'in deyimiyle, parti-örgüt eğitim sürecinin en büyük okuludur. Toplumsal pratiğin-sınıf mücadelesinin kediliğinden pratiğinden geçerek belli bir eğitimle bilinç kazanan birey-kitleler bu okula katıldıklarında en ileri bilgi birikimiyle; felsefe-teoriyle eğitilerek bilinçsel donanıma kavuşturulmak durumundadır. Ancak Türkiye devrimci hareketinin bu rolü yaşama geçirmemektedir. Yine Lenin'in deyimiyle partiyi bir orduya benzetirsek; ordunun saflarına katılan-orduyu oluşturan kitlenin, her bir bireyin basitten karmaşığa, küçükten büyüğe diyalektik bir eğitim sürecinden geçilerek, gereklik olan beceri ve donanıma kavuşturulması zorunludur. Sınıf savaşımında asgari bir beceri ve donanıma kavuşturulmayan bir partinin, sınıf savaşımındaki öncü rolünü oynaması düşünülemez.

Lenin; bir örnek daha verelim diyerekten sonra *"partiyi orduyla karşılaştıralım. Acemilerin yetiştirilmesi, ... öğretilmesi, temel askeri bilgilerin yığınlara genişliğine ve derinliğine verilmesi, ne barışta ne de savaş zamanlarında unutabilir. Bununla beraber manevraların ya da gerçek çarpışmaların önderleri..."* yaratılamaz. (İşçi sınıfı partisi üzerine) nasılki basitten karmaşığa, küçükten büyüğe temel askeri bilgiler genişliğine ve derinliğine orduya kazandırılmazsa, ordu gerçek bir savaşım, manevra ve çarpışmaların kabiliyetine, donanımına ulaştırılmadığı zaman o ordunun savaşta başarılı olması düşünülemezse, bir partininde sınıf savaşımında öncülük yeteneğini pratikleştirilmesi, başarılı olması temel olan bilimsel teori-felsefe ile kendini eğitip asgari bir donanım ve kavrayışa kavuşturulmazsa partinin öncü rolünü olmaması düşünülemez. Öncü bir parti mutlak olarak kendi saflarındaki kitleleri genişliğine ve derinliğine devrimci teoriyle-felsefeyle eğiterek gerekli donanımı, kavrayışı kazandırmak durumundadır. Ancak Türkiye devrimci hareketine baktığımızda bu siyasaya denk düşen bir eğitim siyasasının uygulanmadığını görürüz. Sınıf savaşamnın üç balanına dair diyalektik bütünlük içinde bir eğitim siyasal dinamikleri ve kitlelerin usta manevracı ve çarpışmacılar olarak donanıma ve gerekli kabiliyete kavuşturulmadıklarına tanık oluruz.

Yukarıdaki yaklaşım çerçevesinde genel olarak soruna göz attığımızda Türkiye devrimci hareketide yaklaşım çerçevesinde genel olarak soruna göz attığımızda Türkiye devrimci hareketi de ön plana çıkan, gerek kendi dinamiklerinin gereksede kitlelerin eğitilmesinde izlenen yol; kendi dar örgütsel ihtiyaçlarına, örgüt yararlılığına dayanan bir eğitim çizgisidir. Örgüt ihtiyaçları ve yararlılığı üzerinde dinamiklerin ve kitlelerin bilinci bilgiyle doldurulmaktadır. Eğitimdeki amaç, bireyin işçi sınıfı ve emekçi yığınların temel alınması değildir. Örgüte nasıl yararlı olabilecekleri ilkesidir. Birey ve yığınların yaşama; sınıfa, sınıf savaşımına bağlılığını, duyarlılığını, cesaretini, zekasının gelişimini asgari temel bigiyi vs. kapsayan yeni dünyanın insan protipini-kişiliğini yaratmaktan ziyade, örgüte bağlılığı örgüt için kendini feda etmeyi kapsayan bir örgüte bağlılığı, duyarlılığı, örgüt için kendini feda etmeyi kapsayan bir örgüt kişiliği yaratılması hedeflenmektedir. Uygulana gelen bu tarz; bireyi ve yığınları etkin özne olarak görmemeye dayanır. Bireyin-kitlelerin özgür gelişim sürecinin önünü açmak değil, bireyin ve kitlelerin topluma, kendisine yararlı olabilecek dönüşümü gerçekleştirmeyi değil, örgüte yararlı olmaya dayanır. Biçimleniş örgütün dar grupsal çıkarları üzerine olur. Daha öncede belirttiğimiz gibi, bu tarzın oluşmasına damgasını vuran bir

araç olan örgütün amaçlaştırılma felsefesi yatmaktadır. Örgüt, teorinin siyasetin önüne geçilir böylece.

Marksist felsefede örgütten önce siyaset, siyasetten öncede teori gelir. Örgüt bir araç olarak teori ve siyasetin yaşama uyarlanmasında bir birliği oluşturur. Bu birlik, doğru bir teori-felsefe, siyaset üzerine kurulduğu zaman işlevselliğine kavuşur. Örgüt sisayet ve teorinin önüne geçirildiğinde "herşey örgüt için" şiariyla hareket edildiğinde kitlelerin bilinci çarpıtılmış olur. Çarpıtılmış biliçler üzerinde bürokratik-benmerkezci hegomanya kurmak, kitleleri ve dinamikleri kendine tabi kılmanın böylece temeli oluşturulur. Bu temel üzerinde proletaryanın değil, burjuvazinin eğitim pratiğinin kendinden gelişimi yaşam bulur. Böylesi bir zeminde birey ve kitlelerin kendini ifade etmesi, tartışabilmesi olanaklı olmaz. Proletaryanın öncü örgütü öncelikli olarak; insanın-kitlelerin kendisini oldukça rahat bir şekilde ifade edebilecek, özgürce tartışabilecek, kendine güvenini sağlayacak demokratik bir zemin yaratmayı hedefler.

Totaliter, baskıcı, kısıtlayıcı bir toplumsal ortamda yetişen, egemen ideoloji ve kültürle tek yanlı biçimlendirilen, kendini özgürce ifade etme becerisini, özgüvenini kazanamayan birey-kitlelerin öncelikli olarak demokratik bir zeminde kendileri olabilecek koşulların yaratılması gereklidir. Böylesi birtemel yaratılmadan insanın önünü açabalecek, zihinsel yeteneklerini çok yönlü geliştirecebilecek bir eğitim siyasasının hayata geçirilmesi bi o kadar zordur. Birey-kitleler totaliter baskılayıcı, kısıtlayıcı tabilik ilişkisinden-ortamından kurtuldukları yeni demokratik bir ortam bulmadıklarında, yine o totaliter, baskılıyıcı, kısıtlayıcı zeminde olmanın kaygısını taşıyarak kendisini özgürce ifade edemeyecekleri gibi, kendilerine olan özgüvenini kazanamayacaklardır. Bu duygulanım özgürce gelişim sürecinin önünde tıkayıcı-engelleyici rol oynamayı sürdürecektir. Kendilerini demokratik bir ortamda bulamayan birey-kitlelerin demokratik bir kişiliği oluşturmasıda olanaklı olmayacaktır. Devrimci hareket saflarında sıkça başvurulan bireyin-insanın örgüte itaat etme yaklaşımı, konuştuğunda-kendini iade ettiğinde baskılandırma, susturmanın çeşitli yöntemleri, aykırı düşündüğünde, örgütün politik çizgisini eleştirdiğinde baskıya maruz kalma, cezalandırma, örgütsel tedbirlere başvurma vs. gibi etmenler bireyin-insanın özgürce gelişmesinin önünün tıkayanlar olarak ortaya çıkmaktadır. Bu aynı zamanda bireyin-insanın proletaryanın demokrasi kültürüyle eğitilmesinin zeminini baltaladığı gibi, pratik içinde burjuva eğitim siyasasının yaşam bulmasını eğitimsel bir işleve bürünmesini kendinden geliştirmektedir. Egemen ideolojik kültürel şekillenmenin aile ortamından başlayarak, öğrenim sürecinden toplumsal ilişkilere süreklilik sağlayan ilişkiler bütününde bireyi önce aile büyüklerine peşisıra, aşiret reislerine, şeyhlere, ağalara, beylere, paşalara, patronlara bu temel üzerinden sisteme bağımlı ve itaat etmesini getiren eğitsel süreç bireye belli bir kişilik kazandırmaktadır. Oluşan bu kişilik bireyi kendinden güçlü, büyük ileri gördüklerine boyun eğmeyi, itaat etmeyi getirirken, kendinden zayıf, güçsüz olan, toplum edip boyun eğdirmeye yönelten bir kişilik ortaya çıkartmaktadır. Bu kişilik aynı zamanda farklılıklara tahammül etmeyen, kendisi gibi düşünmeyeni sevmeyen, farklılıklardan öğrenmeyi rededen vs. vs. özelliklerinde kazanmasını beraberinde getirmektedir. Toplumda egemen olan bu kısıtlayıcı-baskıcı kültür önemli oranda devrimci hareket saflarında yaşam bulduğu için, demokratik bi zeminin ortaya çıkarılıp geliştirilmesi önünde ciddi anlamda olumsuz bir rol oynamaktadır. Devrimci hareket saflarında önemli ölçüde yer edinen bu kültürle savaşma yerine, bundan beslenmektedir. Küçük burjuva aydın şekillenişi bürokratizm-sekterizm, benmerkezci kültür üzerinde yaşam bulmaktadır. Proletaryanın devrimci teorisi, ilkeleri üzerinde bir eğitim siyasası geliştirmeden, demokratik kültürü genişletip derinleştirmeden canlı hale getirmeden devrimci hareketi içten içe kemiren, onu çürüten bu kültürün etkisinden kurtulmakta olanaklı olmayacaktır. Devrimci hareket saflarına katılan birey-kitleler bu kültürden beslenecek ve kendi gelişiminin önünü açacak zemini bulmayacaktır. Etkin özgür özne olma bilincini merkezciliğine tabi hale gelirken, pratik süreç içinde aldıkları bu eğitimle yetişen her bir birey, kendi altına ve gittiği kitlelere bu kültürü taşımayı sürdürecektir.

Kısıtlayıcı, baskıcı itaatçı, tabi kılıcı bu kültür özünde burjuva idealist felsefeye dayanmaktadır. Devrimci hareket saflarında küçük burjuvazinin kültürel biçimlenişi,

felsefesi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu olgu, burjuva kültür ve siyasasının bir türevi olarak devrimci hareket bünyesinin kısıtlayıcı; baskıcı, benmerkezci, tabi ettiriciliği ya da proletaryanın felsefesinde yaşam bulan demokratik bir zeminde bireyin-kitlelerin kendisini özgürce ifade etmesini, özgüvenini kazanmasını, etkin özne olmasını sağlayan açılım felsefesi-siyasası. Başkada üçüncü bir felsefe-siyasa, yöntem henüz ortaya çıkarılmamıştır. Uygulanan tüm siyasa ve yöntemler ikisinden birine tekabul eder. Ya da bunlardan birisinden beslenir. Bunlardan birinin görevi olur. *"İki farklı yöntem ya da başka bir deyişle farklı siyaset benimsenebilir. 'Açılma' ya da 'kısıtlama' 'Açılma' konuşmaya, eleştirmeye ve tartışmaya cesaret etmeleri için herkese fikirlerini özgürce açaklama izni vermek anlamına gelir... 'Kısıtlama' ise; insanların farklı görüşler ortaya koymalarına veyanlış fikirlerini açıklamalarına izin vermemek!"* (Mao, SE. cilt 5) anlamına gelir. Biri; proletarya eğitim siyasasındaki yöntemi, diğiri; burjuva siyasasının eğitim yöntemini kapsar.

Bu iki yöntemden, devrimci hareket saflarında belirleyici olan açılım değil, kısıtlayıcı olandır. Kısıtlayıcı yöntem, kimi zaman çeşitli baskılanma, cezalandırma biçimleri olarak kendini göstermektedir. Devrimci hareket merkeziyetçiliği; gönüllü birliğin zorunlu bir sonucu olarak merkezi yönlendirmeyle demokratik bir zemin yaratarak insanın-bireyin kendini ortaya koymasının, tartışma ve eleştiri yapmanın önderlik olarak değil bir anlamıyla baskılanma ve kendine itaat olarak görmektedir.

"Önderliği olan özgürlüğü, merkezi yönlendirme altında demokrasiyi savunurken... İdeolojik sorunları ya da doğru yanlış sorunlarını idare emirlerle ve zorlayıcı önlemlerle çözme çabaları ise yaramadığı gibi de zararlıdır." (Mao, SE. C. 5)

İdeolojik sorunlar ortaya çıktığında ya da resmi politika dışında düşünceler geliştiğinde eleştiri, tartışma, ikna etme yöntemi ile bir eğitsel pratik yaşama geçirileceğine, çeşitli baskılama biçimleriyle sorun ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır. Bu tür sorunlar ortaya çıktığında insanların-bireyin yenidne kalıba dökülmeleri eğitilmelerinin *"uzun süreli, sabırlı özenli bir çalışma gerektirdiğini ve kişilerin uzun yıllar boyunca şekillenmiş ideolojilerini, birkaç konferans vererek veya birkaç toplantı düzenleyerek değiştirmeye kalkışmama"* (Mao)nın doğru olmadığı, olumlu sonuç vermediği görülmelidir. Ki, devrimci hareket saflarında bu yanlış biçimiyle yani birkaç konferans ya da toplantılar düzenleyerek eğitme, kalıba dökülme gerçekleştirilmektedir. Hemen üzerine gidilerek idari ve zorlayıcı önlemlere başvurulmaktadır.

İnsanın-bireyin örgüt-partinin üstten belirlenmiş ya da demokratik tartışma süreçlerinden geçmeden, ama şekilsel iradeyi başvurularak belirlenmiş siyasetin-resmi görüşün dışında düşüncelerin açıklanmamsına-tartışılmasına izin verilmemektedir. Farklılıklar ortaya çıktığında-açıklandığında hemen bir yafta yapıştırılmakta, teşhir ve tecritine gidilmektedir. Ortaya çıkan düşünceler örgütte tartışılmadan, farklı düşünce sahiplerinin örgüt nezdinde kendilerini ifade etmeden düşünce sahiplerini örgüt kamuoyunda sağa ya da sola saptığı çizgiden uzaklaştığı vs. vs. kısıtlayıcı yöntemle baskılanma altında tutulmakta, insanların kendisini ifade etmesinin önüne geçmektedir. Kaba baskı ve cezalandırmaya yönelinmese de; insanların özgürce düşünmeye, eleştirel bakmaya, sorgulamaya teşfik etmemek, insanın kendini özgür ve rahat bir şekilde ifade edeceği demokratik zemin oluşturmamak-yaratmamak ve herkesin resmi düşünce doğrultusunda tek yanlı düşünmeye yöneltmek, şartlandırmak, kısıtlayıcı siyasetin kendisidir. Öyle bir zemin ortam yaratmaktadır ki birey kendi kendini otosansüre tabi tutmaktadır. Şöyle düşünürsem resmi çizgiden sapar sağcı olurum böyle düşünürsem resmi çizgiden sapar solcu olurum. Ya da farklı bir yönelime girdiğim varsayılır denilerek insan kendi kendisini kısıtlamaya başlamaktadır. Yani kısıtlayıcı yöntemi birey kendi kendisine uygular hale gelmektedir. Bu da örgüt bünyesinde yaşam bulan kısıtlayıcı siyasetin, yaratılan şartlanmanın bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü birey, pratikte farklı düşünenlerin örgüt nezninde değersizleştirildiğini görmüştür. Çeşitli baskılanma ve cezalandırma biçimlerine maruz bırakıldığına tanık olmuştur. Teşhir yapılarak devrimci kişiliğinin zedelendiğini görmüştür. Örgütten atılmaya, yaşamdan tecrit edilmeye

kadar varan gerçeklerle yüzyüze gelmiştir. Tüm bunları istisnai örnekler olarak değil olagelen bir yöntem olduğu, bunun bir kültüre dönüştüğü gerçekliğini bilmektedir. Öyleki bu yöntem ve kültür devrimci hareket saflarında doğru bir siyasa olarak kabul görmekte, bireyler bu temelde eğitildiği için bunu benimser hale gelmiştir. Birey; örgüt üstleri gibi düşündüğünde gözü kapalı itaat ettiğinde kendisine "değer" verildiğine, sırtının sıvazlandığındığına, bir yerlere gelebilmek için üstlerle uyumlu olması gerektiğine inanmış, inandırılmıştır. Bu şekilde eğitilen birey kendilieğndein üstlerine itaat etme, onlar gibi düşünme pratiğine yönelmemktedir. Aksi pratiğe girildiğinde, yani, farklı düşündüğünde, örgütle, üstleriyle tartıştığında ağzıyla kuş tutsada bir etkisinin olamayacağını, teşhir ve tecrit edildiğini bilmektedir. Yine, farklı düşünenlerin ya da yanlış düşünce içine girenlerin küçümsendiğini, dalga geçildiğini ve kendisine tepeden bakıldığını görmüş tanık olmuştur. Bu pratikler hem sözsel hem de bedensel dille yapılmaktadır. Birşey, iyi yapılmadığında ya da üstlerinin istidiği beğinde gerçekleştirilmediğinde yol gösterme, gerekli olan yöntemi verme yerine sözsel ve davranışsal olarak küçümsemeyle karşılaşmıştır. Kendisine müdahale edilmiş, yaptığın işin gerçekleştirilmesi kendisine bırakılmamış, nasıl yapabileceğini kendisen gösterme ihtiyacı duyulmadan birileri tarafından bu işin tamamlanması yolu seçilerek bireyin pratikte becerisini geliştirmesi engellenmiştir vb. vb. Daha da çok örnekleme yapmakta mümkündür. Ancak bunları yeterli görüyoruz. Uygulana gelen bu siyasa esas olarak kısıtlayıcı küçük burjuva felsefesi yöntemidir. Bu kısıtlayıcı felsefe-siyasa devrimci hareket saflarında kendiliğinedn bir eğitime dönüşmektedir. Bir kültür gelişip bireyin yaşamında yer edinmektedir.

Devrimci hareket saflarında önemli ölçüde yer edinen-yaşam bulan bu felsefe ve kültürle ciddi bir mücadele etmek, hesaplaşarak mahkum etmek, proletaryanın açılım felsefesi-yöntemini hareket saflarında yaygınlaşıp derinleştirilmesini sağlamak önemli bir görev olarak öne çıkmaktadır. Kısıtlayıcı zeminin ortamın zayıflatması-etkisizleştirilmesi yerine demokratik bir ortamın geçilerek insanın özgürce düşünmesinin farklı düşüncesini ortaya koymasını, eleştirel-sorgulayıcı bir bakış açısının geliştirilmesini ortaya koymasını, eleştirel-sorgulayıcı bir bakış açısının geliştirilmesini sağlamak gerekiyor. Ancak böylesi bir zeminde insanların düşüncelerini özgürce ortaya koymasını teşviklendirebilir, canlı bir ortam yaratılabilir.

Bu temel üzerinde ancak tartışma-eleştiri özgürlüğü gelişebilir. Demokratik bir ortamın yaratılarak canlı tartışma eleştiri özgürlüğünün hayata geçirilmesi gerek devrimci hareket saflarında gereksede kitlelerin eğitiminde oldukça önemli bir rol oynar. Demokratik bir kültürün gelişmesinin temelini oluşturur. Demokratik ortam, tartışma ve eleştiri özgürlüğünü demokratik kültürün gelişip yaşamasını karşılıklı olarak besler, geliştirir.

İşçi sınıfı ve emekçi yığınların eğitilmesinde en büyük en yüksek okul olan parti; birliğini, kitlelerle ilişkisini tartama ve eleştirdi özgürlüğü üzerinde sağlar. Bu olmadan öncülük-yönlendiricilik misyonunun yerine getiremiyeceği gibi; eğitim siyasasını doğru bir şekilde pratiğe yöneltememiş olur. Tartışma eleştiri özgürlüğü, gerek partinin gereksede kitlelerin eğitilmesinde önemli bir rol oynadığı gerçeği gözden kaçırmaması gerekir. Keza proletaryanın örgütsel eylem birliğinde temel amaç olanda budur. *"Proletarya tartışma ve eleştiri özgürlüğünden yoksun bir eylem birliği tanımaz."* (Lenin) Bu ilke eğitsel rolünün yanında partinin kendi içişleyişinde kitlelerle ilişkilerinde canlı bir ortamında yaratıcısı olur. Ancak böylesi bir ortamda çok yönlü düşünme, tahlil etme merakını heycanlı ve duyarlılığını geliştirir. Bu şekilde işlemeye başlayan süreç kendiliğinden eğitici işleve dönüşür. Canlı ortam insanın yerine bilgiye uluşmasında bilimsel heyacan ve merakı her zaman diri tutar. Var olan bilgiyle yetinmemesini sağlar. Kendini sürekli geliştirip ileri taşımasının pratiğine yöneltir, teşfik eder. 60'lı-70'li yıllardaki devrimci hareket içindeki canlı tartışma ortamı devrimci dinakiklerin hızlı bir araştırma-inceleme kitlelerin devrimci pratiklerinde yer alma onlardan öğrenme o pratikleri tahlil ederek yeni bilgiye ulaşma, gerek uluslararası, gerekse uluslardaki ideoljik sorular, ayışmalar üzerinde kafa yorma Marksizmin ve sosyalizmin sorunları üzerinde canlı tartışmalara yönelmede temel oluşturmuştur.

Bu ortam her bir bireyin daha etkin bir şekilde sürece katımasında, kendisini eğitip geliştirmesinde oldukça önemli rol oynamıştır. 80 yenilgisi önden bu yana geçen uzun tarilsel süreçte tamamıyla bunun uzağına düşülmüş savrulma yaşanmşıtır. Yeniden bu dönemin eksiklerini, yetmezliklerini, olumsuzluklarını aşan daha ileri canlı bir otamın yaratılması kaçılınılmazdır.

Canlı tartışma ve eleştiri özgürlüğü ortamı yaratılmadığında verili olan bilgiyle yetinme sürecine girilmiş olur. Bu da verili bilginin diyalektik canlı özünden kopmamsına, doğmalaştırılmasında temel oluşturur. Canlı tartışma ve eleştiri özgürlüğü önemli bir eğitsel rol oynayarak insanın kendini sürekli geliştirmesini, eksik ve yetmezliğini aşmasını, hatalı yönlerini düzeltip kendini ileri taşımasını sağlar. Diyalektik Tarihsel materyelist felsefe-teoriyle kendisini donatmasında, kavrayış düzeyini sürekli geliştirmesinde önemli rol oynar. Bilginin felsefenin-teorinin kitabi bilgi olmaktan çıkarır. Dogma formülasyon ve ilkelerin oluşmasının önüne geçer. Bilginin canlı diyalektiğinden hareketle, canlı yaşamın araştırılması-incelenmesi, analiz edilmesi üzerinde ulaşılan somut nesnel bilginin kavramlaştırılmasının yönelinir. Teori canlı yaşam üzerinde bina edilirken doğruluğunun sınanması yine pratiğe yöneltilerek ortaya çıkması sağlanır.

Tartışma ve eleştiri özgürlüğünün canlı ortam fikir çatışmalarını canlı hale getirir. Bilgideki gelişmenin motoru bu çatışmaların kendisi olur. *"Fikir çatışması olmazsa, berraklık ve derinlik sağlamama"* (Mao Yine örgütü ve bireyin sağlamlaşması böylesi bir çatışma ortamında gelilşir. *"... şiddetli eleştiri ortam ve fırtınalı mücadeleler içinde kendilerini çelikleşmeye, yeni mevziler kazanmaya ihtiyaçları vardır."* (Mao) Her partinin, kitlelerin-bireyin. Canlı tartışma ve eleştiri özgürlüğü ortamı gerek parti ve kitleler ve gereksede birey için yanlış görüşlere karşı uyanıklığı geliştirdiği gibi; Mao'nun deyimiyle yanlış görüşlere karşı, farkıl ideolojilere karşı aşı olmaya benzer. Savaşımda güçlü ve dirençli kılar. Bu ortalıklara karşı aşı olmamış insanın mikroplara karşı zayıf ve yenik düşmesi haline benzer. Çünkü bağışıklılık sistemi kazanmamıştır. Nasılki, doğada ve toplumda karşıtların çatışması diyalektik yasası üzerinde gelişme yaşam buluyorsa bilgideki gelişme, ilerleme berraklık ve derinlik kazanma fikir çatışmalarının diyalektiği üzerinde gelişir. Bunun kendisi partinin kitlelerin ve bireyin eğitilme sürecidir.

Tartışma ve eleştiri özgürlüğü siyasası; kitlelerin bilgi birikimlerinden öğrenmek, seslerine eleştirilerine kulak vermek anlamına gelir. Bu da, hareketin kendini gözden geçermesini, kendini düzeltmesini beraberinde getirir. Bu siyasa aynı zamanda; *"düzeltem, bütün partinin eleştiri-özeleştiri yoluyla Marksizmin incelenmesi demektir."* (Mao) Böylece parti, kendini gözden geçirir, hatalarını, yetmezliklerini açığa çıkarır, kendini düzeltme yoluna koyarak eğitimini gerçekleştirir. *"Eleştiri partinin proğramının ilkeleri çerçevesinde tamamıyle özgür olmalıdır. (...) ve yalnız parti toplantılarında değil, yığınsal toplantılardada böyle olacaktır."* (Lenin) Bir parti, bu Marksist ilkeyle hareket etmediğinde canlı bir ortam yaratıp kendini ileri taşıyamayacağı gibi kitlelerle canlı bağlar kurup ilişkisini de geliştiremez, derinşetiremez. Tersine darlaşmaya sığlaşmaya oteriter olmaya başlar. Kendini kitlelerin üzerinde görme siyasası gelişir. Bu da kitlelere kendini dayatmayı beraberinde getirir. Böylece, kitlelerle açık güvene dayanan ilişki tehsis edemez. Kitlelerden öğrenmeye kendini kapatmış olur. Konumuz tartışma ve eleştiri özgürlüğünü başlı başına ele alınması olmadığı için uzun tutmaya gerek görmedik. Bunun eğitimindeki rolü ve önemine dikkat çekmeye çalıştık.

İnsanın-bireyin gelişim sürecinin önünü açan, yol gösteren eğitim sürecine girilirken, eğitimi; doğasal toplumsal zihinsel somutluklar üzerinden gerçekleştirmek, canlı ve üretken kılmak önemlidir. Eğitimin her sürecinde bireyin-insanın aktif düşünmesine çıkarsama yapmasında yardımcı olmak, sorunlarla yüzleşmesini sağlamak, sorun çözücü bir temelde ele almak gerekli olandır. Diyalektik Tarihsel Materyalist bilgi öğretisi; sürekli gelişme halinde olan doğanın toplumun insanın, canlı diyalektik yasalarının somut olarak irdelenmesi-analizine dayanmalıdır. Evrenseli, özgülle bütünleştiren, özgülden evrensele yönelmeden koparılmamalıdır. Eğitim sürecinde Mezopotamya ve Anadolu halklarının tarihsel-toplumsal gelişim sürecinin asgari temel bilgisi ve yönelimi kazandırılarak, bireyin kendi toplumsal tarihinden beslenme sürecine yöneltmek oldukça

önem arz eder. Türkiye Devrimci Hareketi'nin en önemli zaaf ve eksikliklerinin başında kendi tarihi gerçekliğiyle ilgili bilgi yetmezliğidir. Kendi tarih köklerinden beslenememesidir. Anadolu ve Mezopatamya'nın tarihsel gelişim sürecini Marksist tarih felsefesiyle ele alıp, o tarihten öğrenmeyen, beğenmeyen bir hareketin doğru bir güzergahta ilerleyip gelişmesi mümkün olmadığı gibi kendi dinamikleri ve kitleleri doğru bir perspektifle eğitilmeside mümkün olmayacaktır.

Türkiye Devrimci Hareketi, dünya ve toplumlar tarihi ile ilgili bilgi edinme çabasına mezopatamya ve Anadolu için gösterememe zaafiyetine düşmektedir. Kendi tarihinin gelişme sürecini aydınlığa çıkaramayan, ondan öğrenip olumluklarından beslenemeyen bir toplumun halkın kendi gerçekliğini yaratmasının mümkün olmadığını gerçeğini unutmamak gerekiyor. Yine unutmamak gerekiyor ki toplumun tarih bilinci resmi şoven tarih tezi üzerinden şekillenmiştir. Resmi tarih bilinci kitlelerin bilincinde şovenizmin önenli olarak yer edinmesini sağladığı gibi Türkiye Devrimci Hareketi saflarında da bunun önemli bir etkisi vardır. Bilinçlerde yer edinen egemen bilincinin hegomanyasını parçalamadan devrimci hareketin ve kitlelerin proletarya enternasyonalizmi temelinde kendini eğitmesinin olanaklı olmadığı da görülmelidir.

Anadolu ve Mezopotamya halkalarının gerçek tarihsel gelişim süreçlerini ortaya çıkarılması Marksist tarih felsefesiyle halkların kendi tarihsel bilinçlerinin oluşmasında yönlendirici olmak tarihi önemdedir. Kendi tarihi bilincinden yoksun bir halk kendi kökenine tutunmakta yoksun kalacağını unutmamak gerekir. Eğitimde; öncelikli olarak sanal hedef olarak konan Komünist toplumun birey kişiliğini kazandırma, geliştirme, değiştirme dayanmak bireyin yaşam bağlılığı, duyarlılığı çok yönlü geliştirilmelidir. Egemen toplumun yaratmış olduğu kişilik özelliklerinden tek tek sıyrılması sağlanarak insan yaşam sevgisiyle dolu paylaşımcı özverili kendine özgüveni olan özgür gelişimine, dostluğa önem veren sürekli kendini yenileyip geliştiren vs. vs. özelliklerin kazandırılması hedef alınmalıdır.

Belli bir eğitim sürecinde asgari bir temel kazandırılıp yön verildikten sonra yetkinleşme ve uzmanlaşmaya önem veren bir eğitim sürecine girilmelidir. Tarih, kültür ve sanat alanında asgari temelin oluşturulması gözetilmeli sonrası süreçte doğa ve toplum bilimlerinde eğitim devam etmeli ve ekonomi ve felsefe eğitimiyle daha üst bir eğitim sürecine yönelmelidir.

Proletarya partisi bu alanlarda saflarına katılan bireylerin, kitlelerin asgari bir bilgisel temel kazandırmalı ve diyalektik tarihsel materyalist felsefe-teoride berraklık ve derinlik kazandırmaya yönelen eğitimin sürekliliğini sağlayarak yönlendirici olmalıdır. Teorik-politik-pratik olanda her bir insanın ustalaşmasına kabiliyetini çok yönlü geliştirip ilerletilmesine yön verilmelidir.

Son söz yerine; eğitimin amacı, insanı-kitleleri temel alan gelişimlerinin önünü açan teoride, politika da ve pratikte kendisiyle yetinmekle kalmayan aynı zamanda her üç alanda ustalamaşsını sağlayan yön gösterici işlevsellik taşımalıdır. Bireyin kitlelerin çok yönlü gelişmesine yöneltmelidir. Neyi öğreneceğini değil, nasıl öğrenilebiceğinin bilgisi-yöntemi, yönelimini kazandırmak amaç olmalıdır. Zihni, pratik yarara dar örgüt ihtiyaçlarına göre bilgi depolamaktan özenle kaçınılmalıdır. Balık vermeyi değil, balık tutmanın temel yöntemini veren eğitim amaç olmalıdır. Bireyin zekasını geliştirmesi, araştırma-inceleme, analiz etme şevkini canlı tutma, sürekli yeni olanı arama doğru bilgeye ulaşmada bilimsel merak, heyecan, duylarlılık kazandırma amaç olmalıdır. Eğitimde, akademik-analetik, politik ve pratik zekanın diyalektik bütünlük içinde olgunlaşması, yetkinleşmesi hedeflenmelidir. Nereye bakılacağını değil, nerede ve nasıl bakılacağının ufkunu kazandırmak amaç olmalıdır.

Her şeyden önce yaşadığımız dünyaya, topluma her açıdan duyarlı olan, her değişim ve gelişimi gözlemleyip takip eden ordan doğru bilgiye ulaşmaya çalışan, yaşamı değiştirme pratiğinde cüretkar ve cesaretli olan atılımcı bir kişilik oluşturmaya yönelmelidir. Elden geldiğince kitlelerin yeni toplumun olumlu kişiliksel özelliklerinin kazanmasına yön vermeli, yönlendirici olmalıdır. Bu temel üzerinde gerçekliştirilen bir eğitim politikası proletaryanın eğitim disiplinine tekabül eder.

Nâzım Hikmet İçin

Temel DEMİRER

"Ovaları görmek için
dağa tırman..." [1]

Vera Tulyakova'ya, *"Benim için bir kitap yaz Vera. Orada benim insan yanımı anlat. Şiirlerimden, oyunlarımdan, bütün yazdıklarımdan daha önemli olan, benim insan yanımdır,"* diyen **Nâzım Hikmet**'i (1902-1963) 3 Haziran'da yitirdik...

Tıpkı **Hasan Hüseyin**'in dizelerindeki üzere: *"Nerdeyim ben/ nerdeyim?/ kimsiniz siz/ kimsiniz?/*

yıllar var ki ter içinde/ taşıdım ben bu yükü/ bıraktım acının alkışlarına/ 3 Haziran '63'ü/

bir kırmızı gül dalı/ şimdi uzakta/ bir kırmızı gül dalı/ iğilmiş üzerine/ yatıyor oralarda/ bir eski gömütlükte/ yatıyor usta/ bir kırmızı gül dalı/ iğilmiş üzerine/ okşar yanan alnını/ bir kırmızı gül dalı/ nâzım ustanın/

gece leylâk/ ve tomurcuk kokuyor/ bir basın işçisiyim/ elim yüzüm üstümbaşım gazete/ geçsem de gölgesinden tankların/ tomsonların/ şuramda bir çalıkuşu/ ötüyor/ uy anam anam/ haziranda ölmek zor!" [2]

Milas'ta Nâzım Hikmet'in, ***"Vatan Haini"*** şiirini okuyan öğrencinin gözaltına alındığı Türkiye'de, ***"Haziranda ölmek zor"*** dur; hâlâ da zorludur...

YAŞAM HİKÂYESİ

Nâzım Hikmet, 1902'de Selanik'te Halep Valisi'nin torunu olarak doğdu. İstanbul'da Bahriye'yi bitirdi. Çürüğe çıktı... Ondan sonrası şiir, mücadele, tutukluluk ve sevdalarla geçti. **3 Haziran 1963**'te Moskova'da öldü.

Nâzım'ın ailesi Osmanlı İmparatorluğu'nun ileri gelenlerindendir. Baba tarafından dedesi Nâzım Paşa dönemin Halep Valisi'dir. Babası uzun dönem Kalem-i Ecnebiye'de (Dışişleri) çalışmış, bir dönem Hamburg konsolosluğu görevinde de bulunmuş **Hikmet Bey**'dir. Dilci, eğitimci **Enver Paşa**'nın kızı olan annesi **Celile Hanım**, Fransızca konuşan, piyano çalan, ressam denecek kadar iyi resim yapan bir kadındı.

Nâzım Hikmet'in eğitiminde dönemin ileri düşüncelerine sahip aile çevresinin büyük etkisi oldu. Bir yıl kadar, Fransızca öğretim yapan bir okulda, sonra Göztepe'deki **Numune Mektebi**'nde (Taşmektep) okudu, ilkokulu bitirince, arkadaşı VI. Nureddin'le birlikte **Mekteb-i Sultani**'nin hazırlık sınıfına yazıldı. Ertesi yıl ailesinin paraca sıkıntıya düşmesi yüzünden bu masraflı okuldan alınarak **Nişantaşı Sultanisi**'ne verildi. Bu arada dedesi Nâzım Paşa'nın etkisiyle şiirler de yazmaya başlamıştı.

Nâzım Hikmet, 1917'de girdiği **Heybeliada Bahriye Mektebi**'ni 1919'da bitirip **Hamidiye kruvazörüne** stajyer güverte subayı olarak atandı. Aynı yılın kışında son sınıftayken geçirdiği zatülcenp hastalığı ve Sağlık Kurulu raporuyla, askerlikten çürüğe çıkarıldı. Nâzım; 1 Mayıs 1925'te **Aydınlık** dergisinde yayımlanan bir bildirge nedeniyle tutuklandı. Ankara'da **İstiklal Mahkemesi**'ndeki dava 12 Ağustos 1925'te sonuçlandığında Nâzım'ın gıyaben 15 yıla mahkûm edildiği görüldü. Ancak 4 Kasım 1928'de başlayan duruşmaları 23 Aralık 1928'de sona erdi. Ankara Ağır Ceza Mahkemesi, Nâzım Hikmet'in İstiklal Mahkemesi'nce verilip bağışlama yasasıyla kaldırılan 15 yıllık cezasına dayanak olan belgeleri ele alarak neredeyse yeni bir yargılama yaptı. Sonuçta tutuklanma tarihlerine göre, çeki sonraki, bağışlanmış bağışlanmamış tüm cezalardan kurtulduğu anlaşıldı.

Bu kesitte, 1930'lu yıllardan yükselen faşizme yakın bir siyasi çizgiyi tercih eden **Peyami Safa** ile (Nâzım'la polemikleri kadar **Nurullah Ataç, Zekeriya Sertel** ve **Muhsin Ertuğrul**'la da polemikleri ünlüdür) çok sert siyasi polemikleri oldu. (Peyami Safa, bu polemikler sırasında **Nihal Atsız**'ın ve **Abdülbaki Gölpınarlı**'nın da desteğini almıştı.)

Daha sonra, **Mart 1933**'te, gizli örgüt kurmak, üç kentte, İstanbul, Bursa, Adana'da, duvarlara devrim bildirileri yapıştırarak, kitaplar dağıtarak komünizm propagandası yapmaktan tutuklanmış, bir süre İstanbul'da sorgulanmış, bu arada öbür davaların duruşmalarında bulunmuş, ama arkadan, yargılanmak üzere, 1 Haziran 1933'te, Bursa'ya gönderilmişti. İdam talebiyle başlayan dava 31 Ocak 1934'te 5 yıl hapis kararıyla son buldu. Temyiz bu kararı bozduysa da Bursa Mahkemesi 4 yıla

inerek hapis kararında direndi. Cumhuriyet'in Onuncu Yılı'nda çıkarılmış olan bağışlama yasasıyla bu cezanın 3 yılı indirilince geriye bir yıl kalıyordu. Oysa Nâzım Hikmet, bir buçuk yıldır tutukluydu.

Böylece 6 ay alacaklı olarak cezaevinden çıkıp İstanbul'a geldi. **29 Mart 1938**'de *"askeri kişileri üstlerine karşı isyana teşvik"* suçuyla 15 yıl ağır hapse mahkûm edildi. 28 Mayıs 1938'de temyiz bu cezayı onayladıktan sonra, Ankara Cezaevi'nden alınarak İstanbul'da Sultanahmet Cezaevi'ne getirildi, kısa bir süre sonra da, haziran ayı sonlarına doğru, Donanma Komutanlığı'ndan gelen görevliler onu alıp kelepçeli olarak Köprü Kadıköy iskelesinden bir motorla Adalar açığında bekleyen Erkin gemisine götürdüler. Önce bir ayakyoluna, sonra sintine ambarına kapatıldı. Bu kez de Donanma Komutanlığı Askeri Mahkemesi'nde yargılanacaktı. 10 Ağustos 1938 günü başlayan davada, on dokuz gün sonra, **29 Ağustos 1938**'de, *"askeri isyana teşvik"*ten, 20 yıl ağır hapse mahkûm oldu.

Nâzım'ın iki cezası birleştirilince 35 yıl tuttu. Mahkeme bunu çeşitli gerekçelerle 28 yıl 4 aya indirerek karara bağladı, **1 Eylül 1938**'de İstanbul Tevkifhanesi'ne, **1940 Şubat**'ında Çankırı Cezaevi'ne, aynı yıl aralık ayında da Bursa Cezaevi'ne gönderildi. Bu cezaevlerinde toplam **12 yıl** kalan Nâzım Hikmet yayımlama olanağı bulunmadığı hâlde sürekli olarak şiir yazdı.

1949 yılı ortalarına doğru **Ahmet Emin Yalman**'ın *"Vatan"* gazetesinde yazdığı bir dizi yazı ve gazetenin avukatı **Mehmet Ali Sebük**'e yaptırdığı on yazıdan oluşan bir inceleme sonucunda, kamuoyunda Nâzım Hikmet'in bir *"adli hata"* yüzünden cezaevinde olduğu görüşü ağırlık kazandı. Ankara'da avukatlar, İstanbul'da aydınlar topluca imzaladıkları dilekçelerle cumhurbaşkanına başvurdular. Yurt dışında da sanatçıların, hukukçuların öncülüğü ile benzer girişimler yapıldı. Bu arada **Birleşmiş Milletler Örgütü**'nün danışma organlarından olan **Uluslararası Hukukçular Derneği**, 9 şubat 1950'de Nâzım Hikmet'in serbest bırakılması dileğiyle Büyük Millet Meclisi başkanına, milli savunma ve adalet bakanlarına birer mektup gönderdi. Bütün bu girişimlerden bir sonuç alınamadığını gören Nâzım Hikmet, **8 Nisan 1950**'de açlık grevine başladı.

Nâzım'ın serbest bırakılması için dünya çapında kampanya başlatıldı. Paris'te aralarında **Sartre, Aragon, Picasso, Neruda** ve **Brecht**'in de bulunduğu aydınlardan oluşan bir komite kuruldu. Komitenin çalışmaları **Haziran 1950**'de sonuçlandı ve Nâzım serbest bırakıldı.

Serbest bırakıldıktan sonra asker kaçağı olduğu gerekçesiyle askere alınmak istendi. Askere alınıp sessizce öldürüleceği korkusuyla yaşamaktansa; yurt dışına kaçmayı planladı ve **17 Haziran 1951**'de **Refik Erduran**'ın yardımıyla yurt dışına çıktı.

Zorlu sürgünlük yıllarında en olgun eserlerini yarattı... Ülkesinin ve dünyanın özgürlük mücadelesinde yerini aldı...

Ve nihayet, **1963 Şubat**'ında Nâzım Hikmet, Asya ve Afrika yazarlarının **Tanganika**'daki toplantısına katıldı... Mart ve Nisan aylarında da Berlin'deydi. Nisan sonunda Moskova'ya dönünce ***"Cenaze Merasimim"*** adlı şiirini yazdı.

Mayıs'ta, oturdukları apartman dairesi temizlenip boyanırken, Staraya Ruza'daki bir daçada kaldılar. Staraya Ruza'dan döndükten kısa bir süre sonra ise, **3 Haziran 1963** sabahı, Nâzım Hikmet bir kalp krizi sonucu Moskova'daki evinde öldü. **Yazarlar Birliği**'nin düzenlediği bir törenle **Novodeviçiy Mezarlığı**'na gömüldü.

O'NUN HAKKINDA

Şili halkının ünlü şairi ve özgürlük savaşçısı **Pablo Neruda**, Nâzım Hikmet için, *"Onun şiirleri suyu bol bir nehir gibi güçlü, bir sel gibi coşuyor ve mücadeleye sürüklüyor,"* demişti...

Radi Fiş de, ***"Nâzım'ın Çilesi"*** başlıklı yapıtında şöyle tanımlamıştı şairi: *"Uzun boylu, güçlü kuvvetli, yakışıklı, etrafa nerede ise fiziki bir şekilde hissedilen ruhu enerji saçan bir insandı. İcap etmiş olsa, başka dünyalarda yaşayan kimselere dünyamızın insanını en müspet şekilde temsil etmek için Nâzım'dan daha iyi elçi bulunamazdı. Onunla ilişki kurmak bahtiyarlığına eren, enerji sahasına yaklaşabilen herkes, ondan harikulade bir kuvvet ve enerji alarak ayrılıyordu: Tasavvur olunan her şey mümkün görünmeye başlıyordu ve onun mensup olduğu cinse mensup olmakla iftihar etmeye başlıyordu insan. Bu cinsin, bu ırkın adı ise 'insanlık'tı..."*

O'na ilişkin denilebilir ki, *"Yaşadığı dünyanın ve çağın duygularını, kaygılarını, beklentilerini, umutlarını, Nâzım Hikmet ölçüsünde ve*

çapında, kendi benliğinde, kendi bedeninde, kendi kişiliğinde duyup yaşayarak yansıtabilmiş çok az dünya şairi vardır..." [3]

"Nâzım Hikmet'i değerli kılan şeylerin başında elbette yazdığı şiirler geliyor. Ancak bu şiirlerle öylesine bütünleşmiş bir hayatı var ki, bu özelliği ona ilişkin her şeyi değerli kılıyor. Trajik bir hayat onunki. Bu trajikliğin verdiği bir çekicilik var yaşamında da. Çok acılar çekmiş, çok şey yaşamış ama hiçbir zaman teslim olmamış bir yürek. Hep bildiği doğruların peşinde gitmiş. İnsan olarak da bulunmaz güzellik ve iyi huylulukta bir insan. Onun kişilik özellikleri, hayatının trajikliği, şiirleriyle birleştiğinde çok etkileyici bir bütünlük ortaya çıkıyor. Bu yüzden başka bir insanın bebekliğindeki mama kaşığı onun ve ailesinin dışındakiler için bir değer taşımazken, Nâzım Hikmet'in mama kaşığı onun yaşamı ve şiirleriyle kurduğu imgeyle bütünleşerek çok önemli bir objeye dönüşebiliyor:...

Nâzım Hikmet, yaşadığı dönemin en büyük yurtseverlerinden biridir. Yalnızca şiirlerini okuyanlar bile bunu bütün açıklığıyla görebilirler. İlk şiirinden son şiirine dek büyük bir yurtseverdir. Ona vatan hainliği yakıştırması soğuk savaş dönemindeki toplumsal cinnetin bir görüntüsüdür. Öyle olsa bugün de onu vatan haini olarak anardık. Oysa son yıllarda en tutucu iktidarlar bile devletçe anılmasına, heykellerinin dikilmesine karşı çıkmadılar, siyasetçiler konuşmalarında onun şiirlerinden bölümler okudular. Şiirlerinin uzun yıllar yasaklanmış olması da onun yaşamındaki trajik boyutlardan biridir. Hiç şiir yayımlama olanağı bulamamış bir şairin bunca verimli ürünler vermiş olması da onun hayranlık uyandırıcı özelliklerinden biridir..." [4]

L. Aragon da, ***"Yaşarken Öldü"*** başlıklı yazısında O'nun için şunları diyordu: *"Yortu sırasında herkes onun değil* ***Papa XXIII Jean****'ın ölümünü bekliyordu her saat radyoların başında. Ve pazartesi sabahı daha yaşıyordu Nâzım'a gelince, hiç bir şey bizi uyarmamıştı. Can çekişmedi. Şöyle ayakta bir merdiveni çıkarken ansızın oluverdi....*

Nâzım, senden bana ilk 1934'te söz ettiler, sen hapisteydin, o zaman bir şeyler yazabildim. Dostluğumuz otuz yıl sürmeyecekti. Ne kadar az, otuz yıl. 1950'de, bizler, yani Türk halkı, dünyanın her köşesindeki şairler seni hapisten kurtardığımız zaman, bir on dört temmuz günü dosdoğru hayatın içine daldın. Ama bu yıl, sabırsızlığından, temmuzu bekleyemedin... Hapishane dışında on üç yıl, ya da buna yakın bir şey, kırksekizinden altmışbirine dek, güzel bir yaşam bu. On üç yıl, çok şey. Hapishane dışında öldün. Bu da çok şey. Çünkü öldün. Bu fikre alıştıracağız kendimizi, ***İnsan Manzaraları****'nı sensiz hayal etmeye çalışacağız... Senin deyiminle, manzarayı bu ağaç olmadan hayal etmeye çalışacağız. Uçsuz bucaksız hayat'ı..."* [5]

Ve nihayet, **Che Guevara,** 6 Temmuz 1956'da **Fidel** ve diğer bir kaç kişi ile birlikte Mexico City'de İçişleri Bakanlığı'na bağlı bir cezaevinden anne ve babasına yazdığı iki buçuk sayfalık mektubun sonuna şu satırları yazar: *"Sevgili anne ve babacığım... Şu andan itibaren ölümümü bir yenilgi olarak değerlendirmeyeceğim. Aksine Hikmet gibi diyeceğim: Yalnız yarım kalmış bir şarkının acısını toprağa götüreceğim... Hepinizi kucaklıyorum."* [6]

KOMÜNİST OZAN

"Sevdalınız komünisttir/ on yıldan beri hapistir/ yatar Bursa kalesinde/

Hapis amma zincirini kırmış yatar/ en alâ bir mertebeye ermiş yatar!/ yatar Bursa kalesinde/

Memleket toprağındandır kökü/ Bedrettin gibi taşır yükü/ Yatar Bursa kalesinde/

Yüreği delinip batmadan/ şarkısı tükenip bitmeden/ cennetini kaybetmeden/ yatar Bursa kalesinde..."

"Aya gidilecek/ daha da ötelere,/ teleskopların bile görmediği yere./

Ama bizim dünyada ne zaman/ kimse aç/ kalmayacak,/ korkmayacak kimse kimseden,/ emretmeyecek kimse kimseye,/ yermeyecek kimse kimseyi,/ umudunu çalmayacak kimse/ kimsenin?/

İşte ben komünistim bu soruya/ karşılık/ verdiğim için..."

"Ben bir insan,/ ben bir Türk şairi Nâzım Hikmet/ ben tepeden tırnağa insan/ tepeden tırnağa kavga,/ hasret ve ümitten ibaret..."

"Türküler söylendikçe Türk diliyle/ Seni seviyorum gülüm dendikçe Türk diliyle/ Türk diliyle gülünüp/ Türk diliyle ağıtlar yakıldıkça.../ ben anılacağım..." diyen Nâzım Hikmet, "ama"ya, "fakat"a mahâl vermeyecek kadar komünist bir ozandı...

"Onun şiirleri emekçileri barış ve kurtuluş mücadelesinde coşturuyor" du.[7]

Bu konuda O; *"... 'Şair olmak; iyi şey, güzel şey. Ama daha güzeli sosyalist şair olmaktır.' 'Ben bir*

dahi değilim fakat iyi bir sanatkârım ve bunu her şeyden önce ideolojime borçluyum' [8] *'Sosyalist öğretiyi bilmeden hiçbir şey olamayız; yalnız şair değil genellikle düşünen insan olamayız. Söz yok. Şair olmak iyi şey, güzel şey. Ama daha güzeli sosyalist şair olmaktır,"* [9] derdi...

Nâzım'ın kendi kaleminden eğilip bükülemeyecek kadar net olan bu satırlar O'nu ve safını net olarak anlatır...

Nâzım'ı biraz daha açmak için alıntılara yer vermek iyi olacak. **Ülkü Tamer**'in hazırladığı ***'Nâzım Hikmet/ Seçmeler'*** adlı kitabında[10] **Cemal Süreyya** şöyle diyor; *"Şiirimizde ilk tarihsel materyalist de, ilk Marksist de odur. Bir kere mutlak değerler (ölüm-tanrı-yalnızlık vb.) yoktur onda. Öte yanda evrensele kayan ilk sairdir. Bunlara bir de sosyalist olduğunu ekleyelim. Bu açıdan, Nâzım Hikmet dışında 1940'lara kadar uzanan dönemi devrimci olmaktan çok, onaylayıcı bir nitelik taşır. Nâzım Hikmet'in önemi şudur Bir devrimci düşüncesini toptan üstlenmiş ve sonuna kadar götürme cesareti göstermiştir. Nâzım Hikmet'e kadar dünya şiirinde seyrek rastlanan bir özelliktir, şiirin en büyük deneyimlerinden biridir'..."* [11]

PİRAYE İLE AŞKI

Nâzım Hikmet'in hayatındaki komünist olması kadar, bir diğer baskın -en önemli-, tutkusu, aşkı **Piraye**'dir...

"Seni düşünmek güzel şey/ ümitli şey/ dünyanın en güzel sesinden/ en güzel şarkıyı dinlemek gibi bir şey..."

Sonra yine, O'na der ki: *"Kuzum karıcığım, bu şiirleri iyi oku. Yazdıklarımın en ustaları değilse de, en yalansızlarıdır. Seni nasıl yalansız, süssüz, sanatsız seviyorsam, bunlar da öyle..."*

Bir başka şiirinde şöyle demiştir ona: *"Bir gün eğer/ benden uzak,/ karanlık bir yağmur gibi,/ canını sıkarsa yaşamak,/ tekrar Gazali'yi oku./ Ve Pirayende'm benim,/ ben eminim/sen sadece merhamet duyacaksın/ ölümün karşısında onun/ ümitsiz yalnızlığı/ ve muhteşem korkusuna/ ../ Bilmiyorum neden/ aklımda hep/ ilkönce senden duyduğum/ Çankırılı bir cümle var: 'Pamukladı mıydı kavaklar/ kiraz gelir ardından.' /Kavaklar pamukluyor Gazali'de,/ fakat/ görmüyor, üstat, kirazın geldiğini/ ölüme ibadeti bundandır."*

Burada durup soralım: *"Nâzım Hikmet, Piraye'yi terk ettiği için suçlu muydu gerçekten? Bu soruya herkes kendi yanıtını verecek. Oysa aşkı, dostluktaki iyilik-kötülük ölçütlerine göre yorumlamak mümkün değil..."* [12]

Bilenler bilir, **Alain de Botton,** ***"Aşk Üzerine"*** romanında şöyle yazar: *"Ancak reddedilmek ne kadar talihsiz de olsa, sevmeyi özveri ve iyilikle, reddetmeyi ve kayıtsızlığı kötülükle özdeşleştirebilir miyiz gerçekten? Benim Chloe'ye olan sevgim ahlâki, onun beni reddetmesi ahlâksız mıydı? Beni reddettiği için duyduğu suçluluk, benim ona olan sevgimin özverili olduğu inancına dayanıyordu, ama eğer ona sunduğum armağan paketinin içinde bencil güdüler bulunuyorsa, o zaman Chloe ilişkiyi aynı derecede bencil güdülerle bitirmekte haklıydı. Bu açıdan bakıldığında aşkın sonu, özveriyle bencillik, ahlâk ile ahlâksızlık yerine, iki temel bencil güdünün çarpışmasından kaynaklanıyor gibiydi....*

Ona sürekli destek veren ve şefkat gösteren birinin ilgisini reddettiği için Chloe'yi ahlâksız buluyordum. Ama bunları reddettiği için ahlâki açıdan suçlu muydu gerçekten? Büyük bedel ve özveriyle verdiğimiz armağan reddedildiğinde bir suçlu aranmalı belki, ama veren kişi vermekten, bizim almaktan aldığımız zevk kadar zevk almışsa, o zaman ahlâki bir dil kullanmayı gerektirecek bir durum var mı?"

ÖTEKİ (TEMEL) ÖZELLİKLERİ

Geriye dönmeyi sevmezdi...

"1902'de doğdum/ Doğduğum şehre dönmedim bir daha/ Geriye dönmeyi sevmem..."

Enternasyonalistti...

Sovyet kızı **Soja Kosmodemjanskaja**'nın anısına yazdığı ***"Soja"*** şiirinde Hikmet, faşizme karşı Büyük Anavatan Savunma Savaşı'nın kahramanı ***"Tanja"*** ya hitaben şunları söylüyordu: *"Tanya,/ senin memleketini sevdiğin kadar/ ben de seviyorum memleketimi./*

Ben Türk,/ Sen Russun,/ biz komünistiz./ Tanya,/ seni astılar memleketini sevdiğin için,/ ben memleketimi sevdiğim için hapisteyim...."

Yine Robeson'a dizelerinde: "Bize türkülerimizi söyletmiyorlar Robson/ inci dişli zenci kardeşim/ kartal kanatlı kanaryam/ Türkülerimizi söyletmiyorlar bize./ Korkuyorlar Robson/ Şafaktan korkuyorlar,/ Görmekten, duymaktan, dokunmaktan/ korkuyorlar..."

Nisan 1950'de hapishanede yazdığı ***"Açlık grevinin beşinci günü"***

adlı etkileyici şiirinde şair şöyle haykırıyordu: *"Kardeşlerim,/ ölmeğe niyetim yok./ Öldürülürsem, biliyorum,/ yine de yaşamakta devam edeceğim/ yanı başınızda./*

Aragon'un mısralarında olacağım/ -gelecek güzel günleri anlatan her mısrasında-/ ve beyaz güvercininde Picasso'nun/ ve Robeson'un türkülerinde.../

Ve hepsinden daha güzel,/ hepsinden daha üstün, bir yoldaşın muzaffer gülüşünde olacağım/ Marsilya limanında grev günü!"

Ve nihayet şunları diyendi: *"Benim kuvvetim:/ bu büyük dünyada yalnız olmamaklığımdır./ Dünya ve insanları yüreğimde sır/ ilmimde muamma değildirler./ Ben kurtarıp kellemi nida ve sual işaretlerinden,/ büyük kavgada/ açık ve endişesiz/ girdim safıma..."*

Memleketini severdi...

"Memleketimi seviyorum:/ Çınarlarında kolon vurdum, hapishanelerinde yattım./ Hiçbir şey gideremez iç sıkıntımı/ Memleketimin şarkıları ve tütünü gibi..."

"Vatan haini"ydi...

"Nâzım Hikmet vatan hainliğine devam ediyor hâlâ/ 'Amerikan emperyalizminin yarı sömürgesiyiz' dedi Hikmet"./ Bir Ankara gazetesinde çıktı bunlar,/ üç sütun üstüne, kapkara haykıran puntolarla./ Evet, vatan hainiyim, siz vatanperverseniz,/ siz yurtseverseniz, ben yurt hainiyim, ben vatan hainiyim./

Vatan çiftliklerinizse,/ kasalarınızın ve çek defterlerinizin içindekilerse vatan,/ vatan, şose boylarında gebermekse açlıktan,/ vatan, soğukta it gibi titremek ve sıtmadan kıvranmaksa yazın,/ fabrikalarınızda al kanımızı içmekse vatan,/ vatan tırnaklarıysa ağalarınızın,/ vatan, mızraklı ilmühalse, vatan, polis copuysa,/ ödeneklerinizse, maaşlarınızsa vatan/

Vatan, Amerikan üsleri, Amerikan bombası, Amerikan donanması topuysa,/ vatan, kurtulmamaksa kokmuş karanlığımızdan, ben vatan hainiyim./ Yazın üç sütun üstüne kapkara haykıran puntolarla:/ Nâzım Hikmet vatan hainliğine devam ediyor hâlâ."

Mahpustu...

"Bugün pazar/ Bugün beni ilk defa güneşe çıkardılar./ Ve ben ömründe ilk defa gökyüzünün bu kadar benden uzak/ Bu kadar mavi/ Bu kadar geniş olduğuna şaşarak/ Kımıldamadan durdum./ Sonra saygıyla toprağa oturdum,/ Dayadım sırtımı duvara./ Bu anda ne düşmek dalgalara,/ Bu anda ne kavga, ne hürriyet, ne karım./ Toprak, güneş ve ben.../ Bahtiyarım..."

Vazgeçmeyendi...

"Diyelim ki, hapisteyiz/ yaşımız da elliye yakın/ daha on sekiz sene olsun açılmasına/ demir kapının./

Yine de dışarıyla beraber yaşayacağız,/ insanları, hayvanları, kavgası ve rüzgârıyla/ yani, duvarın arkasındaki dışarıyla/ yani, nasıl ve nerede olursak olalım/ hiç ölünmeyecekmiş gibi yaşanacak..."

O bağışlamaktan yanaydı...

"Öyle genç/ ve fütursuz.../ Günler ağır,/ Günler ölüm haberleri ile geliyor/ En güzel dünyaları/ Yaktık ellerimizle/ ve gözümüzde kaybettik ağlamayı/ Bizi bir parça hazin ve dimdik bırakıp/ Gözyaşlarımız gittiler/ ve bundan dolayı/ Biz unuttuk bağışlamayı..."

Ölümden korkmazdı...

"... 'Paydos' diyecek bize birgün tabiat anamız

'Gülmek, ağlamak bitti çocuğum'

'Ve tekrar uçsuz bucaksız başlayacak:'

'Görmeyen, konuşmayan, düşünmeyen hayat'..."

Özetin özeti; *"Nâzım bir bütündür, sevdasıyla, kavgasıyla, hasretiyle, acısıyla bir bütün. Onun protestosu yalnızca kişisel ve yazınsal anlamda değil, toplumsal ve tarihseldir de. O bütünlüklü bir sanatçı kimliği çizer. Dehşet bir hasrettir... Tepeden tırnağa tutkundur, büyük düşlerle doludur, insanlığı el kapılarını kapatmaya, insanın insana kulluğunu yok etmeye çağırır. Bir ağaç gibi tek ve hür, ve bir orman gibi kardeşçesine yaşamaya çağırır..."* [13]

Bunun içinde der ki: *"En güzel deniz henüz gidilmemiş olandır/ En güzel çocuk henüz büyümedi/ En güzel günlerimiz henüz yaşamadıklarımızdır/ Ve benim sana söylemek istediğim en güzel söz/ Henüz söylememiş olduğum sözdür."*

Dipnotlar:

1) Çin Atasözü..

2) Hasan Hüseyin, "**Haziranda Ölmek Zor**".

3) Ataol Behramoğlu, "İnsan ve Şair Nâzım Hikmet", Cumhuriyet, 3 Haziran 2004, s.14.

4) Turgay Fişekçi, "Nâzım Hikmet Çevresinde Paylaşmaya Dayalı Bir Sevgi Yumağı Yarattı", Cumhuriyet Kitap, No:784, 24 Şubat 2005, s.16-17.

5) Louis Aragon, 6 Haziran 1963 -Çeviri: Bertan Onaran.

6) **Oğlum Che**, Ernestro Guevera Lynch, Çiviyazıları, 3'üncü baskı, 2000, s.24.

7) H. Şamilev, "Nâzım Hikmet, Barışın Bir Ozanı...", Güney Dergisi, No:28, Nisan-Mayıs-Haziran 2004, s.72-73.

8) K.Tahir'e Mektuplar.

9) Nâzım Hikmet, **Sanat ve Edebiyat Üzerine.**

10) Ararat Yayınevi 1976.

11) "Sanat ve Nâzım Üzerine", Yurtsever Demokrat Gençlik, No:2005-06 (99), Haziran 2005, s.28.

12) Volkan Aran, "Terk Edenlerin Mahkûmiyeti...", Cumhuriyet Dergi, No:993, 3 Nisan 2005, s.2.

13) A. Hicri İzgören, "Haziran'da Ölmek Zor", Ülkede Özgür Gündem, 5 Haziran 2005, s.13.

Felsefe Dersleri(!)

Georg Wilhelm Friedrich Hegel-(1770-1831)

Haşmet ZEYBEK

- Büyük bir sistem kurdum!

Kant- İmkansız!

Hegel- İmkansız olduğunu söylediğin şeyi gerçekleştirdim!

Kant- Yani?

Hegel- Rasyonal bir metafizik kurdum. Bu konuda temel eserler verdim!..

Phanomenologie des Geistes: Tinin Fenomenolojisi.

Wissenschaft der Lojik: Mantık Bilimi.

Enzyklopadia der Philosophischen Wissenshatten im Grundisse: Felsefe Bilimler Ansiklopedisi.

Grundlinien der Philosophie der Rechts: Hukuk Felsefesinin İlkeleri.

METAFİZİK

Kant- Alman idealizminin kurucusuyum. Aklın kendisinin a priori kategorileri ve bilginin formlarını, kalıplarını sağladığı için, bilginin mümkün olduğunu söylüyorum! O bilginin, bu a priori kalıplarının insandan, içeriğinin ise dış dünyadan, insanın dışındaki gerçeklikten geldiğini savunuyorum.

Buna göre, insan zihni: BİLGEYE A PRİORİ, DENEYDEN BAĞIMSIZ OLAN FORMLARI, KATEGORİLERİ SAĞLAR, BU FORMLARIN MALZEMESİ, İÇERİĞİ İSE BAĞIMSIZDIR! DIŞARDAN GELİR!

Hegel- İşte bu noktada; BİLGİNİN FORMLARI KADAR, İÇERİNİNİNDE ZİHNİN ESERİ... ÜRÜNÜ OLMASI GEREKTİĞİNİ SAVUNUYORUM...

- Demek ki; bilginin tüm öğeleri zihnin eseridir.

Hegel- Bana göre insan; BİLGİDE KENDİSİNİN DIŞINDA OLAN, KENDİSİNİN YARATMADIĞI ve İNSANLARDAN BAĞIMSIZ OLAN BİR DÜNYAYI TECRÜBE ETMEKTEDİR.

- BU DOĞAL DÜNYA BÜTÜNÜYLE ZİHNİN ESERİDİR. FAKAT İNSANLARIN ZİHİNLERİNİN ESERİ DEĞİLDİR!

- BİLGİMİZİN NESNELERİ, BİZİM ZİHİNLERİMİZ TARAFINDAN YARATILMIŞTIR.

Hegel- Bana göre bundan şu sonuç çıkar.

BU DÜNYAYI MEYDANA GETİREN VE BİLGİMİZİN KONUSU OLAN NESNELER... İNSANIN ZİHNİNDEN BAŞKA, BİR ZİHNİN ESERİ OLMALIDIR. BİLGİNİN NESNELERİ VE DOLAYISIYLA BÜTÜN EVREN... MUTLAK BİR ÖZNENİN, MUTLAK BİR ZİHNİN, AKIL ya da TİNİN ürünüdür.

Hegel- TİN... GEİST... İDE... MUTLAK... MUTLAK ZİHİN...

- TİNSEL VARLIK... TÜM BİREYSEL, SONLU İNSAN RUHLARININ DIŞINDAKİ NESNEL VARLIKLARDIR. TANRI BAŞKA BİR ŞEY DEĞİLDİR.

Hegel- MUTLAK ZİHNİN, GEİST'İN ÖZÜNE... İnsan aklı tarafından nüfus edilir. Çünkü; MUTLAK ZİHİN... İnsan aklının işleyişinde olduğu kadar doğada açığa çıkar...

- ...

Hegel- Bana göre, yani, Geist, kendisini DOĞADA VE İNSAN AKLINDA İFADE EDER!..

- ....

Hegel- Bana göre; gerçekliğin tümü, yalnızca bir **İde**, **Mutlak** ya da **Nesnel Akıl**, bir **Mutlak Tin** aracılığıyla anlaşılabilir.

- BU MUTLAK AKIL; DÜNYA TARİHİ BOYUNCA, BİR EVRİM SÜRECİ İÇİNDE OLMUŞTUR!

- MUTLAK AKIL; AŞKIN KENDİSİNE YETEN, KENDİ KENDİSİNİN MUTLAK OLARAK BİLİNCİNDE OLAN, TAM OLARAK BAĞIMSIZ BİR VARLIK OLMAYA ÇALIŞMAKTADIR!

- SÖZ KONUSU EVRİM SÜRECİ "MUTLAK AKLIN" TAM OLARAK ROSYONAL VE ANLAŞILIR BİR VARLIK HALİNE GELME ÇABASIDIR.

- DÜŞÜNCE İLE VARLIĞIN, MANTIK İLE METAFİZİĞİN, bir ve aynı gerçekliğin iki farklı yüzüdür.

Hegel- "MUTLAK ZİHİN", STATİK BİR VARLIK DEĞİL, "DİNAMİK BİR SÜREÇTİR!" BU MUTLAK ZİHİN, DÜNYA'DA AYRI BİR VARLIK DEĞİL.

- Fakat özel bir bakış açısından görüldüğünde, "DÜNYADIR!"

Hegel- Dinamik bir süreç olarak betimlediğim BU MUTLAK VARLIK, DİYALEKTİK ADINI VERDİĞİM, ÜÇLÜ ADIMLARDAN oluşan hareketlerle değişir ve gelişir!

- ...

Hegel- İŞTE DÜNYA! VARLIK! KÜLTÜR! ve UYGARLIK dediğimiz herşey!..

MUTLAK ZİHNİN; üçlü adımlardan oluşan diyalektik hareketlerinden meydana gelir.

EVREN; Kendisinde mutlak aklın amaçları ya da hedeflerinin gerçekleştiği bir evrim sürecidir.

- Hegel'in bu anlayışı, teleolojik ya da organik bir anlayıştır! Evrimde en önemli şey; başlangıçta var olandan ziyade, SONUÇTA ORTAYA ÇIKANDIR!

- Hakikat bütündür. Ama bütün, yalnızca evrim süreci tamamlandığında gerçekleşir.

- MUTLAK OLAN, ÖZÜ İTİBARIYLE BİR SONUÇ, BİR TAMAMLANMADIR.

- FELSEFE, BUNA GÖRE SONUÇLA İLGİLENİR! O BİR EVRENİN BAŞKA BİR EVRENDEN, NASIL ZORUNLU OLARAK ÇIKTIĞINI GÖSTERMEK DURUMUNDADIR.

- Bu hareket, doğada ve hatta tarihte bilinçsiz olarak gerçekleşir.

Hegel- Düşünür, bu sürecin bilincinde olabilir. O, bu süreci betimleyebilir!

- DÜŞÜNÜR, EVRENİN ANLAMINI BİLDİĞİ EVRENSEL DİNAMİK AKLIN KATEGORİLERİNİ, İŞLEMLERİNİ YAKALADIĞI ZAMAN, EN YÜKSEK BİLGİ DÜZEYİNE YÜKSELİR.

- FİLOZOFUN ZİHNİNDEKİ KAVRAMLARIN DİYALEKTİK EVRİMİ, DÜNYANIN NESNEL EVRİMLERİYLE ÇAKIŞIR.

- ÖZNEL DÜŞÜNCENİN EVRİMİ VE KATEGORİLERİ, EVRENİN KATEGORİLERİYLE BİR VE AYNIDIR. DÜNÜŞCE VE VARLIK ÖZDEŞTİR.

YÖNTEM

Hegel- Bana göre; MUTLAK VARLIĞIN BİLGİ ya da DÜŞÜNCE SERECİYLE, DOĞAL SÜRECİ KAPSIYAN GELİŞME SÜRECİ, DİYALEKTİK YOLUYLA GERÇEKLEŞİR.

"DİYALEKTİK; HEM DÜŞÜNMENİN HEM DE BÜTÜN VARLIĞIN GELİŞME BİÇİMİDİR!" Düşünmede VARLIK HEP KARŞITLARIN İÇİNDEN GEÇEREK, KARŞITLARI UZLAŞTIRARAK GELİŞİR!

FELSEFENİN GÖREVİ; şeylerin doğasını anlamak, şeylerin doğasının, varoluşunun, özünün ve amacının ne olduğunu bildirmek...

FELSEFENİN YÖNTEMİ; bu amaca uygun bir yöntem olmak durumundadır.

YÖNTEM; evrendeki rasyonal süreci yeniden yaratıp ifade etmelidir.

Hegel- Bana göre bu amaca, gizemli bir biçimde dahinin sezgileriyle veya daha özlü yollarla ulaşılmaz. KANT'ın da belirtmiş olduğu gibi, bu kavramsal bilgidir... Fakat biz gerçekliği soyut kavramlarla tüketemeyiz...

ZİRA GERÇEKLİK, SOYUT KAVRAMLARIN GEREĞİ GİBİ YANSITMAYACAĞI, HAREKET HALİNDEKİ DİNAMİK BİR SÜREÇTİR!

ÇÜNKÜ; gerçeklik, olumsuzluklarla, çelişkilerle ve karşıtlıklarla doludur!

Hegel- Birşeyi gerçekten olduğu şekliyle anlatabilmek için, onun hakkındaki tüm doğruları ifade etmeyiz.

Onun tüm çelişkilerini belirtmeliyiz. Ve bu çelişkilerin nasıl uzlaştıklarını göstermemiz gerekir!..

- ...

Hegel- Buna göre DÜŞÜNCE diyalektik olarak ilerlediğinde EN BASİT, EN SOYUT ve içerik bakımından en boş olan kavramlardan daha kompleks daha somut ve daha zengin kavramlara doğru ilerler.

Hegel- Diyalektik yöntem adını verdiğim bu yönteme göre, Biz işe soyut ve tümel bir kavramla başlarız.

- TEZ!

Hegel- Bu kavram bir çelişkiye yol açar.

- ANTİ TEZ!

Birbirlerine çelişik olan bu iki fikir. İlk iki kavramın bir birliğini ifade eder. Üçüncü bir kavramda uzlaştırır.

- SENTEZ!

Hegel - Yeni kavramda, yeni bir takım problem ve çelişkilere yol açar. Öyle ki; bunlarıda başka kavramlarla çözmek gerikir...

- ...

Hegel- DİYALEKTİK SÜREÇ, BUNDAN DOLAYI KENDİSİNDE TÜM KARŞITLIKLARIN, HEM BARINDIĞI VE HEM DE ÇÖZÜLDÜĞÜ, NİHAİ VE EN YÜKSEK KAVRAMA ULAŞINCAYA KADAR SÜRER. Bununla birlikte, TEK BİR KAVRAM, EN YÜKSEK KAVRAM BİLE OLSA, BÜTÜN GERÇEKLİĞİ GÖSTERMEZ!

- TÜM KAVRAMLAR YALNIZCA KISMİ DOĞRULARDIR. BİLGİ BÜTÜN BİR KAVRAMLAR SİSTEMİNDEN MEYDANA GELİR.

- Doğruluk ve Bilgi, tıpkı rasyonal gerçekliğin kendisi gibi, canlı bir mantıksal süreçtir.

Buna göre; Bir düşünce zorunlu olarak başka bir düşünceden çıkar;

Bir düşünce, başka bir düşünce meydana getirmek üzere kendisiyle birleşeceği düşüncede, bir çelişkiye yol açar.

- ...

Hegel- DİYALEKTİK HAREKET, DÜŞÜNCENİN MANTIKSAL OLARAK KENDİ KENDİSİNİ AÇMASIDIR!

- Filozofun yapması gereken şey?..

Hegel- Düşüncenin tamamlanan şeklinde kendi mantıksal akışını izlemesine izin vermektir!

Bu süreç, tam olarak ve gereği gibi gerçekleştiğinde, dünyadaki süreçle bir ve aynı olan bir süreçtir.

- ...

Hegel- Bana göre; Mutlak'ın Geist diyalektik hareketinin birinci adımında o, KENDİSİNDEDİR.

Burada Geist, henüz imkanlar ülkesindedir.

O, kuvvet halinde olan gücünün henüz gerçekleştirilmemiştir.

- TEZ!..

- ....

Hegel- Bununla birlikte, onun kendisini bilmesi, tanıması için, Geist'in kendisine gerçeklik kazandırması gerekir. Geist, mutlak zihin bu amaçla kendisini, ilk olarak doğada gerçekleştirilir.

- ANTİTEZ!..

Hegel- Bana göre; DOĞA, DÜNYA DEDİĞİMİZ ŞEY!.. Karşıtlaşmış, farklılaşmış hale gelen mutlak varlıktır.

- ...

Hegel- Soyut ve farklılaşmamış halde bulunan İDE'nin tek tek varlıklar haline gelerek, kendi dışında bir varlık haline dönüşmesidir... O şimdi başka bir varlık haline dönüşmesidir... O şimdi başka bir şey olmuştur! ÖZÜNE AYKIRI DÜŞMÜŞTÜR. GEİST, MUTLAK ZİHİN, DOĞADA KENDİSİNE YABANCILAŞMIŞTIR. KENDİ ÖZÜ İLE ÇELİŞİK DURUMA DÜŞMÜŞTÜR!

Hegel- Bu çelişki, diyalektik sürecin üçüncü basamağında, KÜLTÜR DÜNYASI'nda ortadan kalkar.

- SENTEZ.

- ...

Hegel- Bununla da, Geist, yeniden kendini bulur. Kendine döner, ancak o, BU KEZ BİLİNCİNE TAM OLARAK VARMIŞ...

ÖZGÜRLÜĞÜNE KAVUŞMUŞ DURUMDADIR. ÇÜNKÜ; Geist'in yasası, doğal dünya'da zorunluluk, buna karşın kültür dünyasında ÖZGÜRLÜKTÜR!..

KÜLTÜR FELSEFESİ

HEGEL- GEİST

Kendisini kültür dünyasında, diyalektiğin üçlü hareketi gereğince,

Subjektif Geist; ÖZNEL RUH.

Objektif Geist; NESNEL RUH.

Mutlak Geist; MUTLAK RUH olarak açar.

Buna göre; Subjektif Geist en alt düzeyden, en üst düzeye kadar insan ruhunu meydana getirir.

Geist; Kendisine yönelmiş özgür bir varlıktır. Kendisini bilip tanıyan bağımsız bir gerçeklik haline getirmek için, doğadan yavaş yavaş sıyrılır. O henüz gelişmemiş ruh halindedir. Ve bu haliyle antropolojinin araştırma ve inceleme konusudur.

Hegel- Ruhun henüz doğadan tümüyle sıyrılmadığı bu aşamada, ona karşılık gelen kavrayış biçimi duyumdur.

RUH; Daha sonraki aşamada "DUYGU" ya da hissetmeye geçer.

HİSSETMENİN EN GELİŞMİŞ VE TAMAMLANMIŞ ŞEKLİ; "KENDİNİ HİSSETMEDİR!"

Ve bu bilince giden bir ara basamaktır.

BİLİNÇ; Böylelikle, "DUYUM-ALGI ve ANLAYIŞ" aşamalarından geçerek;

KENDİNİ ÖZGÜR BİR BEN, "RUH-ZİHİN" olarak tanır.

O bundan sonra başka benleri de tanır. Ve kabul eder.

Böylelikle, Geist; kendisini NESNEL RUH olarak gerçekleştirir. Ve ortaya, AHLAKLILIK ve DEVLET çıkar.

Bu durum; Ben'in kendi içinde kalmaktan kurtularak, genel kurallara ve "ÖZNELLİKTEN-NESNELLİĞE" yükselmesi demektir.

"BÖYLECE, HERKES İÇİN GEÇERLİ OLAN; HERKESİ KAVRAYAN NESNEL RUH ORTAYA ÇIKMIŞ OLUR!"

- Tarih dediğimiz şey?..

Hegel- Halklarda beliren ruhun gelişmesinden başka bir şey değildir. Tarihin belli bir anında, belli bir halk, ruhun gelişmesini üzerine alır.

Hegel- RUHUN, HUKUK-DEVLET-AHLAK ve TARİH alanındaki bu nesnelleşmesi boyunca kendine dönmesi, kendisini tanıması, mutlak ruhun bilincinine varması söz konusudur.

- ...

Hegel- ÖZNEL İSTEKLERİN, TUTKULARIN VE EĞİLİMLERİN, alanında, HERKES İÇİN GEÇERLİ NESNEL İLKELERİ ORTAYA KOYAR.

Onları, hukuk-ahlak-devlet şeklinde kabul eden Ruh, bütün koşullardan sıyrılarak kendini tanımaya, kendi özünü terketmeye başlar.

Böylelikle; mutlak ruh haline gelir. Mutlak ruh da üç adımlı bir hareketle gerçekleşir.

Onun Birinci Aşaması; SANAT-TEZ!

İkinci Aşaması ise; DİN-ANTİTEZ!

Üçüncü Aşaması; FELSEFEDİR-SENTEZ!

- ...

Hegel- Felsefe, hem **sanat**ın hem de **din**in aşılması ve onların içlerinde taşıdıkları hakikatin daha üst bir düzeyde kavranmasıdır.

Felsefe, Geist'i, mutlak varlık olarak kavrar ve onu hem maddi olmayan bir düşünce, hem de elde tutulup gözle görülebilen bütün varlıkların birliği olarak kavrar.

ROMANTİK FELSEFE

Hegel- Romantizm yalnıza bir sanatsal üslup, bir dizi toplumsal ya da ekonomik alt-üst oluşlar değil, bir düşünce biçiminde oluşturmuştur.

Kant- Romantik felsefe, benim metafiziğimden kaynaklanır.

NUMEN; Akılla kavranan şey.

FENOMEN; Olgu-görüngü arasındaki ayrım...

DİNG AN SİCH; Bilinen özden, bilinçten bağımsız olarak, kendi başına olan bilinemez olduğunu ortaya koymuştur.

Çünkü, insanın aklı, doğaştan gelen yetileri zaman-mekan sezisi, nedensellik, gerçeklik, sayesinde doğanın yasa koruyucusundan başka bir şey değildir.

Dünyanın bağıntılı bir tasarımının yapılması olanağı, dünya'nın insan zihnine yansıdığı gibi bir dünya değil, olduğu gibi bir dünya olduğu gerçeğini ortadan kaldırmaz.

Hegel- İnsanın büyüklüğünün ölçüsü işte buradadır.

"İNSAN, BİLGİSİNİ ÖRGÜTLEYEREK DÜNYAYI KURAR." AMA, DÜNYANIN İDEAL VE GİZEMLİ NİTELİĞİNİN KANITIDIR BU. Romantik ideoloji kendi soyutlamasının rasyonel kanıtı ilk olarak "KANT"ta bulduğu için bir akıldışı ideolojidir.

Hegel- Yaşam bunalımı bundan dolayı bir kuramsal tutarsızlık kazanabilir. Bu nedenle KANT, Ahlakı ele alırken aynı bakış açısını benimser.

"Bizzat, insan varlığının dışında, hiçbir şey özgür insanın seçimi hakkında , karar veremez. Hiçbir dış ya da iç yasa yönetmemelidir insanı, Kant, belirsiz değerleri, devrişimci düşüncelere bir kuramsal kanıtlama getiren ilk filozoftur.

Kant- Bu öteki dünyayı ve aşkınlığı önemseyip iradeciliği ve dünyacılığı, metafizik yüceltilmesi, devrimci bir çağ tam anlamıyla uygundur.

Fichte- Doğayla, insanın ancak onun üzerinde etki yaptığı, onunla kendini gerçekleştirdiği oranda, bütün eylem ideolojilerine doğrudan yol açar.

18. yüzyıl filozoflarının umudunu özetler.

Hegel- Buna koşut yaklaşımlar...

Goethe...

Schelling...

Hülderlinj...

Birbirlerine benzer şekilde, doğayı bir tarihsel bakış açısı içinde incelemeye götürmüştür.

"EVRENİN İÇİNDE BİR DRAM OYNANMAKTADIR." "BİRLİK"TE BİR UYUŞMAZLIK VARDIR. AMA BU UYUŞMAZLIK YAŞAMIN İLKESİ VE UMUDUN KAYNAĞIDIR. "BEN"E ULAŞMAK İÇİN DOĞADAN YOLA ÇIKMAK GEREKİR. ÇÜNKÜ; HERŞEY SÜREKLİ EVRİM HALİNDEDİR.

Hegel- Bu evrim ancak bir savaşımın, doğa ile çeşitliliğin ve gelişimin kaynağı olan hayat arasındaki savaşımın uyumudur.

Eğer, canlı varlık doğanın saldırısına karşı duyarsız olsaydı sonuç ölüm olurdu: ÇÜNKÜ, SAVAŞIM VE DEVİNİM, HAYATIN BİZZAT ÖZÜDÜRLER.

BİLGİ-İNANÇ VE İSTENÇ(İRADE) BİRLİĞİ İNSANIN YÜCE AMACI OLMALIDIR.

ÖZNE İLE NESNE ARASINDAKİ İLİŞKİ.

KANT- FİCHTE ile, yavaş yavaş geliştirdiğimiz bu idealist bireyciliğe...Hegel, sayesinde kuramsal bir kılık verdik...

Hegel- Bir tarih, tarihsel çelişkiler ve çözümlemeler filozofudurlar. Ve bu özellikleriyle bütün alanlarda tarihsel özlü bir hareketin yetkin kuramcı sıdırlar.

- ...

Hegel- Eğer romantizm; ilerleme görecelik ve devim ise, kuramsal kanıtını, ancak diyalektikte bulabilir. Dünyanın gerçekliği onun tarihindedir. Ve bu tarih, süreklilik özelliğine sahiptir.

Tin; akılcı ve akıldışının zorunlu ile ilenekselin anlam ile anlamsızlığın değişik oranlarda birbirine karıştıran tarihtir. Öğretisinin çağıyla ne derece uyum halinde olduğunu ve örneğinin Marx'ınki gibi eleştirel bir zeka için romantik düşüncenin bütün tutku ve gizeminin ne derece simgelediğini anlamak istiyorsak...

Marx- Felsefenin idealizmini ve tarihselliğini ortaya çıkarmak yeterlidir.

Hegel- Romantizmin en ünlü niteliği olan çağ bunalı dizgeli bir felsefi açıklamasını Schopenhaver'de bulur.

Schopenhaur- Hiç kuşkusuz romantizmin temelinde bulunan aşırılığın en tipik örneğidir.

"FİLOZOFUN AHLAKI, ÖZGÜRLEŞMEYE DE YÖNELİR."

"ÇÜNKÜ; YAŞAM: ÇABA VE ACIDIR." "GERÇEK MUTLULUK, BİREYSEL YAŞAMA BAĞLANMAKTIR!"

"Yaşamak istenci ise, temel bencilliktir!"

"Yalnızca; ÖLÜM-İNTİHAR-MERHAMET ve BAŞKALDIRI" tutarlı ve yararlı davranışlardır.

DÜŞ VE ROMANTİK RUH

Hegel- Alman romantizmi, zihnin yasalarını izlemekten daha başka şey istememiştir.

"SANATIN DÜŞ" aracılığıyla ele geçireceği büyülü bir evrenin varlığını ortaya atmıştır. Duyular dünyasının gerisinde, sezinlenen bir ruh dünyasına başvurulur.

Böylece romantizm öteki dünyaya doğru kaçışa dönüşür, gerçeklik yok olur.

Herkeste iki dünyaya ait olma duygusu vardır. Görünen DIŞ DÜNYA, ruhun ve düşün dünyası olan İÇ DÜNYA...

Sıkı Felsefeci: Nermi UYGUR

Kirve KALENDER

"Bir şekilde doğar,
bin şekilde ölürüz." 1

Montaigne'in, "En az bilinen şeylere en çok inanılır" ve William Osler'ın, "Cehalet ne kadar büyükse, dogmatizm de o kadar büyüktür," sözleriyle betimlenmesi mümkün olan verili koordinatlarda günlük hayatın gittikçe hızlanan ve yabancılaştıran çarkında, silikleşen, belirsizleştirilen kavramları, değerleri sorgulayan Nermi Uygur, ***'Çelikçomak'*** adlı denemesinde, *"Oyundan bilge bir yetiştirici bulunamaz. Hak ve sorumluluğu oynarken öğrenir çocuk"* dedikten sonra günümüz dünyasına seslenir gibi: *"Bırakın oynasın çocuklar. Onlar oynamıyorsa biz utanalım. Bombalı uçaklarla, toplu tüfekli tanklarla birbirimizin üstüne çullanıyoruz sık sık; bir azınlık zıkkımlanacak diye yüz milyonlarca insanı açlıktan inletiyoruz. Çocukları düşünen yok gürültü patırtı arasında. Onların oynayamaması umurunda değil kimsenin. Çok geçmez ama, çocuk olmadan büyüyenler hınçla, kinle, oyunsuz bir yetişimin baskılı tepkisiyle el atacaklar pek çok şeye. Gelecekteki korkunçluklar, bugün oyun olanaklarından yoksun kıldığımız çocukların eylemi..."*

O, felsefenin özünü sorgulamanın oluşturduğu gerçeğini düşünce yaşamımızda sürekli vurgulamış olan felsefecilerdendir. Şöyle der ***'Felsefenin Çağrısı'*** nda: *"Bir felsefe sorusunda, daha bir soru olarak, olmuş bitmiş bir durum vardır. Yanıtsız bile kalsa -belki de tam bir yanıtı gerektirmediğinden- daha soru olarak yeterince bir başarı ortaya koyar. Bu soru ile birlikte insan yeni bir yöne bakmaya başlamıştır (...) Filozof soru tutkunudur. Seve seve, bir ödevi yerine getirmenin verdiği bir tatla sorar - bol bol sorar. (Acaba filozofun yanıtları soruları mıdır?) Filozofun öbür adı 'sorucu' olmalı..."*

Sıkı felsefeciydi; hem de *"filozof"* olarak anılmayı hak eden türden...

Gerçekten de Süreyya Berfe'nin dediği üzere: *"Neden çekiniyoruz? Nusret Hızır ile Nermi Uygur'un filozof sayılmaları için ne gerekiyor? Adlarının yabancı olması mı?"* [2]

* * *

5 Ocak 1925'te doğan Nermi Uygur, 1936'da Büyükada İlkokulu'nu; 1944'te de Galatasaray Lisesi Latince Bölümünü bitirdi; aynı yıl girdiği İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nden 1948'de mezun oldu.

1950 yılında aynı bölüme asistan olarak atandı. **Heinz Heimsoeth**'ün yönetiminde hazırladığı ***"Wilhelm Dilthey'a göre Konuca Temellenmesi Bakımından Manevi Bilimler Öbeğinin Meydana Getirdiği Bilim Bağlamı"*** konulu tezle 1952 yılında Felsefe Doktoru unvanını aldı.

1952-1954 yılları arasında yurtdışına giderek Almanya ve Fransa'daki görüngübilim arşivlerinde incelemelerde bulundu. ***"Edmund Husserl'de Başkasının Ben'i Sorunu"*** çalışmasıyla 1954'te İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nde Doçent oldu.

1959 yılında aynı yapıtıyla Türk Dil Kurumu Bilim Ödülü'nü kazanacaktı.

1964'te profesörlük unvanını kazandı.

1979-1981 akademik yıllarında da Wuppertal Üniversitesi'nde konuk profesör olarak dil, kültür ve bilim felsefesine ilişkin ders ve seminerler verdi. Türkiye, Almanya ve İtalya'da tartışmalı konferanslar verdi.

1981-1990 yılları arasında Felsefe Tarihi Anabilim Dalı Başkanlığı yaptı. Prof. Dr. Nermi Uygur aldığı burslarla birçok kez yurtdışına gitme olanağını buldu. 1954'te Brüksel, 1958'de Venedik, 1968'de Viyana ve 1978'te de Düsseldorf'ta düzenlenen Uluslararası Felsefe Kongrelerine etkin üye olarak katıldı.

Verdiği ders, konferans ve seminerlerde dil, kültür ve eğitim konularını her zaman ön plana aldı, philosophia perennis'i hep bu yönlerden değerlendirmeye çalıştı.

1992 yılı Ocak ayında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nden emekli oldu.

YAPITLARI: TÜRKÇE KİTAPLAR

Edmund Hüsserle'de Başkasının Ben'i Sorunu (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1958, 2. bas. 1972. Yapıt 1959 yılında Türk Dil Kurumu Bilim Ödülü'nü kazanmıştır); **Dilin Gücü** (Kitap Yayınları, İstanbul 1962, 1984, 3. bas. Ara Yayıncılık 1989, Kabalcı Yayınevi 1994); **Felsefenin Çağrısı** (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1962, 1977, 3. bas. Remzi Yayınevi, 1984); **Dünya Görüşü** (Elif Kitabevi, İstanbul 1963); **İnsan Açısından Edebiyat** (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1969, 1977, 3. bas. Remzi Yayınevi, 1985); **Güneşle** (Kitap Yayınları, İstanbul 1969, 2. bas. Ara Yayıncılık, 1989); **Türk Felsefesinin Boyutları** (Gerçek Yayınları, İstanbul 1974, 2. bas. 1988); **Kuram-Eylem Bağlamı, Çözümleyici Bir**

Felsefe Denemesi (İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1975); **Dil Yönünden Fizik Felsefesi** (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1979, 2. bas. Remzi Yayınevi, 1985); **Yaşama Felsefesi** (Çağdaş Yayınları, İstanbul 1981, 1984, 3. bas. Ara Yayıncılık 1989, 4. bas. Kabalcı Yayınevi, 1993); **Kültür Kuramı** (Remzi Yayınevi, İstanbul 1984); **Bunalımdan Yaşama Kültürü, Deneme** (Ara Yayıncılık, İstanbul, 1989); **Çağdaş Ortamda Teknik** (Ara Yayıncılık, İstanbul, 1989); **İçi Dışıyla Batının Kültür Dünyası, Bir Deneme, Bir Tutam Deyiş** (Ara Yayıncılık, İstanbul 1995); **Tadı Damağımda** (Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1995).

TÜRKÇE YAZILAR:

"Atom, Seele, Monade" (Felsefe Arkivi, sayı 12, İstanbul 1961); *"Felsefe Dünyasından"* (Felsefe Arkivi, sayı 13, İstanbul 1962); *"Deney"* (Felsefe Arkivi, sayı 13, İstanbul 1962); *"Eğretileme (Metafor) Problemi"* (Felsefe Arkivi, sayı 13, 1962); *"Bertrand Russell'ın Felsefedeki Gelişmesi"* (Felsefe Arkivi, sayı 13, İstanbul 1962); *"Felsefe Dünyasından"* (Felsefe Arkivi, sayı 14, İstanbul 1963); *"J. L. Austin ve Algı"* (Felsefe Arkivi, sayı 14, İstanbul 1963); *"Fizik Yazılarında Bellibaşlı Öğeler ve Bağlamlar"* (Çağdaş Fizik, Mayıs 1978); *"Nasıl Şey Bu Benim Yazarlığım?"* (Nesin Vakfı Yıllığı, İstanbul 1985); *"Önsöz"* (Betül Çotuksöken'in *"Petrus Abelardus'un Ahlâk Anlayışı"* -Doktora Tezi- içinde, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1988); *"Çeviri Serüveninden Kesitler"* (Metis Çeviri, sayı 7, İstanbul 1989).

YURTDIŞINDA YAYIMLANAN YAZILAR (YABANCI DİLDE):

"Die Phånomenologie Husserls und die 'Gemeinschaft,'" (Kant-Studien, cilt 50, sayı 4, Köln 1958-59); "What is a Philosophical Question?" (Mind, cilt 73, sayı 289, Edinburg 1964); "Das Problem der Ergründung in der Philosophie" (Zeitschrift für Philosophische Forschung, cilt 18, sayı 2, Mannesheim/Glan, 1964); "La MÈtaphysique du point de vue du prophane" (Aut Aut, sayı 83, Milano 1964); "Rheinland Sehnsucht" (Neues Rheinland, Köln, Haziran 1970); "Vieldimensionalitaet der wissenschaflichen Begründbarkeit der moralischen Normen" (16. Internationaler Kongress für Philosophie, Düsseldorf 1978); "Philosophie der Türkischen Sprache, Transkulturelle Betrachtungen" (Diskussionsbeitråge der Universitåt, Wuppertal, 1980); "Transkulturelle Betrachtungen über die Menschlich-Gesellschaftliche Eigenschaften der Türkischen Sprache" (Aufwachsen im fremden Land: Probleme und Persrektive der Auslånderpådogogik içinde, von Jörg Ruhloff-Hrsg-, Peter Lang Verlag, Bern 1982); "Sprache Kultur und Erziehung: Eine Besinnung über die gegenwaertige Multikulturalitaet im Westeuropa" (5 Bildung und Erziehung: Education and the Diversity of Cultures, 2-11 birleşik cilt, ed. von Wolfgang Mitter und James Smith, Almanya, Böhlau Verlag, Köln, Avusturya, Viyana); (Türkçe) "Senin Yerinde Olsam" (Advanced Turkish Reader, Texts from the Social Sciences and Related Fields, ed. Andreas Tietze, ABD, Indiana University, Bloomington, USA, 1973).

ÇEVİRİ ÇALIŞMALARI:

"Sanat Eserlerinin Açıklanması" W. Worringer (Felsefe Arkivi, II/1, İstanbul 1947); Tarihte Gelişme ve Krizler, E. Rothacker (Kitap beş bölümden oluşmaktadır, üçünün çevirisi Nermi Uygur'a aittir), (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1955); Ahlâk Denen Bilmece, H. Heimsoeth, (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1957, 1978).

* * *

Yusuf Çotuksöken'in, *"Türkiye felsefesi ve deneme yazını ustası,"* [3] diye betimlediği *"Nermi Uygur'un yazılarında bilgi o denli berraklaşmıştır ki, Kant'la Yunus Emre'ye, Nâzım Hikmet'le Cervantes'e nasıl bu denli eşit uzaklıkta ve eşit yakınlıkta olabildiğine şaşmamak elde değildir. Bütün düşünce kitapları, bütün edebiyat yapıtlarıyla aynı aşkla hercümerç olmuştur çünkü.*

Felsefe etkinliğini insan hayatına dönük bir eylem olarak düşündü hep ve bu doğrultuda düşünüp yazdı. Bu yüzden yazılarını, herkese seslenen geniş görüşlülük ve geniş yüreklilik kuşatırdı..." [4]

Bozkurt Güvenç'in, *"Kitaplarında dipnot vermeyen, seminerlerinde ünlü kişi ve kitaplardan söz etmeyen arkadaşım, ev-aile sohbetlerinde birden fırlar, duvardan duvara, tabandan tavana uzanan raflarda aradığı kitabı, mektubu, ayrı basımı, belgeyi bulur; ilişkiyi kurar ya da tazelerken acı tatlı anılarını sanki yeniden yaşar, yaşatırdı. Başarıları kadar yenilgilerini, doğru bildikleri yanında yanlışlarını açıklamaktan çekinmez; pişmanlık duymazdı. Hayatı, yaşantılarıyla öğrenmişti,"* [5] anılarıyla resmettiği *"Nermi Uygur, elinde olanla olmayanı, önemliyle önemsizi hep ayırt etmeye çalıştı. En sevdiği deyimlerden biriyle, hep 'ayık' yaşamayı amaçladı; bildiğini öğrencilerine aktarmayı görev bildi."* [6]

Nermi Uygur belki de en iyi - Zhou Xun'un- *"Kapsamlı şekilde bilerek çalışan kişi, ciddi şekilde soru soran kişi, duyduğu şey üzerine dikkatli şekilde düşünen kişi, iyiliği kazanan kişidir,"* [7] sözleriyle betimlenebilir.

* * *

Zeynep Oral'ın hakkında, *"Yazmakla okumak arasındaki ilişkide yol yordam gösterirken bizlere, edebiyatı sevmenin yaşamı sevmekten farklı olmadığını gösterdi,"* [8] dediği O, bakın ne derdi?

"Edebiyat karın doyurmaz diyenler, insan -kültür gerçekliğini bozuyorlar. (...) Bu deyim, edebiyattan anlamayanların önyargısı durumunda; diledikleri gibi kullanamadıkları için belli bir edebiyata, belli bir edebiyat ürününe düşman kesilenlerin bir propaganda tekerlemesi durumunda.

Vazgeçilmez bir eğiticidir edebiyat, insan da eğitimle insan olduğuna göre, pek çok eksik kalır edebiyatsız. (...) Nedense unutulan ya da önemli değilmiş gibi geçiştirilen bir katkı sağlar edebiyat insan-varoluşuna: insana özgü bir duygu dünyasının kurulup gelişmesinde büyük payı vardır edebiyat ürünlerinin.

İnsanı kendine öğretir bu bakımdan edebiyat. Ben neyim? Kimim ben? Nasıl bir şeyim ben? Çeşidinden sormadan edemeyeceğimiz soruları en iyi aydınlatan, hiç olmazsa aydınlatabilecek ipuçları veren bir etkenlik alanıdır edebiyat. (...) Aracısız kendini tanıyamaz hiç kimse. Her insan-teki öylesine yapışıktır ki kendisine, ancak edebiyat ustalarının, bildik bilmedik duygu yaşantılarını girdi çıktısıyla dile sergilemesi üzerine öz kimliğini kavramaya başlar insan. (...)

İnsanı insana yaklaştırır edebiyat. (...) 'Kötü' insandan da söz etse, insanı insana tanıtır; insanı ülküleştirerek de açıklasa, insan varoluşunun nasıllığına aydınlık getirir edebiyat. Okuyucunun anlayış ve duygudaşlıkla kendi tekbenine özgü çevreyi aşmasına, insan olanaklarının çeşitliliğine ilişkin bir bilinç elde etmesine yol açar edebiyat. Böylece edebiyatın, en azından, bir hoşgörü aşıladığı söylenebilir.

Hoşgörüyle yetinmez ama insan aslında gönülden sevilmeyene akıl gerçeklerinin zoruyla katlanmaktır hoşgörü. Güzel şeydir bu, -en güzel şey değildir gene de- istemeye istemeye katlanmak dizginlese, geciktirse de çatışmayı, hoşgörünün baskısından sıyıran karşı-gerçekler arar bulur bilinçaltı, bulur da ergeç. Hoşgörüden de üstün bir şeydir başkalarını sevmek, anlayışla, saygıyla, duygudaşlıkla. Bunu da en iyi gerçekleştiren edebiyattır. En küçük yaşama çevrelerinden tutun da en geniş ulus ve devlet ilişkilerine dek güvenilir bir insan birleştiricisidir edebiyat. Edebiyatça içli dışlı olduğunuz bir ülkeye düşman kesilebilir misiniz?

Yeryüzünden düşmanlığın kalkmasını isteyen, kalkmayacağını bilse de azalmasına yardım etmek isteyen, edebiyatın gelişip yayılmasını engellememelidir. (...) Düşmanlık körükleyen yapıtlar n'oluyor peki diyeceksiniz? Edebiyat mı bunlar, sözlü-yazılı sanat başarısı mı, sanmıyorum. (...) Kestirmeden bir kanıtla yetineceğim burada: insanların arasına düşmanlık salan, ya da düşmanlık artıran klasik bir yapıt, yani zaman değişikliklerine oldukça sağlam karşı koymuş bir yapıt tanımıyorum ben.

Korkmamalı edebiyattan. Belli bir inanışı veriyor ya da benimsemiyor diye yazarı susturmaya kalkışmamalı. Yazarsız topluluk olmaz. Halkı gevşetmesinden çekindiği için bazı ozanları (boynunu bir çiçek demetiyle bezedikten sonra) Devlet'inden süren Platon, Homeros'suz, Hesiodos'suz edemiyor gene de.

Gerçekte insana özgü birlikte-yaşam biçiminin, insana en çok yakışan yaşama - dünyasının gerekli yapıcılarından biridir edebiyat..."[9]

* * *

Gelin O'na dair yazdıklarımızı; O'nun dizeleriyle noktalayalım:

"Çiçek çiçek, renkli, ağır, acımsı,
kokulu, donuk, sertçe, hafif, yumuşacık,
deremsi, serin, karmaşık, yanardağ,
göksel, topraklı, delidolu, sence, bence,
katı, dalsı, olgunca, yemiş yemiş
deneme salkımları:
Canın çekmiyorsa, uzanma.
Canın çekince de, dal istediğin yerden.
Dilediğin gibi özümse, canın çektiği süre,
bırak gitsin, canın çekmeyince.
Gene de kendin için en uygunu
herkesten iyi kendin bilirsin." [10]

Dipnotlar:

1) Sırp Atasözü.

2) Süreyya Berfe, "Bir Felsefe Sorusu Nedir?", Kızılcık Dergisi, No:24, Mayıs Haziran 2005, s.85.

3) "Felsefemizin Oluşumundaki Emeği Önemli", Cumhuriyet, 22 Şubat 2005, s.15.

4) Turgay Fişekçi, "Nermi Uygur'un Bıraktığı Tat", Cumhuriyet, 2 Mart 2005, s.14.

5) Bozkurt Güvenç, "Arkadaşım Mermi", Cumhuriyet, 11 Mart 2005, s.2.

6) Betül Çotuksöken, "Hep 'Ayık' Yaşamak İstedi", Radikal, 23 Şubat 2005, s.11.

7) Zhou Xun, Konfüçyüs Bilgeliği, Çev: Nilüfer Uluç, Dharma Yay., 2005.

8) Zeynep Oral, "Ben Böyle Aşk Görmedim?", Cumhuriyet, 27 Şubat 2005, s.15.

9) Nermi Uygur, aktaran: Remziye Arslan, "Edebiyat Karın Doyurur", Ülkede Özgür Gündem, 24 Mayıs 2005, s.4.

10) Nermi Uygur, Salkımlar, s.7.

Brecht ve Tiyatrosu

Ertan MELSİM

"Yarınlar yorgun ve bezgin kimselere değil, rahatını terk edebilen gayretli insanlara aittir." [1]

"Mücadele eden yenilgiye uğrayabilir, mücadele etmeyen zaten yenilmiştir," diyerek, eklerdi: *"Bugün dünle beslenerek yarına varır..."*

Evet, evet; *"Sanatın yeni görevi, toplumsal yaşamları konusunda insanların kapılmış oldukları önyargıları ortadan kaldırmaktır,"* [2] diyen O, **Bertolt Brecht**'ti...

* * *

Brecht, Almanya'nın taşra kentlerinden Augsburg'ta doğar. Orta öğrenimini Almanya'nın savaşa hazırlandığı yıllarda tamamlar. İlk edebi girişimi lisede Alman milliyetçiliğini küçük düşüren bir denemesidir ve karşılığı bir kınama cezasıdır.

Lise yıllarında anarşist şiirler yazar ve kentin radikal dergilerinde yayınlanır. 1917'de Münih'te tıp fakültesine kaydolur. Savaş sırasında cephe gerisindedir. Bu sırada edebiyatla ilgilenmeye devam eder.

Brecht'in ilk oyunu **"Baal"** (1918) şiirsel bir oyundur. Doğal iç güdülere ve anarşik bir cinselliğe övgü niteliği taşır.

1922 yılında ikinci oyunu **"Gece Çalan Davullar"**ını yazar. Bu klasik oyun tekniğine çok aykırı düşmeyen bir oyundur. Bu oyundan sonra Brecht, faşizmin siyasal bir ikna aracı olarak duyusal kışkırtmaya yöneldiği dönemde, sanatın bunun tersini yapması gerektiğini söyleyerek; duru, zihni kışkırtan bir oyun tekniği arayışına koyulur.

1925'lerde *Politik Tiyatro* 'nun kurucusu **Piscator** ile ilişkileri gelişir. Kadrosunda dramaturg olarak çalışır. Sosyalizan bir kimliğe bürünür. **"Adam Adamdır"** (1926) adlı ilk Marksist oyununu kaleme alır.

Brecht'in Piscator Tiyatrosu ile en ciddi deneyimi, sonrasında yol ayrılıklarının gerçekleştiği **"Aslan Asker Şvayk"** (1927) prodüksiyonudur. Bu oyun sonrasında Brecht, *"Tiyatro, edindiği teknik olanaklarla, ya bütün artistik amaçlardan kendisini arındıracak ve politikanın hizmetine girecektir, ya da kendisini yaşadığı çağın toplumsal sorunlarını derinlemesine tartışmaktan alıkoyacak ve bütünüyle artistik amaçlara yönelecektir,"* der...

Bu teknikle yazılmış iki oyun **"Üç Kuruşluk Opera"** (1928) ve **"Mahagonny Kenti'nin Yükselişi ve Düşüşü Operası"** (1930)'dır. Brecht bu iki oyunu **"Yabancılaştırma Tekniği"** ile yazılmış ve sergilenmiş ilk oyunları olarak tanıtır ve *"Epik Tiyatro"* kavramını geliştirmeye koyulur.

1930'larda Brecht, faşizan eğilimlerin güçlendiği, insanların hayatına doğrudan etkide bulunduğu bir dönemde sanatsaldan çok politik olma kaygısının savunulması gerektiğini iddia eder. *"Estetik arayışları, politik bir tiyatronun önünü tıkamaktadır"*, öyleyse, *"estetik, tiyatrodan kapı dışarı edilecektir"*.

Liselerde, fabrikalarda, sendikalarda insanların oynayıp sergileyebilecekleri didaktik oyunlar yazar.

Brecht'in didaktisizmi ilk kez estetik bir form içinde kurgulamaya çalıştığı oyun, **"Mezbahaların Johannası"**dır. (1932). O döneme kadar yazdığı en uzun oyundur bu. Dramatik bir nitelik taşır. 1929 Chicago'sunda, yoksullarla yönetici kesimin mücadelesi konu edilir.

1932'de Brecht benzer bir oyun girişiminde daha bulunur: **"Ana"**. Bir **Gorki** uyarlamasıdır. Bir devrimci annesinin sınıf bilinci kazanmasını konu edinir. Annenin içindeki *'Johanna'* oyun boyunca dönüşür ve bir devrimci hâline gelir. Oyunun gösterimi yasaklanır. Çünkü, Naziler iktidardadır artık.

Nazi İktidarı ile birlikte Brecht'in ilk sürgün yılları başlar. Amerika'ya gidene kadar iki önemli denemede daha bulunur. Birincisi; *anti-faşist* oyunlar, ikincisi; *Aristotelian* bir oyun: **"Carrar Ananın Tüfekleri"** (1937).

Ancak 1936'da Danimarka'da sahnelenebilen **"Yuvarlak Kafalar, Sivri Kafalar"** Brecht'in ilk anti-faşist oyunudur.

1938'de yazılan **"Üçüncü Reich'in Korku ve Sefaleti"** ise *propagandist* bir yön içerir; mizahın yerini politik saldırı alır.

1941'de tamamlayacağı, ama faşizm karşıtı oyunları arasında değerlendirilebilecek olan **"Arturo Ui'nin Engellenebilir Yükselişi"** ise bu oyunların en niteliklisidir. *Dramatik* bir kurgu oluşturulur ve faşizan eğilimin yükselişi kaçınılmaz bir durum olarak değil, tarihsel olarak engellenebilir bir gelişim olarak gösterilir.

Brecht'in Avrupa'daki son yılları, epik bir tiyatronun olanaklarını çoğaltmaya yönelik çabalarla geçer. Epik tiyatronun sahnelemede geliştirilecek teknik yöntemlerin zenginleştirilmesi sorunu olduğu düşüncesinin dışına çıkar ve politik konjonktür ile doğrudan ilişkisi olmayan ama arayışlarının yolunu açan büyük oyunlarını yazmaya başlar. Bunların ilki, **"Galilei'nin Yaşamı"**dır (1938).

Epik Tiyatro artık sadece anlatan, ya da sergileyen tiyatro değildir. Epik Tiyatro'nun sorumluluğu epik insanın oluşumuna katkıdır. Öyle bir oyun sergilemeli ki, *"tiyatro yine tiyatro"* olsun, insanlar eğlenmeye gelsin, ama bu eğlence başlı başına bir öğrenme olsun. Mizaha başvurulduğunda, yabancılaştırma başlı başına bir eğlencedir. Çağın insanı da en çok bu eğlenceden yoksundur, tiyatroda estetik sorunu artık alternatif bir eğlence tarzının keşfedilmesidir. Böylece, yabancılaştırma yeniden tanımlanır: *"İnsanlara toplumsal ilişkilerin değişebilirliğini ima eden bir yaklaşımdır, oyunun yapısına nüfuz etmediğinde bütün çabalar boşunadır."*

Brecht, 1949'da Doğu Berlin'e yerleşir ve eşi Helena Weigel birlikte, sosyalist yönetimin finanse ettiği kendi tiyatrosunu açar: **Berliner Ensemble.** Açılış, **"Puntilla ve Matti"** ile gerçekleşir. Berliner Ensemble, sırasıyla **"Ana",** Shakespeare'dan **"Coriloanus"** (1951), **"Kafkas Tebeşir Dairesi", "Cesaret Ana"** oyunlarını sergiler ve turnelere çıkar.

14 Ağustos 1956'da, hem iki yeni oyun projesi hem de İngiltere turnesi için **Cesaret Ana** reprodüksiyonu üzerinde çalışırken, Brecht bir kalp krizi geçirir ve ölür.

Ancak geriye koca bir miras bırakır...

* * *

Bu miras hakkında akla ilk gelen ***"Epik Tiyatro"*** kavramı: Özdeşleşme yerine yabancılaştırma; duygu yerine akıl; büyüleyen yerine anlatan bir tiyatrodur... Ya da en kaba tanımı şöyledir: İnsanların toplu eylemlerinin -savaş, çıkar kavgaları, tarihsel olaylar, çağdaş sorunlar- örneklendirildiği ve tartışıldığı tiyatro...

Brecht'in *"yabancılaştırma"* kavramına getirdiği tanım şöyledir: *"Anlaşılması amaçlanan olgunun, alışıldık bildik olandan soyutlanarak, şaşırtıcı, beklenilmedik olana dönüştürülmesi."* Böylece seyirci oyunu izlediği bilincini yitirmeden sahnede gösterilenler üzerine düşünme olanağını bulur...

"Tiyatro (...) seyircilerin şaşkınlığa kapılmalarını sağlayabilmelidir. Bunu gerçekleştirmenin yolu ise alışılmışı yabancılaştıran bir tekniği uygulamaktır. Yeni yabancılaştırmaların tek görevi toplumsal açıdan etkilenebilir nitelikteki olguları bizim etki alanımızdan uzaklaştıran 'aşinalık' niteliğinden arındırmaktır. (...) Çünkü uzun süredir değişmemiş olan, sanki artık değişmezmiş gibi görünür." [3]

"Tiyatro, doğadaki ve toplumdaki süreçlere müdahale edebilir, dünyayı sadece olduğu gibi kabul etmeyip onu ustaca değiştirir," diyen B. Brecht, **"Emekçi Oyuncular Üzerine Birkaç Söz"** başlıklı yazısında şu saptamayı yapar: *"Emekçilerin küçük tiyatroları çağımızın insanları arasında var olan çarpık ilişkiler konusunda büyük ve yalın gerçekleri çokluk şaşırtıcı bir yoğunlukla gün ışığına çıkarır. Savaşlar nereden kaynaklanır? Kimler pişirip kotarıyor onları? Kimler çekiyorlar ceremesini? İnsanların insanlara reva gördüğü baskı ve zulümler ne gibi yıkımlara yol açıyor? Bir sürü insanın onca çabası ne oluyor, nereye gidiyor? Az sayıda insanın o keka yaşamının nereden geliyor suyu? Ne tür öğretilerin kimlere ne yararı, ne tür davranışların kimlere zararı dokunuyor? İşte bütün bunlar emekçilerin küçük, yoksul tiyatrolarında sergilenmektedir. Böyle söylerken yalnız oyunları değil, onları en iyi biçimde ve yoğun bir ilgiyle sahnede sergileyenleri de kastediyorum şüphesiz..."*

"Brecht epik tiyatroyu, 'dünyayı değiştirmek gerekir'*düşüncesini anlatmak amacıyla ortaya atmıştı..."* [4]

Althusser'in ifadesiyle Brecht'in oyunlarında *"hazır giysi yoktur." "Yalın sözcüklerle söylersek kahraman yok"* tur... [5]

"Brecht'in oyunlarının çoğunda sorun getirilir ama çözüm önerilmez..." [6]

* * *

Özetin özeti; **Bertolt Brecht;** 1898-1956 yılları arasında yaşamış, tiyatronun işlevini politize eden bir estetiğin, ***Epik Tiyatro*** 'nun kurucusu, oyun yazarı, yönetmen, şair ve en önemlisi komünisttir...

Hani; *"Hitler'den, o Badanacı'dan/ kurtulmak için kaçarken Amerika'ya,/ küçük teknemiz birden duruverdi./ Yatıp kaldı bir gün bir gece/ Luzen açıklarında, Çin Denizi'nde/ Kimisi, kuzeyden esen rüzgârdan, dedi./ Kimisi korktu Alman korsan gemilerinden/ Ama herkes, Almanlar olacağına/ Tayfun olsun, dedi, daha iyi..."* [7]

Ya da; *"Bir pilottu kardeşim./ Güzel bir günde emri geldi/ Hazır etti çantasını,/ güneye doğru koyuldu yola./ Bir fatihti kardeşim./ Yerimiz yoktu yaşamaya./ Topraklar ele geçirmekti/ öteden beri hayalimiz./ Kardeşimin fethettiği yer şimdi/ Guadararta dağlarında/ Boyu tam bir seksen/ derinliği elli..."* [8]

Veya; *"Akşam yeli eserken savaş alanında,/ düşman yenilmişti./ Telgraf telleri çınlaya titreye,/ iletti haberi uzaklara./*

Bir ucunda dünyanın,/ yükseliverdi bir acı uluma./ Çılgın bir çığlık koptu/ kızgın ağızlarda gök boşluğunda./ İlenmekten soldu binlerce dudak./ Binlerce dudak sıkıldı kudurmuş bir hınçla./

Öbür yanında dünyanın,/ bir sevinç çığlığı ağdı gökyüzüne,/ sarıldılar birbirlerine, tepindiler delirmiş gibi./ Ciğerler şişti, göğüsler kabardı./ Binlerce dudak mırıldandı eski duaları./ Kaskatı olmuş binlerce dindar el,/ kenetlendi o saat birbirine./

Gece yarısına doğru,/ telgraf telleri hâlâ sayıyordu,/ savaş alanındaki ölüleri./

Sonra, dost düşman bütün insanlar birden sustu./

Yalnız analar ağladı,/ dünyanın iki ucunda," [9] diyendi...

Ve ille de anti-faşistti; anti-militaristti; militandı; aykırıydı; sürgündü; komünistti...

Dipnotlar:

1) Çiçero.

2) **B. Brecht, Hurda Alımı,** çev: Yaşar İlksavaş, Günebakan Yay., 1977, s.202-203.

3) **B. Brecht, Sosyalist Gerçekçilik ve Toplum,** çev: Ahmet Cemal-Kayahan Güven, Altın Kitaplar Yay., 1980, s.132-133.

4) Okan İrketi, *"Bir Burjuva Sanatçısı: Bertolt Brecht"*, Yansıma Dergisi, No:2, Mayıs-Ağustos 2005, s.17.

5) L. Althusser, **Sanat Üzerine Yazılar,** çev: Alp Tümertekin, İthaki Yay., 2004, s.94.

6) Marianne Kesting, **Tarihte ve Çağımızda Epik Tiyatro,** çev: Yılmaz Onay, Adam Yay, 1985, s.73.

7) Bertolt Brecht, **"Tayfun".**

8) Bertolt Brecht, **"Kardeşim Bir Pilottu".**

9) Bertolt Brecht, **Yeni Destan,** çeviri: A. Kadir-A. Bezirci, Say Yayınları, 1972.

DİRENİŞ

Bedelini kanla ödedik, ezildik
Gelecektekiler rahatlasın diye
Polis copu, jandarma dipçiği dinlemedik
Yarınlarımız mutlus olsun diye

Alanlara yüzbinleri doldurduk
Biz varız, hep var olacağız diye
Susuz kaldık, aç bırakıldık
Aman vermedik, yaşayacağız diye

İşkence haneleri direnişle atlattık
Ser verilir sır verilmez diye
Mahpuslarda açlık grevleri yaşadık
İnadına yaşamak budur diye

Çıktık zindanlardan, yine varız dedik
Kaldığımız yerin devamındayız diye
Halk arasında on binlerce nefer yetiştirdik
Elbet bir gün vatanımız kurtulur diye.

Suphi ORAK

Türk Tarihinin Eleştirel Bir Tahlili

Bayram KAYA

Türk Kimliği ve Özelliği

Türk Halk Gerçekliği 'ni ifade eden kültür ve arkeolojik izler 3-4 bin yıl geriye, orta barbarlık aşamasına kadar sürülebilmektedir. Bu çağlarda Ural-Altay-Sayan Dağları çeperinden Maveraünnehir'e inen 'Türkler' birçok kavim ile kaynaşmıştır.

Tarihte ilk 'Türk' kavramı Araplar tarafından kullanılıyor. Daha sonra Türk adı **Orhun Yazıtları**'na 'türük' olarak yazılıyor. Bunun anlamı 'teba' demek. Çin kaynaklarında Türk sözcüğü tu-jue (miğfer) olarak geçiyor. Haçlılar ise Turchia derlermiş. Kısacası Türük-Türk-Turchia-Türkiye deyişi Batı ve Arap icadı bir sözcük olarak Türk'ün isim babalığını gerçekleştiriyor.

Osmanlı ise, Türk adını önce göçebe Türkmen (Kızılbaş) için, daha sonraları kaba saba konuşan Anadolu köylüsü için kullandı. Osmanlı efendisine Türk demek küfür sayılırdı. Türklerin anlama ve algılama yeteneğinden yoksun Etrak-i bi idrak (idraksiz Türk) olduğu söylenirdi. Zira ne Osmanlı ne de Selçukiler Türk adını almadı, bu temelde bir işlev görmediler.

Araplar, Türk derken Müslümanlığı kabul etmiş Türkçe konuşan halkı mı kastediyorlardı? İslam'ı kabul emiş olanla etmemiş olana aynı anda Türk diyorlar mıydı? Zira Oğuz halkı da Türk ismini benimsemiyordu. **Anadolu Yörükleri** bugün bile Türk adını kullanmıyorlar. Öyleki, *'Türk'ün eşek bağladığı ağacı bile kes"* babında deyişler üretmişler. Kuşkusuz bu çelişkiler tarihsel yaşanmışlıklarla ilgili. Sözgelimi Göktürkler'in Oğuz katliamlarıyla vs.

Türk Mitolojileri içinde yer alan **Şu Söylencesi**'ne göre, **Büyük İskender**'in Orta Asya istilası (İ.Ö.4.yy.) sırasında hükümdar **Şu** geri çekilir. Herkes bulabildiği binekle yola koyulur. Ancak 22 yoksul kişi binek bulamadığı için kalır; yanlarına durumdan kaygılanmayan iki kişi daha gelir. Gelenlere 'Kalaç-Halaç'(eğleşin,Yunanlılar geçici, biz kalıcıyız) derler. Mitoloji'de, **Oğuz** ve **Halaç** bu 24 kabileden oluşur. İskender gelir, bunları uzun lüle lüle saçlı görünce onlara 'Oğuz Oğuz' der. Tarih içinde Halaç, isyancı özelliğinden dolayı, daima göçertmelere uğramış, kırılmıştır. Günümüz Anadolu'sunda binlerce Halaç köyü var ama devlet bunların köy ve kültür isimlerini yasaklayıp değiştirdiği için Halaç kültürü azap verici bir yok oluşu yaşamakta. Önemli bir kültür dili olan Halaççça ise yalnızca İran'ın güneyinde konuşulan bir dil konumuna düştü.

Türk'ün özelliğini ise Göktürklerin yıkılış dönemi veziri Tonyukuk, Orhun Yazıtları'nda şöyle tanımlar: *"Su ve otlak peşindedirler. Avcılık yaparlar. Belli bir yerleri yoktur ve savaşçıdırlar. Kendilerini güçlü görünce ordularını yürütürler, güçsüz bulunca kaçarlar-gizlenirler."*

Toplumsal Mücadeleler

Bazı yazarların ilk Türk devleti gördüğü Hunlular, Avarların öncülüğünde, Göktürk, Oğuz, Halaç, Türgiş, Çiğil ve Basmıl gibi halk toplulukları tarafından yıkılmıştı. Göktürk birliği ise savaş ortaklığı temelinde on kabilenin öncülüğünde Avarların etki alanında onları yıkarak gelişmişti(562). Ancak, **Oğuz** ve **Türgiş** gibi köle statüsündeki kabilelerin baş kaldırısıyla Göktürk devleti yıkılır(630). **Oğuz** ve **Türgiş Yabgusu** kurulur. 682 yılında Kutluk-Göktürk devleti de yeniden kurulur. Fakat, soylular kaybettikleri köleleri ve servetlerini ele geçirince tarihin ender gördüğü kanlı bir sınıf savaşımı yaşandı. **Kapkan, İnan, Bilge** ve **Kültigin** devirlerinde kağanlık halk üzerinde zulüm makinesidir. *"Dizlilere diz çöktürülür, başlılara baş eğdirilir"*. **Vezir Tonyukuk, *Orhun Yazıtları*** 'nda şöyle yazar: **"İlteriş Kağan** *ile birlikte olunca doğuda Hıtaylar ve kuzeyde Oğuzlar çok öldü." "Kul kullu, cariye cariyeli oldu"*. Toplumsal huzursuzluk doruktadır. **Kağan Kapkan Oğuz**'un feda birliği **Bayırkular** tarafından öldürülür(716). **İnan**'ı ise üçlü troyka (**Bilge, Kültigin, Tonyukuk**) darbeyle kağanlıktan indirir. Darbe Kutluk-Göktürk devletinin sonunu hazırlar ve Uygur, Oğuz, Halaç, Türgiş gibi Aşyatik halkların genel baş kaldırısıyla tarihten silinir(745).

Oğuzlar, 9.yy'de Amuderya ve Siriderya ırmakları arasında (Maveraünnehir) göçebe yaşayan klanlardır. ***Dede Korkut Oğuznamesi*** 'nden anlaşıldığı kadarıyla Oğuz'un kandaş boy örgütlenmesi çok güçlü ama ucun ucun da olsa ilkel komünal hayat ve üretim biçiminden çıkmaktalar. Bir yanları uygar dünya, diğer yanları göçebe ve ilkel komünal hayat süren kavimlerle çevrili. Oğuz iki dünya arasında bir araformdur. **Oğuz**, içinden çıkan bir *"gizli silahlı kuvvet"* olan Selçuklu'yu meşru görmedi. Selçuklu ile kanlı toplumsal savaşlara girişti.

Malazgirt'te **Bizans** ile savaşan **Sultan Alparslan**, bundan kısa bir süre sonra emrinde Arap, Acem, Kürt ve Ermenilerden oluşan 500 bin kişilik bir orduyla Oğuz'un üssü Barzam (Afganistan) kalesini kuşatır. Kalede Oğuz ve Halaç katliamı yapar. Kale komutanı Halaçlı **Yabgu Yusuf**, karısını ve çocuklarını düşman eline geçmesin diye öldürür, yaralı olarak esir düşer. **Sultan**, onu işkence için kazıklara bağlatmak ister. **Alparslan**'a *"alçak"* diye bağırır. Alparslan, öfke içinde oku eline alır, **Yusuf**'u oklayıp öldüreceği sıra, Yusuf kendini tutanları enterne eder. Ele geçirdiği bir hançeri Alparslan'a saplayarak Sultanı öldürür(1071). İşte Türk tarihi bu tür katliamlar, direnişler ve trajedilerle dolu.

Alparslan, Horasan valisiyken bir darbeyle yönetimi ele geçirmiştir. Türkiye'de 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980 cuntalarının Alparslan'ı öve öve göğe çıkarmaları da bu cuntacı ortak özelliklerindendir. Yoksa Alparslan devri, Selçuklu halkının üzerinde kanlı bir baskı ve şiddet aygıtıdır; Selçuklu'yu yıkan etkiler bu dönemde artmıştır.

1150 yılında Büyük Selçuk Devleti Sultanı Sancar ordusuyla bugünkü Afganistan'ın Belh Ovası'nda Oğuz'u kuşatır, çok kanlı bir savaş sonunda **Sancar**, Oğuz'a esir düşer. İbret-i âlem için yedi yıl bir kafes içerisinde dolaştırılıp teşhir edilir ve Selçuklu tarihten silinir(1157). Anadolu Selçuklu Devleti ise Baba İshak İsyanı'yla çözülür, Moğol istilasıyla yıkılır(1243).

Oğuz ile Oğuz'un takibata uğrattığı Selçuklu beyleri, kendi zamanlarının ürünüdür. **Subaşı Çağrı** ile **Kuşbeyi Tuğrul** batıya kaçarak Samanilere sığınır. Yabgu, Samani kalesini kuşatır, Selçukiler iade edilmez. Selçuklu'nun varlığı bu yolsuzluk takibatıyla başlar ve Oğuz'un sevgisini yitirirler. Oğuz ile Samaniler adına savaşıp Yabgu'yu yenerler(1051). Rey'deki savaşı ise Oğuz Yabgusu kazanır(1064).

Dehşet İmparatorluğu

Selçukilerin karşı konulmaz mülkiyet tutkusu Asya'yı şaşkına çevirdi: Samani, Fars, Abbasi, Gazneli, Karahanlı yönetimlerini ezdiler. Gaznelilerin tarih yazıcısı **Utbi,** *Selçukluların Samanilere hizmet ederken yaptıkları ihanetten, düşmana hücum edecek yerde Samanileri arkadan vurup yağma ettiğini, bu durumun Selçukilerin genel karakteri olduğunu* kaydeder. **Kaşgarlı Mahmut** da, Selçukiler'in güvenilmez olduğunu yazar. Selçuklu, çeperindeki halklara büyük bir korku saldı, kadere teslim olunur gibi ona teslim olundu ya da yalnız tek tek çırpınmalar biçiminde direnildi. Tarihin sık sık canlandırdığı ve Selçuklu'yu bir gölge gibi izleyen, onunla birlikte büyüyen, ölesiye eziyet çeken halkların iniltisi, Selçuklunun öyküsünde baş köşeyi tutar. Selçuklu bu iniltileri yumuşatmadan bir dev halini aldı ve bu inleyişten sürekli ürktü. İslam skolastizminin egemen kılınmasında da baş rol Selçuklu'ya aitti.

Yeni fetihler; şan, şöhret ve yağmaya susamış Selçuklu'nun ardı arkası kesilmeyen yeni akınlarıyla canlı tutuldu. Bir tımar komutanlara beylere yetse bile maiyetlerinde bulunanlarca ilerlemeye kilitlendiler. Asya'nın dizginlenemeyen bu insanları, hep Selçuklu ile buluşuyor, Selçuklu bunlardan kurtulmak için onları Hint'ten Karadeniz'e yeni talanlara yolluyordu. Yozlaşmış tek dişi kalmış Abbasi imparatorluğu üzerine kimin oturacağı konusunda Selçukiler rakipsizdi. Kuzey barbar kavimlerini Roma'ya indiren tılsım ile Selçuklu'yu **Abbasi** üzerine çökeren duygu aynı *"asabiyet"* duygusudur. Selçuklu gittiği yerlerde yenen ile yenilenin karışmadığı bir hayat tarzı yarattı. Oğuz ile hiçbir zaman kaynaşmadı. Selçukluyu Oğuz'a egemen kılan bir *"teneke nişan"* bir *"egemenlik tuğu"* ve *"kılıç"* tı. Oğuz halkı, tarihsel ve kültürel kimliği gereği, **Leşker**'in, **Çeri**'nin zart zurt etmesine alışkın değildi. Selçuklu'yu Oğuz'un nefreti tarihten silecekti. Dengesiz kaba-saba imparatorluk parçalandı, halkların eski ananelerini dışa vurmasıyla adeta atomize oldu. Moğollar ise Anadolu'da 200 yıldan fazla egemen oldular. *"Yalnız baskıcı değil aynı zamanda ırz düşmanıydılar ve ona yem olan halkın ruhunu kemirdiler."*

Selçuklu bir dehşet imparatorluğu olarak kitle katliamlarını sürekli kılan mekanizmalar yaratmıştı. Moğollar ise mevcut mekanizmayı daha sistemli hale getirdiler. Baş kaldırma kültürü olan halkları müthiş bir kırımla budadılar; atları salıp insanları sürdüler, Orta Asya'yı insansızlaştırdılar. Orta Doğu'da Selçuklu artığı devletçikler ise Moğol metbuluğundan *"sultan"* payesi alabilmek için utanç verici bir kavga veriyor, birbirlerini Moğol efendilerine şikayet ederek düşkünlükte sınır tanımıyorlardı.

Yerine Göre Cellat Yerine Göre Dalkavuk

Moğol akınları, Batı da halkların geniş çaplı inkişafına neden oldu. Osmanlı'yı kuracak **Kayı Kabilesi**, Söğüt çeperine göç etti. Osmanlı'nın Moğol'la ilişkisi, onun yüksek hakimiyeti nazariyesine vergiler ödemekti. Osmanlı, Moğol yangınını yaşadığı için onunla hiç çatışmadı.

Bir yandan asi Ortodoksları sinik biçimde pohpohluyor, diğer yandan Bizans'a sık sık yardıma giderek onun bütünlüğünü sınırsız biçimde tanıyor görünüyordu. Bir yandan Bizans'ın asi beylerini yanına çekiyor, diğer yandan Anadolu'ya dalıp Türkmen akrabalarını arkadan hançerliyordu. Aynı Osmanlı, **İlhanlı**'ya vergi veriyordu. Osmanlı, yerine göre cellat, yerine göre dalkavuk olabiliyor, konduğu coğrafyanın grift ilişkilerinde rol oynamak için bütün karakterleri kendi kişiliğinde birleştirebiliyordu. Bu bir Osmanlı siyaseti idi ve diplomasi tarihi açısından büyük önemi vardı.

Bizans'a karşı *"gizli komploları"* ortaya çıkararak onları şaşırtıyor, Anadolu'da ne zaman bağımsızlık kıpırtısı görse ya *"asabiyet"* duygularını törpülüyor ya da İlhanlı Noyanlar'ın diplomatik dille dikkatlerini çekiyordu. En fazla (Karaman)Avşarlar'ını gammazlıyordu. Ne zaman dirençle karşılaşsa, Bizans altını ve ordusu yardımına geliyordu. Bütün bu alavere-dalavereyi, Osmanlı boşuna yapmıyor, tüm Roma sınırlarını istiyordu. Bizans'ı öteki Bizans prensi aracılığı ile tehdit etmek, Anadolu beylikleri arasında güvensizlik yaratmak, aralarındaki çatışmaları canlı kalması için beslemek ve çeperinde hiç kimsenin iktidarını sağlamlaştırmasına izin vermemek Osmanlı'nın geleneksel politikasıydı. Kendi talancı yolunu ancak bu minvalde sürdürebilirdi.

Din ve Mezhep Savaşı

Osmanlı, Bizans'ı sıkıştırıp küçültürken Doğu'da **Timur**'un ani yükselişine engel olamadı. Dünyayı ele geçirmek isteyen ***Makyavelizm*** örneği ile Timur'u azdırmadan bu süreci geçiştirmeyi denedi ama savaş kaçınılmazdı. Timur, büyük bir zafer kazandı(1402). **Beyazıt** köle Makyavelizm'iyle kurtulmayı dener. Timur, ne dese kabulüdür ama ruhu kemirilmektedir. Rivayete göre karısı önünde oynatılır, Sultan, sonucu bilmektedir, yüzüğünde taşıdığı zehiri kullanarak hayatına son verir.

Osmanlı, hiçbir zaman öldürücü darbeyi indiren bir savaşçı değildi. Ölümü önceden gören ve bekleyen doktor misali, ölüm döşeğinin yanı başında belirir. Tüm barbar kavimler gibi kolay zafer kazanırdı ama Timur karşısında kopmuştu.

15.yy. yeryüzü, iki önemli batışa ve iki önemli doğuşa şahit oldu:

Birincisi, Moğol despotluğu Moskova koyağında büyüyen bir politikaydı tıpkı Selçuklu'nun Abbasi yolağında palazlanması gibi.

İkincisi, Osmanlı yatağı Bizans beşiğinde büyüyüp serpilen bir siyasetti... Fakat, Türkmenlerin desteğini **Safeviler**'den yana koymasıyla Batı'daki yayılışı son buldu, geri düştü. Bu dönem Osmanlı'nın Safeviler ile girdiği din ve mezhep savaşlarıyla açılmıştı. Din savaşı, Osmanlı'yı çözer ve çöküşe sürükler.

Osmanlı, klasik feodal bir bünyeye sahip olmamasına rağmen, 15.yy'dan sonra toplumsal yapı feodal bir karakter kazandı. Stratejik ticari yolların Osmanlı'da olması, iç ve dış talan, Osmanlı'yı, kapitalizmi geliştirecek bir zorunluluk ile yüz yüze bırakmadı, feodal yapı inatla korundu. Bu içsel zayıf oto dinamizm, iç çelişkileri çözdüğü ya da direnç noktalarını "zor" kullanarak bastırdığı ölçüde başarılı oldu. **Celali İsyanları**'nın en gerici tarzda çözümü, halk ve devlet arasında ara kurumlar yaratılamaması Osmanlı'nın aleyhine oldu. Osmanlı siyasal yönetimi, Avrupa kapitalizminin baskısı karşısında tutunamadı. Osmanlı üretimi, Batı kapitalist-üretim karşısında mahvoldu. Çöken ekonomik altyapıya rağmen, Osmanlı egemen sınıfları politik üst yapıda bir süre daha yaşama şansı bulacaktı, ama yarı sömürge olarak!

Türk Modernleşmesi

Osmanlı, kapitalizminin iç dinamikleriyle geliştiği bir ülke değildi. Bununla ilintili olarak modernleşme de öyle. Modernlik, Osmanlı'da genel olarak 18.yy.'da başlayan Batılılaşma'nın özel olarak ise 19.yy'da **Tanzimat** sonrasının bir sorunsalıdır. Modernlik, kabaca, Batı'nın başta kurum ve kültürü olmak üzere tüm ilişkilerinin Osmanlı'ya aktarılmasıdır. Tanzimat ve ardıllarının neredeyse 200 yıldır asrileşme-muasırlaşma-çağdaşlaşma-batılılaşma-modernleşme dedikleri konunun aslı bu... Batı kapitalist ülkelerin toplumsal kültürel düzeyi ile ölçülendirildiğinde Osmanlı'da tarihsel gecikmişlik düzeyi hemen gözlemlenir.

Avrupa'da despot-gerici diktatörlülerin hüküm sürdüğü, aydınlanma bilincinin bunların gölgesinde kaldığı bir evrede Osmanlı aydını, Batı'ya açıldı. Dolayısıyla aydınlanmanın teorisyenleri ve burjuva devrimci **Locke** ve **Rousseau**'nun düşüncelerini değil, gerici diktatörlüklerin ideologlarının (**Comte, Durkheim**) olgucu, bilinemezci, pozitivist ideolojilerini Osmanlı'ya taşıdılar. Bu Osmanlı halk toplulukları için zararlı oldu. O güne kadar Batı da Hollanda (1566), İngiliz (1688), Amerika (1787) ve Fransa (1789) **Burjuva Demokratik Devrimleri** devleti, halkın lehine dengeleyen ara basamakları oluşturup kurumsallaştırmıştı. Osmanlı'da bu türden ara kurumlar yoktu. Gerçi Rum, Ermeni, Rus, Frank, Levanten vb. serbest teşebbüs erbabına tanınmış bazı imtiyazlar vardı ama bu da halkın

aleyhine, sonu belli, yalnızca dinsel ve askeri merkezi imparatorluğun ömrünü uzatmak için tanınmıştı ve daha ağır baskı, katliam ve göçertme politikası uygulamaktan başka bir sonuç vermedi. Daha sonra adına modernleşme veya batılılaşma denilen bu politika **Genç Osmanlı**, Jöntürk ve İslamcılık üzerinden Türkçü ve Kemalist hareketlere taşındı. Ancak bu hareketler, modernleşmeyi en baskıcı, kaba, pozitivist, ideolojik kalıbıyla ithal ettiler. Bu yüzden Türkiye yeni-sömürge oldu.

Türk kavramı, modernleşme sürecinde yeniden güncelleşir. Kazan Türk'ü Yusuf Akçura 1904'te yazdığı ***Üç Tarz-ı Siyaset*** adlı makalesinde ilk kez Yeni Osmanlıcı ve İslamcı ideolojilerin bittiğini, Türkçülüğün tek kurtuluş kapısı ve uluslaşma-modernleşme metodu olduğunu ileri sürer. İttihat ve Terakki'nin ideoloğu **Ziya Gökalp**, 1912'lerde bu görüşü ırkçı vurgularla açımlar, kendi malı yapar. Onu Turancılık gibi yalancı idealarla mistifike eder. Bu görüş Kemalistlere de yansır. Ancak sonuç ne olursa olsun, Osmanlı, tarihten silinince onun yerine T.C.'yi kuran kurucu liderler ve ideologları, Jöntürk geleneği ve Türkçü ideoloji içinden geldikleri için devletin kapsayıcı başlığı olarak Türk kavramından Türkiye adını türetiyorlar. Diğer halk gerçekliklerini de Türk kavramı içine sığdırmaya çalışıyorlar. Bu durum 80 yıldır tartışma konusudur.

Anadolu Halk Toplulukları

Anadolu'da öyle bir nüfus oluşumu var ki, kim nerede dikiş tutturamamış, kapağı Anadolu'ya atmış. Orta Asya, Kafkas, Balkan, Kırım, Kıbrıs ve Arabistan çöllerinden göç almışız. Oralarda hava bulutlansa kitleler durumdan nem kapıyor. Söz gelimi Irak Türkmen halk topluluklarını ele alalım:

Osmanlı, Avşarlar'ın **Karaman Beyliği**'ni istila ettiğinde, **Avşarlar,** Irak-İran içlerine kadar çekiliyorlar. Kalanlar ise belli yerlerde iskana zorlanıyorlar. Sonra Osmanlı, Akkoyunlu ve Karakoyunlu devletini yıkınca **Akkoyunlu** ve **Karakoyunlu** halkları Musul-Kerkük civarı ile İran-Azerbaycan içlerine çekiliyorlar. Akkoyunlu mitolojisi Akkoyunlu'ları Türk kabul etmez. Bugün Anadolu'da binlerce Akkoyunlu, Karakoyunlu, Avşar, Halaç vb. köyü var. Ancak bu halk toplulukları başkaldırı geleneğine ve devlet kurma bilincine sahip olduklarından, köy isimleri yasaklanıp değiştirilmiş. Buna özellikle 1960'larda hız vermişler. Neden denirse; bu dönem *Kürt Halk Gerçekliği* 'nin kendini açıktan dışa vurduğu yıllar. Akkoyunlu'lar yüzyıllarca Kürtlerle kader birliği yapmış bir halktır. Yasağın asıl nedeni budur:

Halkları kimliksiz ve kişiliksiz bırakmak, sonra da egemen ideolojiye angaje etmek, aidiyet ilişkisi geliştirmek. Çünkü bu kavimler atavik bilinci çocuklarına kadar işliyorlar, canlı tutuyorlar.

Türkiye egemen sınıfları ise, Irak'ta Türkmen'e *"Irak'lı Türk"* diyerek homojen bir *"etnik cemaat"* olarak bakıyordu. Tarihsel ilişkiler görmezden gelindi ama olmadı, duvara tosladılar. Söz konusu Türkmenler, Osmanlı ile düşman, Türkiye ile sorunlu idi. Türkiye'nin *"kimlik bunalımı"* ise bu sorunun çözümüne engel. Böylelerine tek önerimiz doğru tarih okumaları ve kara cahilliklerini gidermeleridir. Tarih bilinci çok önemlidir.

Milliyetçi çevreler, sık sık dile getiriyorlar: *"Azeriler, Çerkez'ler Çeçenler vb. Türkiye'ye gelmek için önce 'bizde Türk'üz diyorlar, geldikten sonrada yan çizip inkar ediyorlar"*.

Irkçılara ve MEB Tarih Ders Kitabı yazarlarına göre, Tacikler, Özbekler, Kırgızlar, Gürcüler, Abazalar vb. Türk'tür. Hatta hızını alamayan bazı ırkçılar ultra bir şovenizm ile Macarları, Bulgar'ları, Kürtleri bile Türk yaparak tarihe ve halklara küfür ve iftirayı tarihçiliğin gereklerinden sayıyorlar. Acaba bu halk toplulukları kendilerini Türk kabul ediyor mu? Bu tür bir kimlik çarptırmasına tepkileri ağır olacaktır. Bu amaçla Orta Asya'ya hızlı çıkarma yapan, egemen ideoloji ve onun yavrusu faşist-ırkçı odaklar hiçbir yerde dikiş tutturamadılar. Türkiye Cumhuriyeti, Orta Asya halklarıyla değil, halkına yabancılaşmış iktidarlar ile ancak devletten devlete ilişkiler ile yetinmek zorunda kaldı. Oysa Türk halkının Orta Asya ulus topluluklar ile çok önemli ortak özelliği var. Onlarla dil akrabalığına sahibiz. Fakat bu akrabalığa sığınarak aynı ırktan olunduğu iddia edilemez.

Sonuç

Sonuç olarak, Türkiye'de yaratıcı bir Türk sol siyaseti, Türk Tarihi alanında olumlu bir işlev üstlenebilir. Türkiye'nin azınlıkları ve halk toplulukları incelenebilir, çözümlenebilir. En önemlisi ezilen uluslar ve halk toplulukları, Enternasyonal bilinçle, Balkan, Kafkas, Anadolu, Orta Asya ve **Ortadoğu Halkları Birliği** perspektifiyle örgütlenebilir. Sorunu ve örgütlenmeyi dar bir alana, özellikle *Misak-ı Milli* sınırları içine hapsetmemek gerekir. Gerçekler karşısında objektif olunmalıdır. Doğrular kendine uygun bir kadro bileşimi bularak gerçekleşir. Yeter ki nereden ve nasıl başlanılacağı bilinsin.

Derin Dondurucuda Bekletilen İdeoloji -I

Hasan CEM

Hayatı devrimci bir tarzda değiştirmenin ideolojisi olan Marksizm ortaya çıkışından bu yana yüz elli yıldan fazla bir zaman aralığı yaşandı. **Marks** ve **Engels**'in sistematize ettiği Marksizm, **Lenin** ve **Mao**'nun bu ideolojiye sağladığı nitel katkılarla Marksizm-Leninizm-Maoizm derekesine ulaştı.

Devrimci teorisyenlerin fikirlerindeki sıçramalı gelişmeler, kaynağını hiç kuşku yok ki büyük toplumsal olaylardan almıştır. Lenin'in 'Klasik Marksizm'den kopuşunda en büyük rolü Birinci Paylaşım Savaşı iken, Mao'daki benzer sıçramada Japon işgali ve nispeten İkinci Paylaşım Savaşı belirleyici olmuştur.

Nasıl ki, bu paylaşım savaşları ve akabinde doğan Rus ve Çin devrimleri küresel çapta bir değişikliğe neden olduysa, yine aynı şekilde bu devrimlerin yıkılıp yerine yeni dünya düzeni ideolojisinin hakim olması da küresel çapta ciddi değişiklere sebep olmuştur. Bu son değişiklikler, ezilenler ve yeni dünya devrimleri için ne anlam ifade ediyor? Hali hazırda ideolojik donanımımız bu yeni durumu karşılayacak güçte mi? Bir an için kendimize karşı olanca nesnelliğimizle açık açık soralım:

Elimizdeki ideolojinin hali hazırdaki durumu nicedir? Bu ideolojik silahımızla günümüz sorunlarını çözmede ne derece etkili olabiliyoruz? Etkili olduğumuzu söyleyecek konumda değiliz. Çünkü ezilen halkların en büyük silahlarından biri olan MLM ideolojisi maalesef ki Mao'dan sonra donup kalmıştır. Ki, anamalcı sistem sahipleri, kendi bekasını sağlayan ideolojilerini zamana göre yenilerken biz kendi ideolojimizi yenilemede onlar kadar başarılı bir tablo çizemediğimizi belirtmek durumundayız.

'İdeolojimiz tek bilimsel ideolojidir o asla eskimez' diyerek tam da bilim dışı bir önermeyle ideolojimize karşı düşmanca bir tavır içerisine giriyoruz. Mao'dan sonra MLM ideolojisinin donup kalması tam da bu tavrın sonucudur.

'Eskimez' diyerek sıkı sıkıya sarıldığımız MLM ideolojimizin hayatı değiştirmede bugünün dünyasında etki gücü nedir? Eğer bugün hayatı değiştirebilme gücümüzün farkındaysak bu soruya coşkulu bir yanıtımız ne yazık ki olmayacaktır. Keza yaşadığımız hayatın görüntüleri pek çok kişiye bu gücümüzün artık can çekiştiğini söyletiyor.

Bu durumda kusuru kimde aramalıyız? Kusur MLM ideolojisini yaratıcı ve geliştiricilerinde değil bu silahın basit kullanıcıları olmaktan başka hiçbir iş yapmayan duruma göre silahın eski parçalarını yenilemesini bilmeyen onu yeni durumlara göre geliştirmesini beceremeyen günümüz MLM' lerindedir. Bu durum sürgit böyle mi kalacaktır. Kuşkusuz hayır. Bu konuda pesimist duygular taşıma hakkına sahip değiliz. Ancak, MLM teorinin tarihine baktığımızda görürüz ki, bu teoriye güç veren tarihsel kişilikler yalnızca teorilerinin açık düşmanlarıyla çatışmakla kalmamış bizzat kendi teorilerinin en katı taraftarlarıyla bile çatışmayı göze almışlardır. Günümüzün Marksist-Leninist ve Maoistleri iddiasında olan bizlerde bu gerçeğin ışığında yürürsek hedefimize ulaşacağız. Bugün yanıtını aramamız gerken soru şudur:

Tutucu, gerici, statükocu güçlerle savaştığımız kararlıkta, kendi tutucu yanımızla da savaşma cüretine sahip miyiz? Ki, ustaları usta yapan birazda bu cesaretleridir!..

İşte bu yazımızda böylesi bir çatışmasının en güzel örneğini temsil eden Lenin'in ***Nisan Tezleri*** üzerinde duracağız. Ancak, Nisan Tezleri'ne ve üzerinde koparılan fırtınalara geçmeden önce Nisan Tezleri'nin yaratıcısı Lenin'in düşünce diyalektiğine bir göz atalım:

Eski Bolşevizm ve Lenin

Bilindiği üzere Lenin'in Birinci Paylaşım Savaşı öncesi felsefi düşüncesinin en önemli temel dayanağı, Marks'ın ünlü eseri ***Kutsal Aile'*** ydi. Lenin, bu eserde de özellikle *"Fransız maddeciliğine karşı eleştiri savaşı"* başlıklı bölüme özel olarak ilgi duyar. Ne var ki, tam da bu bölüm, Marx'ın, XVIII. yüzyıl Fransız maddeciliğine eleştirel-olmayan bir biçimde *"yan çıktığı"* ve onu komünizmin *"mantıksal temeli"* olarak sunduğu tek metnidir. Kutsal Aile'nin adı geçen bölümünden yapılan alıntılar, herhangi bir

Marksist akımdaki *"metafizik"* maddeciliği teşhis etmeyi sağlayacak ölçütlerden biridir.

Lenin'in biyografisini iyi bilenler, onun, felsefesini oluştururken büyük ölçüde **Plehanov**'un etkisi altında olduğu gerçeğinde birleşirler. Lenin, 1903 kopuşundan sonra Menşevizm'in baş teorisyeni haline gelen , Plehanov'un *"diyalektik-öncesi"* Marksizmi'nin bazı temel ideolojik öncüllerini ve bu Marksizm'in stratejik uzantısı olan, Rus Devrimi'nin burjuva niteliği saptamasını benimsiyordu. Zaten, Lenin, ***Marksizm ve Ampiriokritisizm***"i Plehanov'a politik olarak en çok yakınlaştığı dönemde yazmıştır!

Ancak, 1914 öncesi, Lenin için son derece tipik sayılabilecek bir şey vardır ki o da Lenin'in Plehanov'a karşı polemiklerinde başvurduğu Marksist otorite'nin **Kautsky** olduğu gerçeğidir.

Örneğin, Lenin, Kautsky'nin ***Rus Devrimi üzerine*** (1906) adlı makalesini *"Plehanov'a indirilmiş dolaysız bir darbe"* olarak değerlendirir ve Kautskyci tahlille Bolşevik tahlilin buluştuğu noktalara dikkat çeker: *"Burjuvazinin istikrarsızlığına karşın proletarya ve köylülük tarafından gerçekleştirilmiş burjuva devrimi... Bolşevik taktiğin en önemli tezlerinden biri olan bu tezi Kautsky tümüyle doğrular"* der Lenin...

Yine Lenin, ***Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği*** (1905) adlı eserinde, dahiyane bir devrimci gerçekçilik ile *"Ortodoks"* denen Marksizm'in sıkı boyunduruğunun dayattığı sınırlar arasında bir gerilim olduğunu olağanüstü bir açıklıkla ortaya koymaktadır.

Burada Rus burjuvazisinin demokratik bir devrimi sonuna kadar götürme yeteneğinden yoksun olduğuna ve bu devrimin ancak, devrimci diktatörlüğünü uygulayan bir işçi-köylü ittifakı tarafından tamamlanabileceğine ilişkin aydınlatıcı ve derinlikli tahliller bulunmaktadır; Proletaryanın bu ittifaktaki öncü rolünden bile söz ederken aynı zamanda da, sosyalizme kesintisiz bir geçiş düşüncesine dikkat çeker.

"Bu diktatörlük (devrimci gelişme sürecinin bir dizi ara aşamasından geçmeden) kapitalizmin temellerine dokunamaz!"

Lenin, bu küçük parantezle sosyalist devrimin bilinmeyen ufkuna bakan bir pencereyi açmaktadır; ama açar açmaz da, ortodoksinin sınırlarının çevrelediği kapalı mekana geri dönmek üzere tekrar kapar. Bu sınırlar, Lenin'in Rus Devrimi'nin burjuva niteliği üzerinde kategorik olarak ısrar ettiği ve *"işçi sınıfının selametini, kapitalizmin ileri bir evresinden ibaret olan bir şeyde arama"* düşüncesini *"gericilik"* olarak mahkûm ettiği ***İki Taktik***'in çeşitli ifadelerinde saptamak mümkündür.

Bu tezi desteklemek için ileri sürdüğü temel iddia, *"diyalektik-öncesi"* Marksizm'in *"klasik"* temasıdır: Rusya sosyalist bir devrim için yeterince olgun değildir!

"Geniş proleter kitlelerinin bilinç ve örgütlülük derecesi (nesnel koşula kopmaz bir şekilde bağlı olan öznel koşul), işçi sınıfının hemen ve tümüyle kurtulmasını olanaksız kılmaktadır. Gelişmekte olan demokratik devrimin burjuva niteliğini ancak kara cahiller gözden kaçırabilir."

Nesnel olan öznel olanı belirler; ekonomi bilincin koşuludur: Savaş öncesi Bolşevizm'in özünü oluşturan formül, Leninizm'in bu ilk biçiminin bütün ikircikliliğini bağrında taşır: *"Proletarya ve köylülüğün devrimci diktatörlüğü"*. Lenin'in bu devrimci buluşu, işçi-köylü iktidarı formülünde dile gelir; bu formül, kuşkusuz ki, *"cebirsel"* bir nitelik taşır!

Buna karşılık, görünürde paradoksal olan, *"demokratik diktatörlük"* terimi, ortodoksinin turnusol kağıdı, *"geçmişin Marksizmi"* nin dayattığı sınırların gözle görünür varlığıdır. Devrim yalnızca *"demokratik"*, yani burjuvadır; bu öncül, Lenin'in açıklayıcı bir metinde belirttiği gibi, *"Marksist felsefenin bütününden çıkan zorunlu sonuçtur!"*

İki Taktik' in, bu Marksizm'in analitik niteliğini oluşturan yöntemsel sınıra işaret eden bir başka teması da, Paris Komünü'nün Rus Devrimi'ne model olarak alınmasının açıkça ve resmen reddidir. Lenin'e göre Komün; *"demokratik devrim ile sosyalist devrim öğelerini ayırt etmeyi"* bilmediği, *"Cumhuriyet için mücadelenin hedefleriyle sosyalizm mücadelesinin hedeflerini birbirine karıştırdığı"* için yanılgıya düşmüştür. *"Dolayısıyla da"* Komün; *"bizim hükümetin (kurulacak olan geçici devrimci hükümet. M.L.) benzememesi gereken bir hükümet"* Bunun tam da, 1917 Nisan'ında Lenin'in *"eski Bolşevizmi"* parçalayan revizyona girişirken yakaladığı düğüm noktası olduğunu aşağıda göreceğiz.

1914 yol ayrımı

Paylaşım savaşına karşı Marksistlerin tutumununu merak eden Lenin, Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin yayın organı ***Vonvarts*** 'ın 4

Ağustos 1914 günkü sayısında yer alan sosyalistlerin savaş kredileri lehinde oy verdikleri haberiyle karşılaştığında; *"Bu, Alman genel kurmayının bir kalpazanlığı!"* diye bağırmıştı. Ve çok geçmeden, Plehanov'un da Çarlık Rusyası'nın *"ulusal savunması"* ndan yana tavır takındığını öğrenmiş olması, bir yandan Lenin'in *"Marksist"* sosyal demokrasiye ilişkin yanılsamalarını ve II. Enternasyonal'in iflası karşısındaki hayretini, öte yandan da sosyal vatanperverlere dönüşmüş olan *"eski Ortodokslar"* la onun arasında açılmakta olan uçurumu gösterir.

Savaşa karşı geliştirilen bu beklenmedik tavırlar, -Lenin'in deyimiyle *"Ortodoks Marksizm'in siyasal iflası"*- onun, Kautskyci-Plehanovcu Marksizm'in felsefi öncüllerini gözden geçirmesine yol açtı.

Hegel'i yeniden okumak

Pek çok anlı şanlı Marksist'in, 1914 Paylaşım Savaşı'na karşı geliştirdiği tutumu, Lenin, bir travma olarak görür. O, bu travmanın nedenleri üzerinde kafa yorarken **Hegel** diyalektiğinin mantığı üzerinde derinlikli bir tahlile girişir. Peki ama neden Hegel'e dönüş? Bu Marks'a karşı bir duruş muydu, yoksa Marks'ın Hegel yorumundaki noksanlıkları tamamlama arzusu muydu?

Okur bu soru üzerinde düşüne dursun tek gerçek olanın Lenin'in marksist diyalektiğe bakışının köklü bir dönüşüme uğradığıdır. Zira bu değişim yalnızca ***Felsefe Defterleri*** 'inde ileri sürdüğü görüşlerle sınırlı değil, aynı zamanda, Lenin'in, konuya ilişkin olarak dostlarına yazdığı mektuplar da kendini ele veriyor. **Granat Yayınevi'**nin redaksiyon sekreterine 4 Ocak 1915'te gönderdiği mektupta (***Karl Marx*** adlı çalışmasının) diyalektik konulu bölümünde bazı düzeltmeler yapmaya vakti" olup olmadığını sorar. Bu ayrıntı oldukça önemlidir. Ki, daha sonra Parti, yayınevi çalışanlarına, ***"Hegel Diyalektiğinin Maddeci Dostları"*** adıyla bir dernek oluşturma çağrısında bulunuyordu. Burada, *"Hegel diyalektiğinin maddeci bir bakış açısından sistematik olarak incelenmesinin ve Marks'ın diyalektiği uygulayış tarzına ilişkin örneklerle açıklamalar getirilmesinin"* gerekliliği üzerinde ısrarla durmaktadır.

Açık ki Lenin, o günün anlı şanlı Marksistleri'nin, Hegel'i yorumlayışlarında ciddi sorunlar tespit etmişti. Peki neydi bu sorunlar?

Marksizm diyalektik maddeciliği ile Helvetius, Feuerbach vb.'nin *"metafizik"* maddeciliği arasındaki ayrımı ortadan kaldırma çabaları kendini iyiden iyiye hissettiriyordu.

Örneğin Plehanov; Marx'ın Feuerbach üzerine tezleri *"Feuerbach'ın felsefesinin temel fikirlerim hiçbir şekilde bir kenara itmez, yalnızca onları düzeltir. Marx ve Engels'in maddeci anlayışları tam Feuerbach felsefesinin iç mantığının işaret ettiği yönde gelişmiştir"* demektedir. Ki, bu eğilimden çıkan ve tarihsel maddeciliği, "nesnel olan"m her zaman "öznel olan"ın nedenini oluşturduğu mekanik bir ekonomik belirleyiciliğe indirgeme eğiliminden başka bir şey değildir.

Kautsky, *"sosyalist bir toplumun ekonomik olduğu kadar psikolojik de olan ilk koşulları yeterli bir biçimde oluşmadıkça proletaryanın hakimiyetinin ve toplumsal devrimin gerçekleşemeyeceği"* düşüncesini oldukça önemser... Bu psikolojik koşullar nelerdir? Kautsky'e göre, *"akıldır, disiplindir, bir örgütlenme yeteneğidir"*. Bu koşullar nasıl yaratılacaktır? Bunu gerçekleştirmek *"sermayenin tarihsel görevidir"*. Tarihten çıkarılacak ders şudur:

"Ancak kapitalist üretim sisteminin ileri derecede gelişmiş olduğu yerlerdedir ki, ekonomik koşullar, üretim araçları üzerindeki kapitalist mülkiyetin halk iktidarı aracılığıyla sosyalist mülkiyete dönüştürülmesini mümkün kılar".

Burada da diyalektiği, tarihin farklı evrelerinin (kölecilik, feodalizm, kapitalizm, sosyalizm), *"tarih yasaları"* tarafından katı bir biçimde belirlenmiş bir sıraya göre birbirini izlediği **Darwin**ci bir evrimciliğe indirgeme düşüncesi kendini açıkça ele veriyor. Kautsky, Marksizm'i *"toplumsal organizmanın evrim yasalarının bilimsel incelemesi"* olarak tanımlar! Aslında Kautsky, Marksist olmadan önce Darwinciydi; yandaşı **Briil**'in, onun yöntemini *"biyolojik-tarihsel bir maddecilik"* olarak tanımlamış olması boşuna değildir.

Soyut ve bilimci-doğalcı bir "tarih yasaları" anlayışı: Ekim Devrimi'nin haberini aldığında Plehanov'un sarf ettiği şu şahane cümle bunu çarpıcı bir biçimde ortaya koyar: *"Ama bu bütün tarih yasalarının ihlali demek!"*

Tüm bunlara karşın, Lenin'in, ***Hegel'in Mantığı Üzerine*** yazdığı notlar göze çarpar. Peki bu notlar ne anlama geliyor? Bu, diyalektik-öncesi Marksizm'e ne ölçüde bir meydan okumadır?..

Lenin, *"aptal"* , *"kaba"* maddeci olmaktansa *"akıllı"* idealist olmayı daha anlamlı bulur. Yani kaba

maddecilikle diyalektik maddeciliği birbirinden ayıran uçurum üzerinde ısrarla durur ve Plehanov'u, Hegel'in Büyük Mantığı, *"yani aslında, felsefe bilimi olan diyalektik"* hakkında hiçbir şey yazmadığı ve **Kantçılığı** *"Hegelvari bir tarzda"* değil de bayağı maddecilik bakış açısından eleştirdiği için sert bir biçimde eleştirir.

Lenin, nedenselliğe ilişkin olarak diyalektik bir anlayışı benimser: *"Dolayısıyla neden ve sonuç, karşılıklı bağımlılığın, evrensel bağıntının, olaylar arasındaki karşılıklı bağlantının duraklarından başka bir şey değildir."*

Aynı zamanda, Hegel'in, öznel olan ile nesnel olan arasındaki *"katı ve soyut karşıtlığı"* gevşetmesini ve aralarındaki tek yönlülüğü kırmasını sağlayan diyalektik yöntemini destekler.

Lenin, gelişmeye ilişkin bayağı evrimci anlayış ile diyalektik anlayış arasındaki can alıcı farkı vurgular: İlki, yani *"azalma ya da artma, tekrar anlamında gelişme"* ölüdür, çoraktır, kuraktır; öteki, çelişik kutupların birliği anlamında gelişme, *"sıçrayışlar"* ın", süreklilik içinde kopuş"un, eskinin yok oluşunun ve yeninin doğuşunun "anahtarını veren" tek anlayıştır.

Lenin, Hegel'e katılarak, *"yasa kavramının mutlaklığı"* nı, *"onun basitleştirilip, fetişleştirilmesini"* eleştirir. Şunu bile yazar: *"Her yasa sınırlıdır, tamamlanmamıştır, yaklaşıktır."*

Lenin, bütün kategorisini, yani *"gerçekliğin bütün duraklarının tümünün gelişmesi"*ni, diyalektik bilginin tam da özü olarak görür. Lenin'in bu yöntemsel ilkeyi hemen nasıl uyguladığını o dönemde yazdığı ***II. Enternasyonal'in İflası*** adlı broşürde görmek mümkündür; burada, Marx'ın diyalektiğinin *"tam da, incelenen nesnenin yalıtılarak, yani tek yanlı ve çarpıtılmış bir biçimde ele alınmasına izin vermediği"* ni vurgular ve Sırpların Avusturya'ya karşı savaşlarındaki *"ulusal etken"* nedeniyle Büyük Savaş'ın emperyalist niteliğini reddetmeye çalışan, *"ulusal savunma"* özürcülerini sert bir biçimde eleştirir. Bu can alıcı bir önem taşımaktadır. Çünkü, **Lucas**'ın dediği gibi, diyalektiğin kategorisi olan bütün (kavramı) bilimde devrimcilik ilkesinin taşıyıcısıdır.

Gerçekliğin farklı duraklarının yalıtılması, sabitleştirilmesi, birbirinden ayrılması ve soyut bir karşıtlık haline getirilmesi, bir yandan bütün kategorisiyle, öte yandan da Lenin'in şu saptamasıyla aşılır:

"Diyalektik, insan aklının, karşıtları neden ölü ve taşlaşmış olarak değil de, canlı, koşullara bağlı, devingen, birbirine dönüşür olarak kavraması gerektiğini gösteren teoridir." Kuşkusuz, burada bizi ilgilendiren, ***Defterler*** 'in *"kendi içinde"* felsefi içeriğinden çok siyasal sonuçtandır. ***Defterler*** 'in yöntemsel öncüllerini Lenin'in 1917'deki tezlerine bağlayan damarı bulmak güç değildir.

Bütün kategorisinden emperyalist zincirin en zayıf halkası teorisine; karşıtların birbirine dönüşmesinden demokratik devrimin sosyalist devrime dönüşmesine; nedenselliğin diyalektik olarak kavranışından Rus Devrimi'nin niteliğinin yalnızca *"geri ekonomik temel"*e dayanarak tanımlama, derin dondurucuda bekleyen ideoloji ve kriz sınırının reddine; bayağı evrimciliğin eleştirisinden 1917'de *"süreklilik içinde kopuş"*a vb.... Ama en önemlisi şudur:

Hegel'i eleştirel, maddeci bir gözle okuması, Lenin'i, açıkça ve düpedüz. II. Entemasyonal'in sözde Ortodoks Marksizmi'nin sıkı boyunduruğundan, onun kendi düşüncesine dayattığı teorik sınırdan kurtarmıştır. ***Hegel Mantığı İncelemesi,*** Lenin'in, Petrograd Finlandiya Tren İstasyonu'na varan yolu açmasını sağlayan alet olmuştur. 1917 Mart-Nisan'ında diyalektik-öncesi Marksizm'in temsil ettiği engelden kurtulmuş olan Lenin, olayların itişiyle kısa sürede kendini onun politik uzantısından da sıyırır!.. Bu, soyut ve dondurulmuş bir ilke olan, *"Rus Devrimi ancak bir burjuva devrimi olabilir. Rusya sosyalist bir devrimin gerektirdiği olgunluğa erişmemiştir!"* ilkesidir. Bu sırat köprüsünü geçtikten sonra, Lenin, sorunu pratik, somut ve gerçekçi bir açıdan incelemeye girişir. Gerçekte sosyalizme doğru bir geçişi oluşturacak ve halkın çoğunluğuna, yani işçi ve köylü kitlelerine kabul ettirilebilecek olan önlemler nelerdir?

1917 ***Nisan Tezleri*** ve dumura uğrayan beyinler Petrograd Finlandiya Tren istasyonu bitişiğindeki meydanda toplanmış olan kalabalığa ve daha sonrada Bolşevik ve Menşevik Sovyet delegelerine sunulan, resmi doktrine aykırı bu tezler, yani ***Nisan Tezleri***, Rus devrimcileri ve Marksistleri üzerinde tam bir soğuk duş etkisi yapmış... Yani, Rus Marksizmi'nin resmi temsilcilerince tam bir fikir birliği içinde, adeta Bolşeviklerle-Menşevikleri Lenin'e karşı birleştirmişti.

Ki, ***Nisan Tezleri*** 'nin yaratıcısı tarafından deklere edilmesinden

hemen sonra ünlü Bolşevik ve Menşevik önderlerin ilk tepkileri ve şaşkınlıkları dikkat çekicidir:

"Bu kadar aptalca şeyler söyleyen biri tehlikeli olamaz!" (**Stankeviç**, sosyalist. Nisan 1917).

"Bunlar saçmalıklar, bir delinin saçmalamaları!" (**Bogdanov,** Menşevik, Nisan 1917).

"Bunlar saçma sapan düşler..." (Plehanov, Menşevik, Nisan 1917).

"Bakunin'in Rus Devrimi'ndeki uzun yıllar boyunca boş kalan yerini şimdi Lenin dolduruyor!" (**Goldenberg,** eski Bolşevik, Nisan 1917).

"O gün (4 Nisan) Lenin yoldaş kendisine bizim saflarımızda bile açık taraftar bulamamıştı!" (**Zaleski,** Bolşevik, Nisan 1917).

"Lenin yoldaşın genel planına gelince: Bu plan, burjuva demokratik devrimi tamamlanmış gibi sunduğu ve bu devrimin hemen sosyalist devrime dönüşeceği varsayımına dayandığı ölçüde bize kabul edilir gibi gelmiyor!" (**Kamenev,** Bolşevik Partisi yayın organı Pravda'nın 8 Nisan 1917) tarihli başyazısından).

Önceleri Menşevik ve daha sonra Bolşevik saflara geçip üst düzey Sovyet yöneticileri arasında yer alan **Suhanov** anılarında, Lenin'in merkezî önemdeki siyasal formülünün -bütün iktidar Sovyetlere- *"masmavi bir gökte duyulan bir gök gürültüsü gibi yankılandığı"* ve kendisine sadık olan yandaşlarının en bilgililerini bile şaşkınlığa düşürüp kafalarını karıştırdığını itiraf eder.

Suhanov, Lenin'in bu konuşmasının Menşeviklerle-Bolşevikler arasındaki ayrılıkları derinleştirmeyip tersine bastırdığını şu sözlerle dile getirir: *"Zira Lenin'in tavrı karşısında Bolşeviklerle-Menşeviklerin anlaşmaktan başka çareleri yok gibiydi!"*

Gerçektende, 18 Nisan 1917 tarihli ***Pravda*** 'nın başyazısı, Lenin karşısında nasıl bir fikir birliği oluştuğunu açık açık göstermektedir. Suhahov'un ifadesiyle, *"Bolşevik Partisi'nin Marksist temelleri sapasağlam ve sarsılmaz olarak ayakta duruyor, Parti kitlesi de geçmişin bilimsel sosyalizminin temel ilkelerini savunmak üzere Lenin'e karşı ayaklanıyor gibi görünüyordu. Heyhat! Meğer yanılıyormuşuz!"*

İmdi, ***Nisan Tezleri*** üzerine koparılan bu gürültü ve bu tezlerin koro halinde lanetlenmesi nasıl izah edilebilir? Bu izahı Suhanov'dan dinleyelim:

Lenin, *"geçmişin bilimsel sosyalizminden, tartışılmaz kıldığımız Marksizm'in 'temel ilkeleri'ne ilişkin Parti anlayıştan kopmuştu; ki bu anlayış, Rus Marksist sosyal demokrasisinin bütün akımlarının bir ölçüde paylaştığı bir anlayıştı."*

Gerçekte ise, gerek Menşevik gerekse Bolşevik Parti önderlerinin ***Nisan Tezleri*** karşısında sergiledikleri bu tutum, bu tezlerin ima ettiği bir şeyin, II. Enternasyonal'in *"Ortodoks Marksizm"* geleneğinden köklü bir kopuşun belirtileriydi.

1917 Mart'ına kadar Rus Marksistleri ayrı ayrı şarkıları da söyleseler tüm şarkıların ortak bir nakaratı vardı. *"Rusya geri kalmış, barbar, yarı-feodal bir ülkedir. Sosyalizm için gerekli koşullar henüz olgunlaşmamıştır. Rus Devrimi, bir burjuva devrimdir!"* Ama gelin görün ki Lenin, ***Nisan Tezleri'*** yle bu nakarata meydan okuyordu.

Lenin'in Petrograd konuşmasıyla başlattığı teorik sıçrama, tarihsel sonuçları dikkate alındığında, asla üzerinden es geçilmeyecek bir sıçramadır. Peki bu sıçramaya temel teşkil eden yöntem neydi? Başka bir deyişle, *"Geçmiş"* in Ortodoks Marksizmi'nin düsturlarıyla karşılaştırıldığında, onun yönteminin spesifik yanı nedir?

1923 Ocağı'nda, Suhanov'a karşı yazdığı bir polemik yazısında, Lenin, kendini eleştirenleri kastederek, kendi yönteminin farkını şu sözlerle ortaya koymaktadır:

"Evet hepsi de Marksist olduklarını söylüyorlar kuşkusuz bu bir ölçüye kadar doğru, ama onlar Marksizm'i mümkün olan en bilgiç biçimde ele alıyorlar. Marksizm'in özünü, yani onun devrimci diyalektiğini, hiç kavramamışlar."

"Devrimci diyalektik!" İşte Lenin'in II. Enternasyonal Marksizmi'nden ve bir ölçüde de, kendi *"geçmiş"* felsefi bilincinden koptuğu noktanın özet ifadesi. Birinci Paylaşım Savaşı'nın patlak vermesiyle birlikte başlayıp, Marksist diyalektiğin Hegel'deki kaynaklarına dönüşle beslenen ve 3 Nisan 1917 gecesinin anıtsal, *"çılgınca"* ve *"saçmalamalarla dolu"* meydan okumasına yol açan kopuş...

Aslında ***"Nisan Tezleri"*** 11 ve 26 Mart tarihleri, yani ***Uzaktan Mektuplar*** 'ın üçüncüsü ile beşincisi arasında doğmuştur.

Üçüncü Mektup, karşı karşıya getirilmiş iki aşamayı çözümlenmemiş bir çelişki olarak kendi içinde barındırır. Lenin, üretimin ve bölüşümün denetlenmesi alanında, Devrim'in ilerlemesi için vazgeçilmez olduğunu düşündüğü bazı somut önlemleri betimler. Önce, bu

önlemlerin henüz sosyalizm ya da proletaryanın diktatörlüğü anlamına gelmediğini vurgular. Bunlar, *"proletarya ve yoksul köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğünün sınırlarının ötesine geçmemektedir."*

Ama hemen ardından, kendi söyledikleri hakkında açık bir kuşkuyu ima eden, yani *"klasik"* tezleri belirtik olarak sorgulayan şu paradoksal cümleyi ekler: *"Şu anda bu düzenlemelerin teorik bir sınıflandırmasına girişmek gerekmez. Devrimin görevlerini, bu pratik, karmaşık, acil ve hızla gelişmekte olan görevleri, donmuş bir teoriyi ameliyat masasına yatırmaya kalkışırsak en ciddi hatayı yapmış oluruz..."*

On beş gün sonra, ***Beşinci Mektup*** 'ta uçurum aşılmış, siyasal kopuş tamamlanmıştır:

Sözü edilen önlemler (üretimin ve bölüşünüm denetlenmesi) *"Bir arada ve evrimleri içinde düşünüldüğünde, Rusya'da doğrudan, en baştan, geçiş önlemleri olmaksızın girişilemeyecek, ama bu tür düzenlemelerin ardından pekala gerçekleştirilebilir olan ve kendini kaçınılmaz olarak dayatan bir sosyalizme geçişi oluştururlar."* Lenin, artık bu önlemlerin bir *"teorik sınıflandırması"*nın kendine yasaklamamaktadır ve onları *"demokratik"* önlemler olarak değil, sosyalizme geçiş önlemleri olarak tanımlar.

Bu süre boyunca, Petrograd'da Bolşevikler, eski şemaya sadık kalmışlardır. (Rus Devrimi'ni, bu dik kafalı, evcilleştirilemeyen, zincirlerini koparmış kızı *"dondurulmuş bir teorinin Prokrüst yatağına..."* yatırmaya çalışmaktadırlar) ve temkinli bir bekleyişle yetinmektedirler:

15 Mart tarihli ***Pravda,*** *"Geçici Hükümet gericilik ve karşı-devrimle mücadele ettiği ölçüde"* bu hükümete (Kadetler!) koşullu bir destek bile veriyordu.

Bolşevik önderlerden **Şiiyapnikov** içtenlikli tanıklığında şöyle diyor: 1917 Mart'ında, *"feodal ve köleci ilişkilerin devrimci tasfiyesi evresinden geçtiğimiz ve bunların yerini burjuva rejimlerine özgü her tür 'özgürlüğün' alacağı düşüncesinde Menşeviklerle mutabıktık."*

Dolayısıyla, Petrograd Finlandiya Tren İstasyonu'nda işçiler, askerler ve denizcilerden oluşan kalabalık önünde, Lenin'in ilk sözleri sosyalist devrim için mücadeleye çağrı olunca, duyulan şaşkınlığı anlamak mümkün. 3 Nisan akşamı ve onu izleyen gün, Lenin, Parti'ye ***Nisan Tezleri*** 'ni sundu. Petrograd komitesi üyesi Bolşevik **Zaleski**'ye göre, bu tezler patlayan bir bomba etkisi yaptı.

Zaten 8 Nisan günü, aynı Petrograd komitesi, 13 aleyhte oya karşı 2 lehte, 1 de çekimser oyla Lenin'in tezlerini reddedecekti. Şunu da belirtmek gerekir ki, ***Nisan Tezleri, Uzaktan Mektuplar'*** ın beşincisinde varılmış olan sonuçlara göre bir ölçüde geri bir adımdı. Bu tezlerde sosyalizme geçişten belirtik olarak söz edilmiyordu. Belli ki Lenin, yoldaşlarının şaşkınlığı karşısında sözlerini kısmen yumuşatmak zorunda kalmıştı. Aslında ***Nisan Tezleri*** 'nde, devrimin birinci aşaması ile "iktidarı proletarya ve köylülüğün yoksul katmanlarına verecek olan" ikinci aşaması arasındaki geçişten açıkça söz edilir, ama bu *"eski Bolşevizm"* in geleneksel formülü ile (bir bütün olarak köylülük yerine *"yoksul katmanlar"* ifadesinin kullanılması dışında -ki hiç kuşkusuz bu çok anlamlıdır- zorunlu olarak çelişmez. Çünkü bu iktidarın görevlerinin içeriği (yalnızca demokratik mi, yoksa şimdiden sosyalist mi) tamamlanmamıştır. Lenin, şunun bile altını çizer: *"Acil görevimiz sosyalizmi 'başlatmak' değil, yalnızca toplumsal üretimin ve ürünlerin bölüşümünün işçi temsilcileri Sovyetleri tarafından denetlenmesine hemen geçmektir!"* ; Bu, sözü edilen *"denetim"* in içeriğinin niteliğini belirlemeyen esnek bir ifadedir. Eski Bolşevik anlayışın, en azından örtük olarak gözden geçirilmesi anlamına gelen tek tema, Sovyet Cumhuriyeti için bir model olarak gösterilen Komün-Devlet'tir. Bu iki nedenle böyledir:

a) Marksist yazında Komün, geleneksel olarak, ilk proletarya diktatörlüğü deneyi olarak tanımlanırdı;

b) Lenin'in kendisi Komün'ü, aynı zamanda hem bir demokratik devrimi hem de bir sosyalist devrimi gerçekleştirmeye çalışmış bir hükümet olarak nitelendirmişti. Bu yüzdendir ki, 1905'te, *"geçmişin Marksizmi"* ne hapsolmuş olan Lenin, onu eleştirmişti. Ama yine aynı nedenle, devrimci diyalektiği benimsemiş olan Lenin, 1917'de onu model olarak alır. Tarihçi **E. H. Carr,** Lenin'in Petrograd'a gelişinden sonraki ilk yazılarının *"sosyalizme geçişi ima ettiğim, ama bunu açıkça ilan etmenin sınırında durduğunu"* vurgulamakta bu yüzden haklıdır. Nisan ayı boyunca, Lenin, Parti'nin tabanını kendi siyasal çizgisine kazandıkça, bu ima belirginleşecektir. Bu, en çok da iki eksen etrafında gerçekleşecektir: *"Eski Bolşevizm"* in gözden geçirilmesi ve sosyalizme geçiş perspektifi. Bu konudaki en can alıcı metin, muhtemelen 8 Nisan tarihli ***Pravda*** 'da

çıkan Lenin karşıtı başyazıya tepki olarak, 8-13 Nisan tarihleri arasında kaleme alınmış olan -ve pek bilinmeyen- ***Taktik Üzerine Mektuplar*** adlı broşürdür. Burada, Lenin'in yol açtığı tarihsel dönemeci ve onun, *"geçmiş"* in Bolşevizmindeki eskimiş olan herşeyden kesin, açık ve köklü kopuşunu özetleyen şu anahtar cümle yer alır:

"Bugün, proletaryanın ve köylülüğün demokratik diktatörlüğünden başka bir şeyden söz etmeyen herkes, hayatın gerisinde kalmış, bu yüzden de pratik olarak küçük burjuvaziye katılmış demektir ve devrim öncesine ait 'Bolşevik' antikalar arşivine -'eski Bolşevikler' arşivi de denebilir- kaldırılmayı hak etmektedir." Aynı broşürde, sosyalizmi "hemen" başlatmak istemediğini savunmakla birlikte, Sovyet iktidarının *"sosyalizme doğru ilerlemek"* üzere önlemler alacağını ileri sürer. Örneğin, *"bankaların denetimi, bütün bankaların tek bir banka halinde birleşmesi, henüz sosyalizm değil, sosyalizme doğru atılan bir adımdır."*

23 Nisan'da yayımlanan bir makalede **Lenin**, Bolşevikleri Menşeviklerden ayıran şeyi şu terimlerle tanımlar:

Menşevikler, *"sosyalizm taraftandırlar, ama sosyalizmi düşünmek ve onu gerçekleştirmeye yönelik pratik önlemleri şimdiden almak için henüz erken olduğu kanısındadırlar"*; buna karşılık Bolşevikler *"sosyalizmin zafere ulaşması için"*, Sovyetlerin, *"pratikte gerçekleşebilecek olan her önlemi hemen alması gerektiği"* ni düşünürler.

"Pratikte gerçekleşebilecek olan önlemler" ne demektir? Lenin için bu, her şeyden önce halkın çoğunluğunun desteğini alabilecek olan önlemler anlamına gelir. Yani yalnızca işçilerin değil, köylü kitlelerinin de. Diyalektik öncesi şemanın dayattığı teorik sınırdan -*"sosyalizme geçiş nesnel olarak olanaksızdır"*- kurtulan Lenin, artık *"sosyalizme doğru adımlar atılmasını"* sağlamak üzere dikkatim gerçek siyasal-toplumsal koşullara yöneltmiştir.

Nitekim, Bolşevik Partisi'nin VII. Kongresi'nde (24-29 Nisan) yaptığı konuşmada sorunu gerçekçi ve somut bir şekilde ortaya koyar:

"Pratik edimlerden ve önlemlerden söz etmek gerekiyor... Sosyalizmi başlatmaktan yana olmayı savunamayız. Rusya'da nüfusun çoğunluğu, sosyalizmi hiçbir şekilde istemeyecek olan köylüler ve küçük mülk sahiplerinden oluşmaktadır. Ama bunların, işletmelerinin daha iyi çalışmasını mümkün kılacak biçimde, her köyde bir bankanın kurulmasma ne itirazları olabilir? Buna karşı hiçbir şey ileri süremezler. Bu pratik önlemleri köylüler arasında yaygın bir biçimde savunmalı ve onlarda bu gerekliliğin bilincini pekiştirmeliyiz."

Bu bağlamda, sosyalizmi *"başlatmak"*, nüfusun çoğunluğunun iradesine karşı tam kamulaştırmayı hemen, *"tepeden"* dayatmak anlamına gelir. Buna karşılık Lenin, (işçilerin hegemonyası altındaki) Sovyet iktidarının aldığı ve nesnel olarak sosyalist nitelik taşıyan bazı somut önlemler için köylü kitlelerinin desteğini sağlamayı önermektedir.

Bu yaklaşım, bazı nüanslar dışında, **Trotskiy**'in 1905'ten beri savunduğu şu anlayışa çok benzer: Demokratik devrimden sosyalist devrime kesintisiz bir geçişi gerçekleştirecek olan, *"köylülüğün desteğindeki proletarya diktatörlüğü"*. Dolayısıyla, 1917 Nisanı'nda Lenin'in *"eski Bolşevik"* Kamenev tarafından *"Trotskist"* olarak nitelendirilmiş olması bir rastlantı değildir.

Nisan Tezleri 'nin, Savaş öncesi Bolşevizm'den teorik-siyasal bir kopuşu temsil ettiği açıktır. Ancak, Lenin, 1905'ten başlayarak proletarya ile köylülüğün devrimci ittifakını savunmuş olduğu ölçüde, 1917'de doğan *"yeni Bolşevizm"* in *"eski Bolşevizm"* in gerçek mirasçısı ve meşru çocuğu olduğunu unutmamak gerekir.

Defterler 'in "ilk Leninizm'den felsefi bir kopuş olduğu yadsınamazsa da, Lenin'in 1914 öncesi siyasal yazılarında kullandığı yöntemin, Plehanov ya da Kautsky'nin yönteminden çok daha diyalektik olduğunu kabul etmek gerekir.

Lenin'in ***Nisan Tezleri*** 'ni Hegel'in Mantığından *"türettiği"* görüşünde değiliz. Bu tezler, yeni bir durumla karşı karşıya kalmış gerçekçi bir devrimci düşüncenin ürünleridir. Dünya Savaşı, onun Avrupa'da yarattığı nesnel olarak devrimci durum. Şubat Devrimi, Çarlığın hızlı yenilgisi, yaygın bir biçimde Sovyetlerin ortaya çıkışı, Yine bu tezler, Leninist yöntemin özünü oluşturan şeyin sonucudurlar. Somut durumun somut tahlili.

Lenin'in Hegel'i eleştirel bir biçimde okuması, onun tam da bu somut tahlilin önünde bir engel oluşturan soyut ve donmuş bir teoriden kurtulmasında yardımcı olmuştur!

Ne İçin İktidar(!?)

Ertuğrul YILMAZ

Okuyacağınız bu metni tamamlanmış bir üretim olarak değil tartışmaya açılmış bir çalışma ve fikir kışkırtıcısı olarak düşününüz. Amacım iktidar olgusunu kavrayışımıza yönelik eleştirel bir duyarlılık yaratarak; itirazlar, ekler, önermelerle geliştirilmesi, gündemleşmesidir. Yazımın daha çok akıl yürütmeler şeklinde geçmesini istediğimden plansızlığı ve disiplinsizliği kasıtlıdır ve yol açtığı/açacağı zorluklar için şimdiden özür diliyorum. Fakat iktidar başlığı altındaki tartışmanın tam da böyle olması gerektiğine inanıyorum.

İktidar sorunu çözümlenemediği sürece üzerine fikir yürütmeler süreceğinden farklı açılımlara açık olunmalıdır. Sonucun tümel ve sistematik olarak sunulması arzu ettiğim diyalog yönteminin yerine bir monoloğu tercih etmek olurdu.

İktidar, toplumsal grupların birbirinden ayrışmasıyla beraber gündeme gelir. Yaşa, cinsiyete, kan bağlarına dayanarak avcılık/savaş ve tarımsal ekonomideki olanakların kullanımında ortaya çıkmıştır. Yöneten ve yönetilenlerin oluşması, giderek birbirinden ayrışması böyle başlar ve derinleşirken yabancılaşmanın da aynı oranda başlayıp derinleştiğini görürüz.

Yöneten-yönetilen ayrımının "gerekliliği" ve buradan iktidarın doğuşu tarihsel koşullarla açıklanabilse bile pekala iktidarsız yani paylaşım ve işbirliğine dayalı bir toplumsal örgütlenmede mümkündür. İktidar, toplumsal örgütlenme ve yürütme mekanizmalarının zorunluluğundan yararlanarak ortaya çıkmış ve insana yabancılaşarak kurumsallaşmıştır. Elbette ki, o günkü koşulların iktidar olgusunu doğurması da doğaldı. Yöneten ve yönetilenin oluşması, giderek birbirinden uzaklaşması; kadın ile erkeğin, şef ile savaşçının, mülk sahibi ile mülksüzün birbirinden kopmasıyla doğan ezen-ezilen ilişkisi kendi kurumlarını yaratmak zorundaydı. Egemenler iktidarlarını korumak ve sürdürmek için hiyerarşik yapılanmaya ihtiyaç duydular. Erk herkesin istediği altın bir asa olduğundan egemenlerin her yolu, her aracı kullanması olağan hale gelmiştir. Erkin altın asasını kırıp atmak yerine onu ele geçirme mücadelesi verilmiştir çoğunlukla. Çünkü bu diğerinden çok daha kolaydır. Bu da ezilenlerin, güç peşindeki muhalif sınıfın peşinden sürüklenerek onu kendi tepesine oturtması biçiminde gerçekleşmiştir. Feodal beylerin veya burjuvazinin zaferi için ayaklar altında ezilmiştir. Bir sınıf bir başka sınıfa devretmek zorunda kalırken tahtını, güçlenen hep iktidar olgusu oluyor.

"Ama koca Kronos yiyordu
ilk çocuklarını
analarını kutsal karnından çıkıp da
dizleri üstüne oturdukça herbiri
korkuyordu Uronos'un
mağrur torunlarından biri
ölümsüzler arasında
kral olacak diye"
(Thegonia-Hesiodos)

Yunan mitoloisine göre, Kronos krallığını baki kılmak için Zeus'u ve diğer çocuklarını nasıl yutmuşsa, bir zamanlar onun babası Uronos'ta onu ve kardeşlerini yutmuştu. Ama her ikiside kırallıklarını devretmekten kurtulamadı; Uronos Kronos'a, Kronos'ta Zeus'a devretmek zorunda kaldı tacını.

Erkin yaşa, cinsiyete, kan bağına, mülkiyete dayalı halleri birbiri ardı sıra doğup birbiriyle içiçe geçerek kurumsallaşırken toplumun nüvelerine kadar işledi. Aile, din, mitoloji, gelenek, ahlak vb.leri otoriteyi tekrar tekrar üreten araçlar olarak işlev görürler. İktidar aslolarak bireyi yeniden yoğurmak zorundaydı. İradi olarak bağımsız, yalnız kardeşlik duyguları ile diğer insanlara bağlı bireyi "gönüllü" olarak kullaştırmak gerekiyordu. Gönüllü kullaşma, kişinin doğumundan itibaren içinde yaşadığı toplumun tüm alanlarında, karmaşık bir süreç içerisinde zihnine işlenmektedir. Kişi dışlanma ve yalnız kalma korkusu ile tehdit edilir. Sistem hukuk ve zor yollarını da kullanır ve esasta onun yalnız kalma korkusunu körükleyerek sürüye dahil eder. Sistem herkesi hiyerarşik yapı içerisinde konumlandırır ve birey sistemin parçası olur. Özgürlüğü seçmek zor olanı seçmektir, düşünmek-sorgulamak-karşı çıkmak dolayısıyla yalnız kalmak, dışlanmak ve cezalandırılmak riskini göze almak demektir.

İktidar yalnız enine değil boyunada yayılır. İktidar egemenlik alanındaki kesimleri artırdıkça, ulufe dağıtır gibi yetki-güç dağıtarak hiyerarşik olarak dikine gelişirken, toplum içindeki gönüllü kabülün sağlanması için eğitim, din, sanat vb. alanları ile enine yayılır. Bu aynı zamanda farklı kanallar, biçimler yaratması ile de sürer; aile, okul, cemaat v.s.

İktidar hayatın her alanını kapsar, kaçış alanı bırakmaz. Bugün, popüler kültür ile her tarafımızı kuşatmıştır ve herkesi içine almıştır. Örneğin, kısa bir süre önce gündemi işgal etmiş olan popstar yarışmaları gerçek bir bilinç virüsü gibi işlev görüyordu. Yarışmayı izlemesen bile her televizyon kanalında haberlere, magazin programlarına, müzik programlarına girerek oradan gözümüze sokuldu. Gazetelerin manşetlerinden, köşe yazarlarının makalelerine kadar her yerden konu hakkında bilgi bombardımanına tutulduk. Artık yarışmayı izlememiş olmanın bir önemi kalmadı. Konu hakkındaki gerekli tüm bilgi çöplüğünü kafamıza sokmuşlardı. Geçmiştede, bu kadar profesyonelce olmasa da, edebiyat, müzik, mitoloji vb. ile bir iktidar kültürü şıringa edilmekteydi.

İktidar boşluk sevmez, o boşluk bir özgürlük alanı ve pratiği yaratabilir. Bu sebeple kurumlaşmayı ve her bireyi

şekillendirmeyi, her alanı işgal etmeyi binbir olanakla/yöntemle başarır. Evde, okulda, iş yerinde, hapishanede, tapınakta, sinemada, televizyonda... her yerde yakana yapışır, saklanabileceğin bir yer bırakmaz sana.

İktidar ve Eşitlik

Yöneten-yönetilen ilişkisinin hiyerarşik olarak yapılandığı 'iktidar'da eşitlikten bahsedilemez. Eşitlik, niceliksel bir miktar ya da aynılık olarak değil kendini gerçekleştirmede herkesin hak sahibi olması olarak ele alınmalı burada. Eşit haklara ve olanaklara sahip olunabilmesi için hiyerarşi ve otorite olgusunun ortadan kalkması gerekir. Bir iktidar varsa egemenler ve ezilenler ayrımı kaçınılmazdır ve eşitsizlik söz konusudur.

Yürütme işlerinin bir sorumluluk ve gereklilik olmaktan çıkıp güçler ilişkisi çerçevesinde örüldüğü, kastlaşan bir yapıda artık yardımlaşma ve dayanışmaya dayanan bir toplumdan değil kurumlardan bahsetmek zorundayız. Yürütme ve idari işler bölümünün bir parçası olmaktan çıkıp ayrıcalık ve ayrıcalık türetici olmaya başladığında dikine toplumsal tabakalaşma, toplumsal gruplar arası bağı koparır. Ayrıcalıkların oluşması ve eşitsizliğin meşrulaşması iktidar olgusunun doğal sonucudur.

Eşitliğin olmadığı yerde de demokrasi ve özgürlükten bahsedilemez. Özgürlük, kendi iradesine sahip çıkma, karar verebilme gücü, kendini gerçekleştirme yeteneği/hakkı olarak bir hayale dönüşür, içi boştur. Kararlar bireyden (hatta iktidar sahibi bireylerden) bağımsız olarak kurulmuş mekanizmalar tarafından alınıp uygulanır. Giderek büyüyen, uzmanlaşan bürokratik aygıt, "aygıt" olarak insandan uzaklaşmıştır. Yürütmenin aracı olan kurumlar bir süre sonra amaçlaşmıştır. Artık nesne özneye dönüşürken, özne olan insan nesneleşmiştir. Otorite insandan bağımsız kendi başına bir 'canlı' organizmaya dönüşmüştür.

İktidarı Ele Geçirmek Yeter mi?

İktidar olgusu, reel sosyalizm deneyimlerinde önemli bir sorun olarak karşımıza çıkar. İktidarın yok olması için geçici olarak bir geçiş aşaması iktidarını (veya iktidar olmayan iktidar) kuranlar, o mekanizmayı zayıflatacaklarına öylesine güçlendirirler ki diktatörlerin rüyalarını süsleyecek bürokratik ahtapotlar yarattılar. Devasa ordular, güçlü polis kuvvetleri, fütursuz istihbarat teşkilatları, memur yığınları ve bunların getirisi olarak sansür, yasakçılık, halktan kopukluk sosyalist otoritelerin temel karakteri oldu.

İktidar, kontrolsüz, denetimsiz devasa bir güçtü reel sosyalist ülkelerde. Herşey yukarıda olup bitiyordu. Örnekleyeyim birkaç olayla. 1937'de SB'de eski MK'nın %70'i tasfiye edilir. 17. SBKP Kongresi'ne katılan 1968 delegeden 1208'i sonradan öldürülmüştür. Ki bu kişiler kongrede, ölümlerini onaylayan Stalin'e oy vermişlerdi çoğunlukla! 1939'dan 1951'e kadar ise hiç kongre yapılmaz. Bu bile SB'de tasfiyeleri durdurmaz. Yaşanan sosyalizm deneyimleri katı ve yabancılaştırıcıdır.

Bir düşünelim, nasıl olurda özgürlüğün savunucuları gücü ele geçirince ülkelerinin "demir perde" diye adlandırılmasına sebep olurlar. Berlin'in orta yerine duvar inşa eden ve o duvarı aşıp batıya kaçmaya çalışan Alman yurttaşlarını vuranlar, ne menem özgürlük savaşçılarıdır?

Kitleler adına kitlelerden yalıtık hareket eden, onları ezen tahakküm sistemlerine dönüşmüştür ezilenlerin ideolojisi. Sovyetler'de durum böyle de diğerlerinde farklı mı? Ne de olsa aynı örnek üzerinde yürüyorlardı. Çin'de muhalifler boynunda tabela ile teşhir ediliyor, sansür yaşamın iliklerine işliyordu. Kültür Devrimi sırasında aydınlar ve yayın dünyası zapt-u rapt altına alındı ve beş yıl boyunca tek bir roman basılmadı.

Bütün bunlardan bürokrasiyi ya da Kruşçev'i, Deng'i, Alia'yı veya Stalin'i, Enver Hoca'yı, Mao'yu sorumlu tutarak da sorunun özünü yakalayamayız.

Özgürleşmeci düşünün, tamamlanmış bir bütün olarak ele alınmaması ve uygulanması sırasında bu bariz yanlışa asıl amaçtan uzaklaşan zihniyetin devleti, iktidarı güçlendirmesi de eklendi. Halka karşı, halk adına çelikten disiplin dayatıldı. Özgür irade, demokratik muhalefet konuşma ve basın özgürlüğü hiçe sayıldı. Düşüncenin merkezine insan konulması gerekirken ekonomi merkezli akılcılık esas alındı. Bir ülkenin sosyalist olmasının kıstası, insanların eşitlik ve hürriyet içinde yaşaması değil, ağır sanayinin tamamlanması, tarımın kollektifleştirilmesi ve makineleşmesi olarak görüldü.

İktidar alındıktan sonra insan unutuldu. Özgürlük bilinmezm bir geleceğe ertelendi. Kadın sorunu, ulusal sorun varlıklarını korudu. Atılan adımlar tamanlanamadı veya zik zaklar çizildi, çözümleri yolunda. Örneğin SB'de ilk dönem atılan adımlar ya geri alındı ya da üzerine hiç birşey eklenmedi. Evlilik önce kaldırıldı sonra yeniden dayatıldı, özendirildi. Kürtaj, Lenin döneminde verilen bir hak iken sonrasında yasaklandı. Toplu çamaşırhaneler ve mutfaklar gibi ilk dönem uygulamaları unutuldu. SBKP içerisinde Rus KP'si dışındaki KP'ler küçük kardeş sayılarak etkisiz kılındılar. Bunlara benzer çarpıklıkları sayıp dökmek mümkün ancak biz bunların nedenleri ve çözümleri üzerinde durmayı tercih etmeliyiz.

Yalnız reel sosyalizm pratikleri değil, bugün mücadele eden parti ve gruplarda aynı hastalıkları taşıyorlar. İktidarı ele geçirdikleri takdirde onların uygulamalarınında farklı olmayacağını söylemek için kahin olmaya gerek yok.

İktidar kavramı üzerinde devlet, demokrasi, parti, muhalefet v.b. konular hakkında ciddi fikir üretimleri gerekiyor. Geçmiş pratiklerin eleştirilmesinden de alternatif önermeler doğurabilmek, bunları hayatla sınamak mümkün ve gereklidir. Kuramsal tartışmaların getireceği düşünsel gelişmenin yaşamla buluşabilmesi için onun ihtiyaç duyduğu zeminler de yaratılmalıdır. Kararlıysak başarabiliriz!

"Bencil GEN(!)"

Dursun YILDIZ

İnsanı yaratan emek, onu yücelten özgür emektir! Baş parmağını zaman içerisinde ustaca kullanmak, hem kendisini hem de çevresini değiştirmiş olmanın üstün düzeyini yakalamıştır.

İnsan, doğanın zorlu koşullarını kendi lehine değiştirip dönüştürerek adeta insan toplumuna özgü ikinci bir doğanın yaratılmasına ön ayak olmuştur. Toplumsal iletişim karşılıklı yardımlaşma-paylaşım, ortakçı veya komünal yaşamın somutlanması, insanlığı ilerleten ve özgürleştiren en önemli etmenlerdir.

Son zamanlarda popüler bilim alanında çıkan bazı kitaplarda, *"Bencil Gen"*den söz ediliyor. Amaçları insan atasının ve çocuklarının doğal olarak bencil olduklarını ispatlamaktır. Burjuva bilim insanları, örneğin **İngiliz Taylor** gibileri, bebeklerin bencil davranışlar gösterdikleri vb. savlar ileri sürmektedirler. Burjuva bilimciler, Biyaloji-Genetik gibi pozitif bilim alanlarını kendi neoliberal ideolojik, savunularını güçlendirmek için kullanmaya çalışmaktadırlar. Kendi yaşam felsefelerinin gereği olan sömürü kölelik, baskı ve bencilliğe bilimsel kılıf aramanın çabasından kolay kolay vazgeçmemektedirler.

Oysa yapılan onlarca deneyin sonucunda bebeklerde bencil davranışlara rastlanmamıştır. Tam tersine ortaklaşmacı davranışlara hakim olduklarına tanık olmuşlardır.

İnsanların Genetik-Biyolojik temellerindeki ortakçı davranışlar, daha sonra egemen sömürgeci politik-ideolojik kalıplara ikna ve zorlama yollarla uyduruluyor.

Karakollar, kışlalar, cezaevleri, işkencehaneler, silahlı kuvvetler, okullar, imamlar, ideologlar, medyatik araç ve gereçlerin tümü insanları belli kalıplara sokmanın araçlarıdır. Bu nedenle önce beyinler işgal edilir. Gerisi kolayca hal edilir. Beyin işgal şebekeleri işlere masallarla çizgi filimlerle başlıyorlar. Pozitif bilimlere kadar ilerliyorlar. Günümüzde TV'lerde, radyo ve gazetelerde sürekli olarak süper kahramanlar-mafya önderleri öne çıkarılıyor. Onları, *"tanrı güçlü yaratmış"* olduğu için herşeyi güçleri oranında çözmeye çalışıyorlar. Burada anlatılmak istenen şey, 'güçlü insan' yaşamı hak ediyorsun. Zayıfların yaşama hakkı yoktur.

Yaşamak isteyen başkasını ezmeli, kölelik ve sömürü doğaldır denilmektedir. Başka ülkeleri ve toplulukları ez topraklarını işgal et, mallarını talan et, sen de çizgi filimlerdeki gibi süperleş yenilmez bir kahraman ol..!

Okullarda buna benzer konuların ders kitaplarına serpiştirildiğini biliyoruz. Atalarımızın kahramanlığından, sürekli zafer kazandıklarından söz edilir. Hiç yenilgiye uğramayan bir hakın çocuklarıyız, kırk bir kere maşallah..!

Burada esas hedef, paylaşımcı bir felsefe ve mantıktır. Eşit ve özgür yaşaması gereken insan topluluklarına egemenleri tarafından ideolojik bir saldırı söz konusudur. Emperyalist-kapitalist sistem bütün güçleriyle kurum ve kuruluşlarıyla bencilliği meşrulaştırmaya ona bilimsel, anlaki bir zemin sunmaya çalışmaktadırlar. Bir bana bir sanan yerine, hep bana hep bana davranışı yerleştirilmeye çalışıyor. Ona göre bir kişilik geliştirilmektedir.

ABD emperyalizmi dünyanın patronluğuna oynuyor. Bush, dünyanın yeni imparatoru olarak kendisi lanse etmeye çalışıyor. Irak'ta, Afganistan'da onbinlerce insan katlediliyor.

Dünya insanlığının ezici çoğunluğu ise, halen *"bana değmeyen yılan bin yıl yaşasın"* diyor. Afrika kıtasında hergün binlerce çocuğun açlıktan öldüğü bilinen bir gerçektir. Kürdistan'da bugüne kadar dört bine yakın köy yakılıp zorla boşaltılmış, onbinlerce hektar orman yakılmış, üç milyona yakın insan göçe zorlanmış. Anaların gözyaşları halen dinmiyor.

Açlık yokluk-hastalık, cehalet ve fuhuş almış başını gidiyor. İşte kapitalist sistemin savunduğu bencil yaşam tarzının sonuçları bunlardır.

Acı olan ise, aç ve işsiz yığınların halen *"bana değmeyen yılan bin yıl yaşasın"* tekerlemesini savunmalarıdır. Zulüm edenler kadar zulmü seyredenler de aynı derecede suçludur. Sömüren kadar sömürüye ses çıkarmayan da suçludur. Hırsızlık ne kadar iğrenç bir olay ise hırsızlığa seyirci kalmakta o kadar iğrençtir.

İnsan tekbaşına bir adacıkta yaşamıyor. Hiç kimse tek başına iyi cömert ahlaklı olamaz, mutlaka bir toplum içinde ve insanlarla ilişkiler içinde niteliği belirlenir.

Bencil yaşam tarzı, insanlığı küçücük adacıklara haps etmeyi amaçlıyor, onları canavarlaştırıyor. Hayvanlaştırıyor. Toplumsallaşmayı-özgürleşmeyi her yöntemle engellemeye çalışıyor.

Emperyalist-kapitalist sistem ahlâki politik-ideolojik ve felsefi

olarak bencil temeller üzerinde kurulu bir sistemdir. Sistemi yaşatmak için her yola baş vurmaktadırlar. Ezilenlere itaat edin diyorlar. Oysa, insanların adil olmayan yasalara karşı gelme ve itaat etmeme gibi bir sorumluluğu da olmalıdır. Onlar, yasalarını örf-adet ve geleneklerini toplumsal yönetsel kodlarını haksızlık ve zulüm üzerine kurmuşlardır. Zulme karşı isyan her zaman bir hak olarak görülmelidir!

Öncelikle beyinleri ve beyinlerimizi emparyalist gerici işgalden kurtarmanın bir yolunu bulmalıyız. İnsan beyni kadar zengin ve büyük bir ülke yoktur. Sömürünün ilk adımı ve boyun eğme faliyetleri öncelikle burada başlar. Özgürlüşmesi gereken ilk ülke beyinlerimizdir. Aksi takdirde doğruda durmayı dik durmayı becermenin onuruna erişemeyiz.

Sömürünün, baskısız sınıf ve sınırların olmadığı bir dünyaya yolculuk için atılması gereken adımların ilk durağı beyinlerdir.

Karşıt alternatif ideoloji, alternatif örgütlenme ve yaşam biçiminin geliştirilmesi için beyinden yüreğe oradanda nasırlı ellere kadar giden zorlu bir yolculuğa çıkmak gerekir.

Ama önce bir canlı olarak kendimizi sonra çevremizi ve evreni iyi tanımalıyız. Egemenlerin her türlü yanılsamalarına karşı bilinçli olmalıyız. Bilim emekçileri olarak emekçi halklarımızı bu konuda bilinçlenmeli ve yüreklendirmeliyiz. Pozitif ve sosyal bilim alanlarından kendi doğamız gereği olarak yararlanmasını bilmeliyiz.

Bilimin, emeğin, özgür emek mücadelesi doğrultusunda kullanılması için birer nefer gibi çalışmamız gerekir.

Burjuva safsatalarını çürütmek için iş başa düşüyor... İşbaşına!..

Son olarak ne diyorum; bencil gen yoktur. Paylaşımcı gen vardır!

Gece yıldız gibi kayıyor avuçlarımdan
düşlerime kar yağıyor, üşüyorum.
şimdi ay ışığını biriktiriyorum gözlerimde,
senin gözlerine sunabilmek için
yüreğim buruk, içim ezik,
gözlerim dolu, gözlerim ıslak,
hasretin öyle bir vurduki;
vakit yok oturacak.
Bir kıyıya atmalı şimdi kendimi
bir arzu bir fırtına, bir kaos yaşamalı.

Gece karanlık,
ay ışığıda yok artık
Dışarıda lapa, lapa kar yağıyor
kar tanesinde adın yazıyor sevgili.

çekilip bir sokak lambasının altına
kedersiz gülüşlerini getiriyorum aklıma,
ağız dolusu kahkahalarla gülüşünü
ya da ne bileyim
ayaz bir gecede sımsıkı sarılışını bana.
bir ılık rüzgar gibi,
sıcak bir gülüş gibi,
kar beyazı,dost gibi düşünüyorum seni
menekşe gözlü bir kız çocuğunun
kırmızı düşlerini biriktiriyorum yüreğimde
yüreğine sunabilmek için
biliyorum sevgili, ikimizede yer var
senin o kor ateşi yüreğinde
sokak lambalarının ışığıyla yıkıyorum ellerimi
kar tanesine resmini çiziyorum sevgili.

Yorgun, yılgın ve çaresizlik dolu yüzleri,
hayata meydan okuyan yürekleriyle
sokak çocukları geçiyor önümden
hepsi çıplak ayaklı,
hepsi karanfil kokulu çocuklar...

İhtiyar bir kemancı
çiçek satan bir çingene kadınına,
aşkını anlatıyor yıllanmış kemanıyla
tanıdık bir ses
hüzünlü bir tını bu
ah! rembetiko bu, rembetiko,
(...)
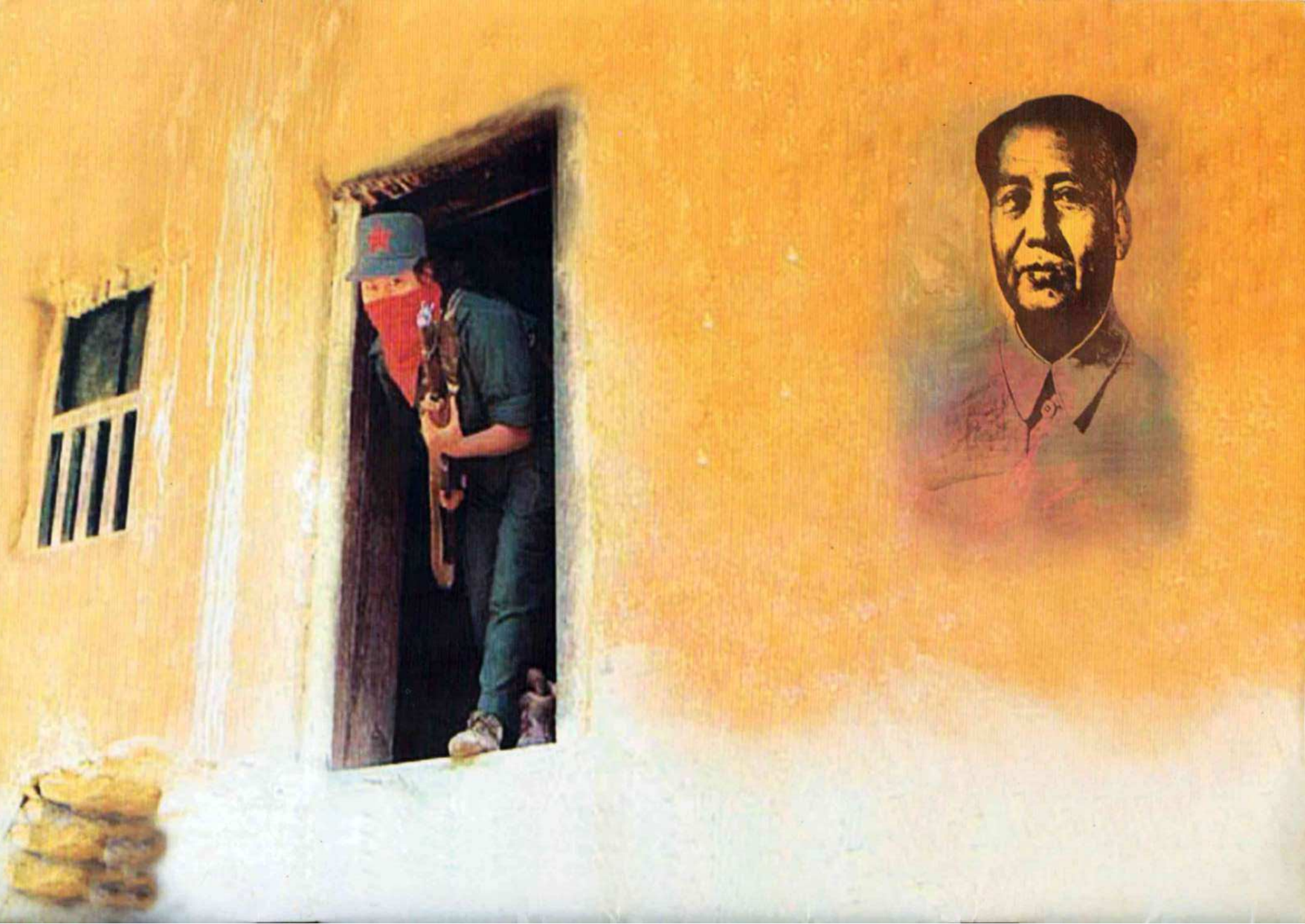
AKIN ODABAŞI-(10.03.2000)